

Kemény László

OROSZORSZÁG PUTYINI VÁLTOZATA

KEMÉNY LÁSZLÓ

**OROSZORSZÁG
PUTYINI VÁLTOZATA**

Budapest, 2019

Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület

Szerző: Kemény László egyetemi tanár
Szakmai lektor: Farkas József György
Grafika: Mező Ferenc

Kiadja: Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Budapest

ISBN 978-615-5709-06-7

Irodalomjegyzékben:

Kemény László (2019): *Oroszország putyini változata*.
PEME, Budapest ISBN 978-615-5709-06-7

Minden jog fenntartva.

Jelen kiadvány sem részben, sem egészben nem másolható sem elektronikus, sem mechanikus eljárással - ideértve a fénymásolást, a számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is - a jogtulajdonosok írásbeli engedélye nélkül.

© 2019 Kemény László

© 2019 PEME

Tartalom

ELŐSZÓ.....	5
1. A JELCINI KORSZAK CSŐDJE.....	8
1.1. AZ OROSZORSZÁGI KAPITALIZMUS DILEMMÁJA: A „RENDSZERIGAZÍTÁS”	8
1.2. ELNÖKVÁLTÁS 2000 - AZ OROSZORSZÁGI „NEMZETI KAPITALIZMUS” KIALAKULÁSÁNAK FELTÉTELE.....	25
2. A PUTYIN-KORSZAK: SZOCIÁLISAN KORRIGÁLT PATRIÓTA KAPITALIZMUS.....	38
2.1. HARC AZ ÚJ STRATÉGIA ELFOGADTATÁSÁÉRT.....	38
2.2. SZAKÍTÓSZILÁRDSÁGI PRÓBA.....	54
2.3. A PUTYIN-RENDSZER KONSZOLIDÁCIÓJA	70
UTÓSZÓ	117

ELŐSZÓ

A 20. században számos pozitív és negatív előjelű történelmi esemény rázta meg a világot. Ezek sorába tartozik a hidegháború abbahagyása, és annak is következtében a Szovjetunió szétszedése alkotó elemeire. Végül 1992-től újjászületett Oroszország, és lett még 14 új ország, amelyek államiságát többé-kevésbé sikerült az eltelt évek során saját népük és a világ számára is elfogadhatóvá tenni.

A nemzetközi kapcsolatokban Oroszországra maradt a Szovjetunió öröksége, de jelentősen zsugorodott területtel, korábbi nemzetársakat elválasztó határok között, majd feleannyi lakossal, és mindezeknek megfelelően, a szuperhatalmi funkciót felváltó, „leminősített” szerepkörben.

Az Oroszországi Föderáció újrakezdte az életét - másikat és másként. A „szovjet-szocialista” társadalmi-gazdasági berendezkedést 1993-tól az ellenkezőjére cserélték, s a történelmi előéletében már véres küzdelemben elvetett „kapitalizmust” igyekeztek korszerű formában visszaszervezni. Ám a rubel-árfolyam 1998-as zuhanását követően Oroszországban államcsőd következett be. A neoliberais indíttatású radikális „reformok” szélsőségesen megosztották a társadalmat – oligarchákra és mélyszegénységben tengődőkre –, ami súlyos szociális és politikai válságot okozott. Ebből adódóan akadnak olyanok – mint pl. Igor Frojanov, a *Nyomorba döntve* című monográfiájában¹ –, akik a 90-es években történeteket az oroszországi népek elleni bűnténynek minősítik. Az ellentétes oldalon lévők pedig úgy ítélik meg, hogy a Gajdar, Csubajsz és a többi ifjú reformátor fémjelezte radikális változ-

¹ Фроянов И. Я.: Погружение в бездну. СПб., Питер, 2000.

tatások jelentették az egyetlen kiutat abból a gazdasági zsákutcából, amelybe létének utolsó szakaszában a Szovjetunió került.²

A végeredményt illetően megállapítható, hogy az orosz polgárok Jelcin neoliberais „reformjaiért” hatalmas árat fizettek. A gazdag Oroszország a nagyon szegény emberek országává változott. Az új állam „szervezete” képtelen volt befogadni a beleerőszakolt „neoliberais kapitalizmust”. A „rendszerbeültetés” első hat éve után elkezdődött az agónia, amelyből két út vezetett tovább: Oroszország vagy rövidtávon véglegesen kiveti magából a „testidegen szervet”; vagy olyan korrekciót hajtanak végre rajta, amely képessé teszi arra, hogy az ország történelmi örökségével szerves egységet alkosson.

Borisz Jelcin megkísérelte megmenteni a globális világ akkori igényei szerinti szabad versenyos kapitalizmus berendezésének folytatását. Második elnöki ciklusának három éve alatt ötször cserélt kormányfőt, és több mint 160 minisztert mozgatott meg a székében. Mindez azonban csupán azt bizonyította, hogy az új államigazgatási rendszer képtelen megfelelni a neoliberais kapitalizmus társadalmi-gazdasági formációja követelményeinek; tükrözte a kialakítatlanságát és a személyek szakmai alkalmatlanságát, illetve az államfő türelmetlenségét is velük szemben. Világossá vált, hogy nem lehet kikecmeregni az államcsődből a bűnbakok megnevezésével, sem egyszerű átszervezéssel. Itt már az elnök hatalmát is megrendítő folyamatok rendezik át az oroszországi viszonyokat.

Évtizednyi súlyos megpróbáltatásokkal teli küszködés sorsrontó következményeit mérlegelve, végül is túlléptek ezen, s a 21.

² Геннадиев В.К.: *Россия в 90-е годы XX века. Обзор социально-экономической истории*. М., АСТ, 2004.

századba érve, sajátos „orosz módon” konszolidált „szociális piacgazdaságként” formálódik az Oroszországi Föderáció társadalmi-gazdasági berendezkedése.

1. A JELCINI KORSZAK CSŐDJE³

1.1. AZ OROSZORSZÁGI KAPITALIZMUS DILEMMÁJA: A „RENDSZERIGAZÍTÁS”

Az államcsőd katasztrofális helyzetéből – a társadalmi és politikai erőviszonyoknak megfelelően – azonnal három, egymást keresztező irányultságú cselekvés indult el:

1) Az új orosz burzsoázia leghírhedtebb oligarchái – Berezovszkij, Guszinszkij, Hodorkovszkij, mások, a „Hétbankárok”⁴ – felsorakoztak menteni a menthetőt. Az addig megszerzett gazdasági hatalmi posztok mellé nyíltan közvetlen politikai, kormányzati hatalmi tényezőkké váltak az elnök környezetében.⁵ Ez nem jelentette az ifjú reformátorok kiiktatását, de azt igen, hogy az oligarchák már átléptek felettük és maguk vették kézbe az ügyek intézését. Az „oligarchák összeesküvéseként” elhíresült akcióban Berezovszkij játszotta a döntő szerepet, vele szemben Nyemcov igyekezett megvédeni a „nyugatorientált liberálisok” pozícióit. Az ifjú reformátorok mellett ugyanakkor felsorakozott a hazai sajtó, őket támogatták az oroszországi folyamatokra nagy

³ Ez a fejezet a szerző könyve - Kemény László: A Szovjetunióból a 21. század Oroszországáig. Russica Pannonicana. Budapest 2017. – megfelelő részeinek átdolgozott rövidített változata.

⁴ Oroszországban a közvélekedés szerint „árnyék-hatalom” alakult ki, amelyet a „hétbankárok” (семибанкирщина) tartottak kézben. Az elnevezés az orosz történelemnek arra a korszakára utal, amikor a cárra hiányában (смута) a „hétbojár” (семибоярщина) uralkodott. Ebben az időben a hét bankár: Berezovszkij, Guszinszkij, Hodorkovszkij, Szmolenszkij, Fridman, Potanyin, Vinogradov. lásd: Алексей Байер - Семь олигархов, которые решали судьбу России. <https://snob.ru/selected/entry/30178>

⁵pl. Berezovszkijt 1996. októberben kinevezték Oroszország Biztonsági Tanácsa Titkárának a helyettesévé; majd egy évre rá az elnöki adminisztráció helyettes vezetőjévé, s azután a FÁK ügyvezető titkárává. Lásd: <https://lenta.ru/lib/14159604/>

hatással bíró nyugati gazdasági és politikai érdekkörök is.⁶

2) A másik vonulatot a „pragmatikus technokraták”, vagy a közvélemény által rájuk aggasztott ragadványneveükön „tősgyökeresek (почвенники)”, „nemzeti kapitalisták” alkották. Ezek azok a korábbi nomenklatúrából menedzserré vált „személyiségek” voltak, akik beletörődtek, elfogadták és már meg is találták a saját számításukat az új oroszországi államiságban. Magukénak érezték a kapitalizmust, képesek voltak elsajátítani a piaci mechanizmusok ábécéjét, de nem úgy, ahogyan kialakult, hanem „orosz módra”. Ebben az időben emelkedett ki közülük Viktor Csernomirgyin – a nem sokkal ez előtt leváltott miniszterelnök – aki a csőd bejelentését követően azonnal az élére állt a „megőrző-megújító” szervezkedéseknek. Egész személyiséggel azt sugallta: „nélkülem nem mentetek semmire”, és Sohinnal, Rizskovval, a többi párttársával együtt bejelentette, hogy van programjuk a kilábalásra a csődből, s készek a cselekvésre. Sokan Csernomirgyinben már felfedezni vélték Jelcin utódját is.⁷

3) Az államcsőd szociális következményei utcára vitték a lakosság jelentős rétegeit. A sztrájkokhoz, éhségmenetekhez, öngyilkosságokhoz, önégetésekhez stb. szinte már hozzászokott az oroszországi közvélemény, de itt ezeknél is többről volt szó. A társadalomban lázadás előtti hangulat parázslott. S nemcsak Moszkvában és a nagyvárosokban feszült robbanásig a helyzet, hanem a régiókban is. Ismeretes például, hogy Jakutföld elnöke

⁶ Sokismeretlenes ügy az orosz oligarchák kialakulása és szerepvállalása. Lásd: Олигархическая Россия: от президентских выборов 1996 года до дефолта 1998 года. http://historick.ru/view_post.php?id=202&cat=11 Краткая история олигархии в России. <http://alexandrelatsa.ru/2010/11/краткая-история-олигархии-в-россии/>

⁷A kulisszák mögötti történeésekről minden részletre kiterjedően, szinte jegyzőkönyvszerűen tudósít a Carnegie Intézet összeállítása: Boris Yeltsin and His Regime. <http://carnegieendowment.org/files/BorisYeltsinandHisRegime.pdf>

bejelentette: nem küld több aranyat és drágakövet a Központnak, hanem a helyi tározókban őrzik a továbbiakban. A Kalinyingrad megyei kormányzó rendkívüli állapotot vezetett be és beszüntette az adófizetést a föderációs kasszába. Számos más jel is mutatta, hogy a „gyúanyag” várja a „gyutacsot”, vagyis azt, aki a lázadás élére áll.

A harmadik vonulat bár kialakult, de nem kívánt „revánsforradalmat” kirobbantani. A Dumában többségben voltak a kommunista képviselők, és a „baloldal” hangosan tiltakozott a csőd miatt, de ennél többre nem vállalkoztak.⁸

Az államcsőd bejelentését követően – a visszaemlékezések szerint – pánik tört ki az államirányítás felső köreibben. Mindenki az államfőtől várta a megoldást, de Jelcin „elrejtőzött”, remélve, hogy kivárhatja a folyamatok „öntisztulását”. Az események azonban önjáróvá váltak, és vészesen közeledett az ország a szakadék felé. Jelcint előkerítették az oligarchák, és Berezovszkij színvallásra kényszerítette. Ezt követően – a „mór megtette a kötelességét, a mór mehet” elv alapján – Jelcin elnök 1998. augusztus 23-án menesztette Kirijenko miniszterelnököt. A televízió közvetítette a beszédét, amelyben bejelentette, hogy „a helyzet megköveteli a» nagyágyúk «visszatérését”, és néhány szívélyes szóval ecsetelte még Csernomirgyin alkalmasságát, majd azzal fejezte be, hogy „szükséges már a folytonosság biztosítása is”.⁹ Ugyanakkor ez a bejelentés szíven ütötte a nyugat-orientált liberálisokat. Az akkori hírek arról tudósítottak,

⁸Részletes értékelést lásd: „Интервью с политологом, Сергей Черняховским. Главный урок дефолта – 1998 не извлечен – нужно набраться смелости отказаться от рыночных догм”. <https://cont.ws/post/111676>; И.В. Охременко: Электоральное поведение: социологическая ретроспектива конца 90-ых годов XX. века. Волгоград, 2002. <http://elibrary.bsu.az/kitablar/808.pdf>

⁹Carnegie Intézet összeállítása: Boris Yeltsin and His Regime. <http://carnegieendowment.org/files/BorisYeltsinandHisRegime.pdf> c.384.

hogy Nyemcov – egy üveg vodkával a kezében – kiment a kormányépület előtt tüntető bányászokhoz egyezkedni, de azok is elküldték: „elkéstél” – mondták neki. A Berezovszkij-féle oligarchák pedig Csernomirgyinnel egyezkedtek.

Hiába kötötték meg azonban a kulisszák mögött a „zseb-szerződéseket”, Csernomirgyin másodszori miniszterelnöksége csak a „megbízott” titulussal jutott el. A Duma ugyanis nem fogadta el a kinevezését, és ezzel a harmadik erőcsoport is bekapcsolódott az „érdekegyeztetésbe”. Az egyezkedést azonban bonyolította az is, hogy Csernomirgyin azzal a feltétellel vállalta a kinevezést, hogy „független politikát” folytathat. Az adott körülmények között ez elfogadhatatlan volt, Jelcin ebben az elnöki hatalom megkérdőjelezését érezte. Közeledett a döntés ideje arról, hogy induljon-e harmadszor is az államfői posztért, illetve miként lehet garantálni a saját és a „Család” biztonságát, ha más lesz az elnök? Ugyan számításba jöhetett az újabb nekiveselkedés a választásnak, de az egészségi állapota ezt erősen bizonytalanná tette. Csernomirgyin lojálisnak mutatkozott, s ez garanciát jelenthetett a „szimbolikus elnökségre” vagy a „dicsőséges visszavonulásra”. Bonyolította a döntést, hogy „nyugaton” már elrendezettnek vélték a jelicini korszak végét, és a maguk módján szintén keresték a nekik megfelelő utódot. Moszkvai közéleti körökben Jelcin távozásának feltételeiről pletykáltak: mit biztosíthat családja számára a Duma?! A képviselők valóban hozzáláttak a felső szintű politikai vezetők – vélhetően Jelcinre vonatkozó – szociális és politikai megbecsülését garantáló törvény előkészítéséhez. Mindez arra is ráirányította a figyelmet, hogy Borisz Jelcin már mindenkinek a terhére volt. A társadalom minden rétege egyetértésre jutott abban,

hogyan távoznia kell.¹⁰

Végül miniszterelnöknek – Csernomirgyin háromszori elutasítása után¹¹ – a Duma 1998. december 20-án az addigi külügyminisztert, Jevgenyij Primakovot fogadta el.¹² Az új, koalíciós összetételű kormány a „nemzeti burzsoázia” pragmatikus része és a „parlamentari baloldal” kompromisszumát tükrözte.¹³ Ugyanakkor elveszítették hatalmi pozícióikat a „nyugatorientált liberálisok”, és

¹⁰ A Jelcin távozását egységbe forrasztó akarat – azzal együtt, hogy a távozás garanciáit is készítették – az elnök elleni „bizalmatlansági indítványban” öltött testet. Az Állami Duma 1998 áprilisában előterjesztést vitatott meg „A hatalom válsága – a nemzet válsága” címmel, s ennek alapján június 19-én 15 fős bizottságot hozott létre, hogy tegyen javaslatot a válság feloldására. A bizottság – társadalmi konzultációk igénybevétele után – 1999. május 19-i szavazásra, 5 pontból álló javaslatot tett az elnökkel szembeni bizalmatlanság elfogadására. Ezek: 1. a „Belovezsszkajai Megállapodás” alkotmányellenessége; 2. a parlament szétlövetele 1993 októberében; 3. a Csecsen Köztársaság ellen folytatott háború; 4. az ország védelmi képességének tudatos legyengítése; 5. az előzőek következményeként az orosz nép elleni „genocídium”. Ugyan a „bizalmatlansági jelentést” a képviselők láthatták csak, mégis, teljes terjedelmében és a cáfolatára készített kormányzati ellenérvekkel együtt megjelent két nappal a szavazás előtt a Kommerszant című lapban. Az ország hangulata a bizalmatlansági indítvány meghirdetésétől eltelt egy év alatt – közben államcsőd, kormányválságok sora, korrupciós botrányok stb. – végletekig lázadásra hangolódott. A jelicini csapat mindent megtett, hogy megakadályozza a szavazást, de – a nemzetközi figyelem miatt – lövetni nem mert, mint tette 1993-ban. Jelcin a tervezett szavazás napján bejelentette, hogy meneszi a Primakov-kormányt és ezzel megakadályozta a bizalmatlansági döntést. Elkezdődött a kulisszák mögötti kötélhúzás. Ennek eredményeként kialakult az a hatalmi vákuum, amelyből már egyenes út vezetett Jelcin visszavonulásához. A bizalmatlansági jelentést és a történések részletesebb leírását lásd: Николай Леонов: Крестный путь России 1991–2000. М., 2004, 128–140.

¹¹Lásd erről: Олег Мороз: Звезда ЧВС закатилась. Во второй раз в ту же воду. http://www.olegmoroz.ru/putin_3_1.html. А. Гамов: Хотели как лучше. Девятнадцать вечеров с Виктором Черномырдыным, или Как рождались крылатые слова эпохи. М., 2008. <http://www.books.ru/books/khoteli-kak-luchshe-devyatnadsat-vechero-v-s-viktorom-chernomyrdinym-ili-kak-rozhdalis-krylatye-slova-epokhi-578880/>

¹² Jevgenyij Primakov, az orosz politikusok egyik kiemelkedő alakja, aki akadémikusként nemzetközi hírnévű tudós, 1991–1996 között az orosz „külső elhárítás” vezetője; 1996–1998 között külügyminiszter; 1998–1999-ben néhány hónapra miniszterelnök. Később a Kereskedelmi-ipari Kamara elnöke lett. Az újjászületett Oroszországban játszott szerepéről, és az ország fejlődésének sorsdöntő történéseiről sokat elárul életrajzi könyve: Евгений Примаков: Встречи на перекрестках. Екатеринбург, Пирогов, 2004. A miniszterelnöki ténykedéséről lásd: Евгений Примаков – человек, победивший дефолт 1998. <http://www.vestifinance.ru/articles/59350>. Правительство Примакова. <http://mgo-rksmb.narod.ru/edu9hist39.html>

¹³ Ennek az időszaknak a sajátos ellentmondásaként a politikai mozgásteret az határozta meg, hogy a jelicini liberálisok végrehajtó hatalma ütközött a Dumában többségben levő kommunisták törvényhozó hatalmával.

az érdemi döntésektől távolabbra kerültek a „Hétbankárok” is. A koalíciós kompromisszum alapjául az a cél szolgált, hogy a kormány gazdaságpolitikáját áttereljék a neoliberalizmusról az állami szabályozás erősítésére. A Duma elfogadta Primakov ilyen irányú válságkezelő programját,¹⁴ amely az ország társadalmi-gazdasági stabilizálásában fontos szerepet szánt a bankrendszer megerősítésének is. A program készítésében meghatározó szerep jutott a kommunisták vezette baloldal, a „patrióták” képviselőinek, s főként Jurij Maszljukovnak, aki tapasztalt pragmatikus gazdasági szakemberként összhangot talált az eltérő érdekek között.¹⁵ Elsődleges volt a válság okozta lakossági károk enyhítése, a gazdaság és a pénzügyi rendszer kiegyensúlyozott funkcionálásához a megfelelő feltételek kialakítása, az államhatalom és a kormányzás megerősítése, a költségvetési folyamatok tökéletesítése. A kiütkeresés kilátástalanságát mutatja, hogy 94 konkrét prioritást fogalmaztak meg. Olyan horderejűeket, mint pl. az államadósság restrukturalizálása, az emberek bevételeinek stabilizálása, az áremelkedések visszafogása, a külföldi befektetések ösztönzése.

Viszonylag rövid idő alatt sikerült a csődbe ment bankok betéteseinek a kompenzálását elkezdeni, a vállalatok közötti kifi-

¹⁴A koalíciós kormányban Primakov jelenítette meg a kompromisszumot. Ugyanakkor, 1998. szeptember 12-én még ódzkodott Jelcin felkérésétől. A többiek győzködésére 5 pontban fogalmazta meg a maga számára, hogy mit tart szükségesnek végrehajtani: 1. meg kell nevezni az ország csődjének okait, de el kell kerülni a „polgárháborút”; 2. nem lehet visszafordulni a „régén jobb volt” irányba; 3. a privatizációt nem szabad úgy folytatni, mint addig tették (1992–1998 között a költségvetésbe mindössze 1% folyt be, a többi egy kis csoport tette zsebre), de másként folytatni kell, számolva azzal, hogy sok millióan lettek már magántulajdonnal rendelkezők; 4. a makrogazdasági folyamatokat nem lehet leállítani, hanem a rubel erősítésével kell korrigálni, 5. csak olyan koncepció alapján lehet kormányozni, amely flexibilis. Ezeket az elveket elfogadva vállalta a miniszterelnökséget. Lásd: Евгений Примаков: Встречи на перекрестках. Екатеринбург, Пирогов, 2004, 302–326.

¹⁵Человек, который спас Россию от дефолтной бездны. Умер Юрий Дмитриевич Маслюков. https://kprf.ru/party_live/77632.html. Борис Березовский в глазах Юрия Маслюкова. <https://www.youtube.com/watch?v=B7H6CbKr72o>.

zetetlen számlákat rendezni, és a rubelt megerősíteni. Ugyanakkor az is kiderült, hogy Oroszország már nem rendelkezik szabad akarral, mind kiszolgáltatottabb helyzetbe került nyugati hitelezőitől, egyre inkább meg kellett felelnie az akkor uralkodó neoliberális gazdasági doktrína – a „washingtoni konszenzus” – által kialakított gazdaságpolitikai, költségvetési és monetáris politikai szabályoknak.¹⁶ Ez pedig nem történhetett meg a restriktív gazdaságpolitika felvállalása és az addigi szociális rendszer leépítése nélkül. Olyan hatóerejű ellentmondás-rendszerben kellett lavíroznia a Primakov–Maszljukov-kormánynak, amelyben sokáig nem lehetett talpon maradni. Néhány hónap alatt kiderült, hogy lehetetlen egyszerre stabilizálni a kapitalizmust „orosz módra”, miközben az országot már ráállították a neoliberális orientációjú globális folyamatok „futószalagjára”. Nem lehetett az utcákon tüntető munkanélküliek, bányászok, közalkalmazottak stb. érdekeinek kielégítését zászlóra tűzni, ha közben rákényszerültek a megegyezésre a „Hétbankárokkal”, s kiemelten Berezovszkijjal. Olyan körülmények között próbálták korrigálni az ország irányultságát, amikor meg kellett fékezni a Csecsenföldre begyűrűződött nemzetközi terrorizmust,¹⁷ a minden szinten elharapózott korrupciót (lásd ezzel kapcsolatban a

¹⁶ Primakov életrajzi könyvében konkrét példákon mutatja be az IMF-fel folytatott alkudozások lényegét, amely az volt, hogy Oroszországnak ne sikerülhessen túljutnia az „egy helyben topogáson”, az USA pedig „zavarkeltő pozícióból” tárgyal. Lásd: Евгений Примаков: Встречи на перекрестках. Екатеринбург, Пирогов, 2004. A „Tárgyalások az IMF-fel – helyben topogás” és „Washington zavaros pozíciója” c. fejezetek, 362–387.

¹⁷A csecsenföldi történésekről és a körülöttük zajló hatalmi harcokról, árulásokról Primakov részletesen ír egyik könyvében. Lásd: „Мир после 11 сентября и вторжения в Ирак” Екатеринбург. 2003. Különösen kiemeli az összefonódásokat a nyugati tőke (Pl. Soros) és Berezovszkijék között. Idézi Soros könyvéből („Ki vesztette el Oroszországot”) levelezésüket Berezovszkijjal arról, hogy az utóbbi miként finanszírozta, szervezte a csecsen szeparatisták akcióit, Maszhadovval, Baszajevval fenntartott kapcsolatait. Lásd: Евгений Примаков. Встречи на перекрестках. Екатеринбург. «Пирогов”. 2004. c. 356. Interjú Maszhadovval, Комсомольская Правда. 16. марта. 1999.

főügyész, Szkuratov fellépését és az ellene folytatott hajsztát), a politikai gyilkosságokat (pl. Sztarovojtova-ügy), az extremista „vörös-barna” kirohanásokat (pl. Makasov-ügy stb.).¹⁸

A Primakov-kormánynak számolnia kellett a nemzetközi környezet lényeges átrendeződésével is. Az USA magatartásában kiteljesedett annak tudata, hogy valóban vége a kétpólusú világnak és egyedüli szuperhatalomként uralja a globális rendet és folyamatokat. Oroszország számára ebből két kérdés adódott:

Először, saját viszonyát kellett meghatároznia az amerikaiakhoz. A Jelcin mellett felsorakozott, nyugatorientált ifjú reformátorok országvezetési kiindulópontja volt az amerikaiak győztes pozíciójának elismerése és a további oroszországi fejlődés ennek feltétel nélküli alávetése, alkalmazkodása az Egyesült Államok globális érdekeihez és iránymutatásához.¹⁹ Ugyanakkor ezzel a nézettel szemben felsorakozott a „Haza (Отечество)” elnevezésű politikai-civil szerveződés,²⁰ amely egyfajta konglomerátumként magába foglalta mindazokat, akik nem fogadták el az ország alávetettségét az USA-nak.

Másrészt, Oroszországnak meg kellett határoznia saját szerepvállalását a globálisan integrálódó világban, az után, hogy

¹⁸Részletesebben, lásd: А.Буслаев, Д.Якушев, П.Хлебников, П.Миличевич. Новейшая история (1985-2000). Часть 7. Россия во времена власти Ельцина. § 39. Правительство Примакова. <http://mgo-rksmb.narod.ru/edu9hist.html> .

¹⁹ Ekkorra már a külpolitikából eltávolították Kozirjevet, aki egész lényével a nyugattal szembeni alázatot testesítette meg, de a hasonlóan gondolkodó többiek még nagy befolyással rendelkeztek.

²⁰Az „Otyecsesztvo” szervezését a moszkvai főpolgármester, Luzskov, és a Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, Volszkij kezdték el. 1998. december 19-én ült össze a szervezet létrejöttét bejelentő kongresszus, amelyen az akkori orosz gazdasági, kulturális, politikai elit legrangosabb képviselői jelentek meg. Világossá vált, hogy a „jelcini családdal” és a „nyugatias neoliberaisokkal” szemben szerveződtek egységbe az egyébként különböző világnézetű személyiségek. Itt megfogalmazódott, egyrészt, a harc az ameriai orientáltsággal szemben, és másrészt a „jelcini banda” hatalmának megdöntéséért. Fontos kiemelni, hogy Luzskov személyes hatalmi ambíciói is jelentkeztek ebben a szervezőmunkában. Részletesebben lásd: Николай Леонов: Крестный путь России 1991–2000. М., 2004, 123–140.

nyitottá vált, és szabadon részesedni akart a világgazdaságban és felelősséget vállalni a világpolitikában zajló folyamatokban. A nacionalista politikai szerveződések az „impérium” visszaszerzéséért szálltak síkra.²¹ S ott voltak Oroszország „részekre bontásának” és „feloldásának”, a nyugatra „olvasztásának” hívei is.²² A realitások talaján álló politikusok és szervezetek – mint pl. a már említett „Haza” és a baloldali pártok – Oroszország önálló nagyhatalmi pozíciójának visszaszerzésében látták a jövőt, de nem ismét elzárkózva a világtól, hanem saját arculattal, egyenrangúan és egyenjogúan részesülve a partneri együttműködésből.

A Primakov-kormányzat igyekezett ennek szellemében mozogni, de meg kellett küzdenie az aktuális hazai erőviszonyokkal, és főként a nemzetközi történésekkel. Primakov – aki korábban a külső elhárítás élén is állt – jól ismerte, hogy a CIA és mások milyen kémtevékenységet folytatnak az ország területén, s annak célja többek között az oroszok megerősödésének és nemzetközi beilleszkedésének a megakadályozása. Emellett tisztában volt azzal is, hogy azok a korábbi szovjet kémek, akik árulókká lettek (pl. Kulak, Kalugin, akik ekkor nagy nyilvánosságot és támogatást kaptak az orosz liberális sajtótól!), milyen károkat okoznak az ország elismertetésében a nemzetközi porondon.²³ Ezeket az információkat is hasznosítva tájékozódott a nemzetközi viszonyok bonyolult összefüggésrendszereiben.²⁴ Abból indult ki, hogy az

²¹Nem meghatározó erőként, de megjelentek olyan nézetek és szervezetek, amelyek az „elveszített területek” visszaszerzését és a „pánszláv birodalom” megteremtését hirdették meg. Pl.: Жириновский призвал вернуть России все территории по состоянию на 1 января 1917 года. <http://belarus-mt.ru/blog/43844887761/Zhirinovskiy-prizval-vernut-Rossii-vse-territorii-po-sostoyaniyu>

²² В.П. Лукин:Европеизм в эпоху кризиса. <http://www.globalaffairs.ru/number/Европеизм-в-эпоху-кризиса-17439>

²³ Lásd erről: Евгений Примаков: Встречи на перекрестках. Екатеринбург, Пирогов, 2004. 131–188.

²⁴ A Primakov-kormányzatnak nem volt ideje új kül- és biztonságpolitikai doktrína megfogalmazására. Felvállalta a jelicini 1993-as és 1997-es nemzetbiztonsági

USA-val 1997-ben megegyeztek a NATO–Oroszország viszony kialakításáról. A következő évben pedig döntöttek Oroszország képviselőinek felállításáról a NATO mellett.²⁵ Ugyanakkor tapasztalnia kellett, hogy a megállapodások ellenére az USA türelmetlenül sietett közel tolni a NATO-t az oroszországi határokhoz.²⁶ Emellett az amerikaiak beavatkoztak a jugoszláviai polgárháborúba, amivel látványosan érzékeltették, hogy nem számolnak az esetleges orosz érdekekkel.²⁷

A Primakov-kormány kurzusváltásának legszembetűnőbb megnyilvánulása éppen az oroszországi érdekek nemzetközi kezelésében mutatkozott meg. Fenntartva a tárgyalási pozíciókat valamennyi gazdasági és világpolitikai témában minden országgal és nemzetközi szervezettel, már nem a „vereséget szenvedett”, erejét veszített szuperhatalom megalázkodó szerepében nyilvánult meg, hanem hangsúlyozottan egyenrangú és egyenjogú partnerként harcolt az azonos feltételekért az oroszországi érdekek

stratégiát. Lásd: Концепция национальной безопасности Российской Федерации. <http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html>, С.В. Кортунов: Диалектика национальной и международной безопасности: некоторые методологические проблемы <https://www.hse.ru/>

²⁵ Párizsban 1997 májusában aláírták a „NATO–Oroszország kölcsönviszonyáról, együttműködéséről és biztonságáról szóló alapvetések iratát”. Ennek megfelelően működött a Közös Állandó Tanács, amelynek ülései kétoldalú formátumban (NATO+1) zajlottak. Az alapidokumentum értelmében a NATO kötelezettséget vállalt, hogy állandó jelleggel nem helyez el haderőt az oroszországi határok mentén. Lásd: Основополагающий акт о взаимных отношениях, сотрудничестве и безопасности между Российской Федерацией и Организацией североатлантического договора. http://www.nato.int/cps/ru/natolive/official_texts_25468.htm

²⁶ A megállapodás ellenére a NATO 1977 decemberében felvette tagjai közé a volt Varsói Szerződés tagállamainak első csoportját.

²⁷ A jugoszláviai polgárháború mindenki által elfogadható hiteles értékelése még várat magára. A különböző érdekeltségű felek más-mást mondanak. Jugoszlávia bombázása: <http://hosis.vmmi.org/deli/vegeken/JugBomb/jb-9.htm>. Purityi Sándor: Világrendváltás új erődoktrínákkal. <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1999/ht-1999-2-1.html>. A délszláv háború krónikája – 1992. január–április. http://srbija.blog.hu/2012/04/06/a_delszlav_haboru_kronikaja_1992_januar_aprilis. A koszovói válság 1990–1998. http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=84:16-a-koszovoi-valsag-1990-1998&root=12&catid=9:v-a-masodik-jugo-szlav-polgarhaboru-1991-1999. Международное положение и внешняя политика России в 1990-х гг. <http://istorikus.ru/144-mezhdunarodnoe-polozhenie-i-vneshnaya-politika-rossii-v-1990h-gg.html>

érvényesítéséhez. Ilyen alapállásból folytatta Maszljukov a tárgyalásokat az IMF részvételéről a kormányprogram finanszírozásában, s erre készült Primakov is, amikor alapos előkészítéseket követően 1999. március 23-án elrepült Washington felé a legfelsőbb szintű Orosz–Amerikai Egyeztető Bizottság soron következő tárgyalásaira. Ekkor következett be a történelmi fordulat. Az előzetes egyeztetések során arról biztosították az oroszországi miniszterelnököt, hogy az USA közvetlen katonai erővel nem avatkozik be a jugoszláviai harcokba, ám az amerikai légtérhez közeledve rejtjeles értesítést kapott arról, hogy másnap mégis bombázni fogják Belgrádot, a Koszovó kiválásával szembeni ellenszegülése miatt. Primakov parancsot adott az Atlanti-óceán felett a repülőgép visszafordítására hazafelé.²⁸

A meghatározó véleményformáló elemzők többsége szerint ekkor vált világossá az amerikaiak és a világpolitika többi szereplője számára is, hogy beérni látszik a fordulat Oroszországban. Olyan politikai osztály formálódik, amelyik önálló és meghatározó szerepet vindikál az Oroszországi Föderációnak a globálisan integrálódó világban. Washingtonban még szinte „vállrándítással” reagáltak a „primakovi kanyarra”, és folytatták a koszovói kalandot. Akkor lepődtek meg azonban, s kezdtek el „durcásan” viselkedni az oroszokkal, amikor azoknak az ENSZ égisze alatt Boszniában szolgáló deszantosaik egyik zászlóalja váratlanul megjelent Koszovóban, megelőzve és megakadályozva a NATO-erőket a pristinai repülőtér elfoglalásában, egy megtorló

²⁸ Jevgenyij Primakov ezt a történelmi eseményt „atlanti kanyarnak” nevezi visszaemlékezéseiben. Az biztos, hogy a leghitelesebben tőle tudhatjuk meg, hogy mi és miért történt. Lásd: Евгений Примаков: Встречи на перекрестках. Екатеринбург, Пироговъ, 2004, 387–408.

akció végrehajtásához.²⁹

Primakov népszerűsége jelentősen megnőtt hazájában. Általános vélemény volt: „ez a kanyar bizonyos mértékig megmentette az államunk becsületét és méltóságát, nélküle a NATO cinkosa és tettestársa lett volna az agresszióban”.³⁰ Ugyanakkor felerősítette a társadalom nyugatellenes hangulatát, ámde ezzel, politikáját illetően kiváltotta a nyugatorientált ifjú reformátorok, valamint a Nyugattal üzletelő oligarchák ellenszenvét. Borisz Jelcin – főként Berezovszkij „közbenjárására” – egyre féltékenyebb, bizalmatlanabb lett Primakovval szemben. Ezidőtájt zajlottak a Dumában az elnökellenes bizalmatlansági előterjesztés vitái és közeledett a szavazás napja. Jelcin úgy érezte, hogy Primakov önjáróvá lett, a politikai vonulata eltér az elnökitől, s ebből is fakadó népszerűsége ellene irányul. Számos jelét adta elégedetlenségének, miközben arra is vigyázott, hogy látványosnak mutakozzon saját vezérlő pozíciója. Igyekezett a nép felé azt kommunikálni, hogy „barátságban él együtt a kormánnyal”, de valójában minden módon erodálta annak mozgásterét. Szűkebb környezete, a „Család” aktívan arra biztatta, hogy mielőbb szabaduljon meg a „szófogadatlan” kormánytól. Az oligarchákat különösen zavarta a miniszterelnök „engedetlensége”. Berezovszkij nyilvánosan kijelentette, hogy „ledöntjük Primakovot, nála nagyobbakkal is végeztünk már”. Ennek a „kitörésnek” a háttérében az is szerepet játszott, hogy a kormány amnesztiára készült, százezer kisebb bűncselekményekért elítéltet szándékoztak kiengedni. A miniszterelnök azt is hozzátette magyarázatként, hogy kell a hely a cellákban a „gazdasági bűnözőknek”. Az „újoroszok” pánikba estek, az elnök védelmében remény-

²⁹ Lásd: Приштинский бросок. Специальный репортаж. <https://www.youtube.com/watch?v=24wIXLZPt1M>

³⁰ Lásd: Николай Леонов: Крестный путь России 1991–2000. М., 2004, 136.

kedtek.³¹

Miközben a kormány sikereket könyvelhetett el az államcsőd utáni kilábalásban, a kurzusváltás miatt kiéleződtek a társadalom érdekellentétei. Jelcin elnök – saját maga mentésére – elérkezettnek látta, hogy az újabb békétlenségekért a kormányt tegye meg bűnbakká. Érett a kormány menesztése, de jelzésként először csak minisztercserére került sor. Az elnök első miniszterelnök-helyettessé nevezte ki 1999. április 27-én Szergej Sztjepasin³² belügyminisztert. Miután a kommunisták bejelentették, hogy Primakov védelmében hatalmas tömegtüntetéseket szerveznek, a kormány további átalakításától Jelcin egyelőre eltekintett.

A „flúgos futam” azonban már beindult. Az elnök politikai tervezői úgy ítélték meg a helyzetet, hogy az „impeachmentet” csak akkor tudják elkerülni, ha a társadalom hangulatát a Primakov-kormány ellen fordítják. Három nappal a Dumában tervezett bizalmatlansági szavazás előtt – 1999. május 12-én, nyolc hónapos válságkezelő küzdelem után – elnöki rendelettel menesztették Jevgenyij Primakovot és kormányát.³³ Egyúttal a

³¹Ezeknek a megállapításoknak a tényanyagát szinte minden visszaemlékezésből megismerhetjük. Jelcin, Primakov, Berezovszkij és más érintettek is megemlékeztek róluk. Itt lásd: Николай Леонов: Крестный путь России 1991–2000. М., 2004, 137.

³²Биография Сергея Степашина. <http://ria.ru/spravka/20140109/962192074.html>

³³Az akkori hírek szerint – bár erről JMP nem ír visszaemlékezésében – Jelcin magához rendelte és azt javasolta, hogy maga kérje a felmentését. Primakov azonban azt válaszolta: „Küldjön el, ha azt akarja, erre önnek alkotmányos joga van. Önszántamból azonban nem kérem a felmentésem, mert nem látom megalapozottnak”. Lásd: Николай Леонов: *I. m.* 137.

Jelcin atól félt, hogy Primakov intellektuális képességeivel nem képes versenyezni, és ha ő lesz az utódja, képtelen lesz megállítani a rendszer „visszafordításában”. A visszaemlékezéseiben írja: „Primakov hatalmas politikai mozgástérrel rendelkezett. De irányításával fennállt a reformok visszarendezésének veszélye. Teljes csőd várt volna még azokra a kezdeményekre is, amelyeket a gazdasági szabadság és az általános demokratikus szabadság terén ez alatt az idő alatt sikerült kibábáskodni és megőrizni. Nem is beszélve a szólásszabadságról, a normális politikai konkurencia megőrzéséről. ... A maga becsületessége, tisztessége, sőt az elnökhöz való lojalitása mellett, Primakov kategorikusan nem tudott volna az a miniszterelnök lenni, aki 2000-ben harcolhatott volna az elnökké válásáért. Oroszországban erre a szerepre – az én értékelésem szerint – egészen más kiállású, más felfogású, más nemzedékből való,

Duma számára kormányfőnek ajánlotta Szergej Sztjepasint.

A Duma „ingerküszöbét” nem tudta átlépni ez a fejlemény. A képviselők elfoglalták magukat az elnök elleni bizalmatlansági „játékukkal”. Ennek eredménye az lett, hogy végül az öt pont közül semelyikben sem sikerült kétharmados döntést hozni, s Jelcin elnök maradt. Így a „sok hűhó semmiért” visszahozta a társadalmi apátiát, és megerőltetés nélkül beletörődtek a Bere-zovszkij diktálta kormánynévsor elfogadásába.

A Sztjepasin-kormány összetételéről azonban szabad szemmel megállapítható volt az „összelapátoltsága”. A kamarilla-politikával véletlenül odakerült embereket az oligarchákhoz való kötődésük fűzte össze. A társadalom számára közömbös konglomerátumot képeztek, tudni lehetett róla, hogy rövid életű lesz, s alkalmatlan a Primakov-kormány és a mögé felsorakozott patrióta elkötelezettségű, szociális piacgazdaságot megvalósítani szándékozó koalíciós politikai erők rendszer-korrekciójának semmissé tételére.³⁴

Oroszország már abban a dimenzióban élt, amelyet Jevgenyij Primakov fogalmazott meg, *Találkozások az útkereszteződésben* című, visszaemlékezései kormányzati konklúziójaként: „Oroszország számára nincs visszaút a parancsuralmi–bürokratikus rendszerhez. Az ország piaci síneken halad és azokon is fejlődik a továbbiakban. De ez nem azt jelenti, hogy el lehet tekinteni a gazdaság szociális irányultságától. Belpolitikai téren a perspektívát a nagyon világos kontúrú polgári társadalom kiala-

más mentalitású emberre van szükség. ... Primakov a politikai spektrumában túl sok vörös színt szedett össze.” Mindez arra ösztönözte Jelcint, hogy Primakovot mentse fél az elnök elleni bizalmatlansági szavazást megelőzően. A Kormány sorsa szorosan összefüggött a szavazás kimenetelével. A politikai atmoszféra a forrásponthoz izott. <http://www.ru-90.ru/chronicle/1999>

³⁴ Михаил Соколов: Мнение депутатов по кандидатуре Степашина на пост премьер-министра. <http://www.svoboda.org/content/transcript/24217130.html>

kítása jelenti. Oroszország véglegesen szakított az elszigeteltséggel. Nem csupán részese, de mind inkább a világgazdaság részének érzi is magát”.³⁵

A Primakov-kormány távozásával és a Jelcin elleni bizalmatlansági szavazás sikertelenségével szertefoszlott a reménye annak, hogy az oroszországi társadalomban politikai egység jöhet létre a fejlődési perspektíva kijelölését illetően. Az ország a 21. század küszöbére érve olyan évtizedet hagyott maga mögött, amelyben a szétesés, a sokkterápiával megvalósított rendszerváltás fájdalmai, a gazdasági és szociális csőd, a polgárháború réme, a nemzeti (csecsen és más) szeparatizmus és a vele összefüggő terror végzetesen elfárasztotta a társadalmat. Az emberek bármi áron az életük jobbra fordulására, nyugalomra, stabilitásra vágytak. Kiábrándultak már a hitegetésekből és várták azt az erőt, amelyik rendet tesz, amelyben újra hinni lehet.

A hatalmon lévő politikai osztály azonban saját praktikáival volt elfoglalva. Patthelyzet alakult ki:

- Borisz Nyikolajevics Jelcin tényleges hatalommal rendelkező államfőként már „nyűg” volt, valamennyi politikai erő meg akart szabadulni tőle. Ugyanakkor mindannyian kötődtek is hozzá valamilyen módon, s nyílt kenyértörésre nem vállalkoztak. A „bizalmatlansági” ügy sutasága a bizonyíték a „Jelcin-szindróma és fenomén” kezelhetetlenségére. „Хочется и колется” – tartja az orosz mondás, vagyis a jelen állapotra fordítva: „szeretnék is, meg nem is”, de tovább már nem lehetett ezt a helyzetet fenntartani. Mindenki számára kielégítő megoldást kellett találni, de úgy,

³⁵Lásd: Евгений Примаков: Встречи на перекрестках. Екатеринбург, Пироговъ, 2004.

mintha maga Borisz Nyikolajevics hozta volna meg a döntést.³⁶

- A politika porondján lévő addigi szereplők megmérettettek és gyengének találtattak a nagyon bonyolultan egymásnak feszülő hazai és nemzetközi gazdasági és politikai érdekek közötti eligazodásban, a sok nemzetiség és az éppen éledező vallási konfessziók részvételével formálódó új államiság hatékonnyá tételében. Még nem választódott ki olyan karizmatikus személyiség, akiben látszódott volna a képesség a jelicini örökség meghaladására és Oroszország tiszteletet parancsoló, méltó képviselőjére a világban.³⁷

- Elfogyott az idő az ország átmeneti állapotának a fenntartására. Dönteni kellett. A társadalom megállapodottságra, nyugalomra, biztonságra vágyott. Az „időzavar” kapkodást, a következményekkel nem számoló döntéseket, külső beavat-

³⁶ A „jelicin-fenomen” részletesebb kifejtését lásd: Черняк А.: Кремль 90-х. Жертвы и фавориты Бориса Ельцина. Алгоритм, 2011. Csernyak elemzése szerint: „Jelicin környezetében szünet nélkül szövődtek az intrikák, amelyekben az ellenségei mellett a legszűkebb környezetének tagjai – kezdve az „SZKP reformereitől” és egészen a hírhedt „Családig” – is érintettek voltak. Rendkívüli hatással befolyásolták az elnöki poszton a „külföldi barátai”. A különböző érdekek ütközése olyan mértékben hatott rá, hogy gyakran asszerint változtatta meg a már meghozott döntéseit, hogy éppen ki találkozott vele. A jelicini időszakban a hatalmi apparátus váratlan és kiszámíthatatlan személyi váltásai jelentették a normát, olyannyira, hogy nem egyszer el is „tüntették” az éppen valamelyik új „jelicini favorit” útjában állót”. Jelicin fő intrikusainak – Csernyak bizonyítékai alapján – a „család” barátja, Berezovszkij; a média-mágnás Guszinszkij, az „iparos” Potanyin, az „agráros” Szmolenszkij és a „bankárok”, Fridman és Aven számítottak.

³⁷ Jelicin is és az oroszországi politikai osztály szembenálló erői is keresték a nekik megfelelő, s ugyanakkor a „piacgazdaságra áttérést a patriotizmussal egyeztetni képes” karizmatikus személyiséget. Ekkorra igazából csupán két személyt „futtattak”: Sztjepasint és Putyint. Szergej Sztjepasin előbb tartott a pályán, mert már megmérettetett miniszterként, Primakov helyetteseként és kijelölt kormányfővé avansált. Vlagyimir Putyinról azonban még kevesen tudtak. Putyin 1991. júniustól – a németországi titkosszolgálati kiküldetéséből hazatérve – lett Szentpétervár főpolgármestere, Szobcsak mellett a Nemzetközi Kapcsolatok Bizottságának a vezetője, majd 1994-től a város önkormányzatának az első elnökhelyettese. Innen került országos vezetői szintre 1996-ban, amikor Moszkvába hívták, az Elnöki Gazdasági Hivatal helyettes vezetőjének. A folyamatok innentől felgyorsultak, mert egy év se telt el és az Elnöki Adminisztráció helyettes vezetője és az Elnök melletti Ellenőrzési Főigazgatóság vezetője lett. Még egy év, és az elnöki adminisztráció vezetőjének első helyettese, majd két hónapra rá Oroszország Szövetségi Biztonsági Szolgálatának Igazgatója, s ezzel 1998. márciustól az Oroszországi Föderáció Biztonsági Tanácsának titkára.

kozásokat okozhatott. A politikai osztály „patriótái” – különösen a «силовики» (a különböző biztonsági és védelmi erők) köréből – érezték, hogy Oroszország nem léphet át a 21. századba kialakulatlan, bizonytalan perspektívájú államszervezettel, gazdasági és társadalmi viszonyokkal, lepusztult szociális körülmények között tengődő lakossággal. A csecsen háború eszkalálódása, benne a nemzetközi terrorizmus kegyetlenségével, már az egységes ország fennmaradását veszélyeztette.³⁸

Az oroszországi politikai osztály – s elsősorban Borisz Jelcin – történelmi felelőségévé lépett elő: időben és jól megoldani ezt a sokismeretlenes egyenletet. Az előzményekből kitűnt, hogy az új kormányfőnek javasolt Sztjepasin még nem az a személyiség, akire vár „a Feladat”. Bizonyára képes lett volna – a korábbi életútja és a legutóbbi miniszteri tevékenysége igazolta – normális miniszterelnöki munkát végezni, de ekkor már nem egyszerűen „kormányfőre” volt szükség, egyfajta adminisztrátorra az erős elnök mellett. Jelcinnek és a politikai osztálynak „utódra” volt szüksége, méghozzá olyanra, akire rá lehetett bízni az újjászületett Oroszország sorsát a kialakult rendkívül veszélyes nemzetközi és hazai körülmények között.³⁹

Végül, mindössze három hónapos vergődés után – 1999. augusztus 9-én – az elnök felmentette a Sztjepasin-kormányt, és újabb „gladiátort” küldött küzdelembe. Bár látszólag maga Borisz

³⁸Olyan időszak volt 1999 tavasza, amikor a délszláv polgárháború és az amerikaiak, a NATO koszovói beavatkozása, bombázása tovább eszkalálódott. Közben a csecsen háború is fékezhetetlenné vált. Augusztus 7-én közel 2 ezer csecsen terrorista – Baszajev és a külföldről telepített Hattab vezetésével – betört Dagesztánba és ezzel kiszélesítették a harcokat a Kaukázus további területeire.

³⁹Részletesebben, lásd: Переход России от Ельцина к Путину. <http://diplomba.ru/work/85536>. Концепция Общественной Безопасности объясняет приход Путина к власти. Как Путин пришел к власти (КОБ) – 1-3 часть. <https://www.youtube.com/watch?v=6avj0eS--RE>, <https://www.youtube.com/watch?v=FbfXPGnm7tQ>, <https://www.youtube.com/watch?v=6475zQnfc2U>

Jelcin választotta ki Vlagyimir Vlagyimirovics Putyint erre a feladatra, mégis, számos elemző szerint, a körülmények kényeszerűltségre utaltak. Megválaszolatlan a kérdés: mi és kik érték el, hogy Jelcin belássa: eljött az ideje levonulni a színről.⁴⁰

1.2.ELNÖKVÁLTÁS 2000

- AZ OROSZORSZÁGI „NEMZETI KAPITALIZMUS” KIALAKULÁSÁNAK FELTÉTELE

A szikár tény az, hogy az államfő magához rendelte a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) igazgatóját és felajánlotta számára a miniszterelnöki posztot. Vlagyimir Putyin megbízatása augusztus 16-án véglegesült, amikor a Duma is mellé állt. Az új kormányfőről azonnal kiderült, hogy nem „ismerkedő”, a „politikai rengetegben” tájékozódási „útjelzéseket” kereső „turistaként” indult neki az ismeretlen „túlélési” pályának. Már a parlamenti beiktatásának napján bejelentette, hogy nem hagyja a terroristák kénye-kedvére az országot. Miniszterelnöki munkásságának egész ideje alatt kitüntetett figyelemmel kezelte a csecsen ügyet. „A banditák bázisaira és gyülekezési helyeire csapást mérünk – hangsúlyozta –, függetlenül attól, hogy hol találhatók, ha Csecsenföldön, akkor ott”.⁴¹ Mindenki értésére adta, hogy nem

⁴⁰A külvilág értetlenül állt az újabb váltás előtt. Az egyik legpregnansabb megnyilvánulásról lásd pl.: „Objektív nézőpontból semmilyen létalapja nem létezett a kormányfőváltásnak. ... Putyin kinevezése az új miniszterelnöknek Jelcin félelmét tükrözi saját és »családja« sorsát illetően, vagyis a szűkebb környezetére vonatkozóan. ... Az elnök döntése nem egy világos, végiggondolt terv eredménye”. Владимир Волков и Патрик Рихтер: Ельцин назначает нового премьер-министра. Бывший агент КГБ становится главой российского кабинета. <https://www.wsws.org/ru/1999/aug1999/puti-a19.shtml>. Павел Хлебников: Крёстный отец Кремля Борис Березовский, или История разграбления России. Глава десятая. Владимир Путин приходит к власти. <http://rusidea.org/?a=415011>

⁴¹Különösen feltűzték Putyint a csecsenek merényletei Dagesztánban, és a moszkvai, volgadzszki házrobantásai. Kezdetét vette a 2. csecsen háború. Maszhadov augusztus 16-án hadiállapotot hirdetett Csecsenföldön, és részleges mobilizációt rendelt el. Az oroszországi házrobantásokra válaszul az orosz légierő augusztus 25-től csapásokat mért a terroristák bázisaira; szeptember 18-tól pedig a szárazföldi csapatok blokkolták a csecsen határokat. Putyin visszautasította a találkozót a csecsen

átmeneti figura, hanem kész és képes élére állni stratégiai folyamatok vezénylésének. Nagyon rövid idő alatt világossá vált, hogy olyan „ismeretlen” került a miniszterelnöki posztra, akire – később – Oroszország elnökének funkciója vár. Miközben a világ álmélkodott és az iránt érdeklődött, hogy „Who is Mister Putin?”⁴², a valóságban átgondolt és megvalósított stratégiai művelet zajlott le, amelyben megtalálták az „Utódot”.

A kormányfői poszttal együtt Jelcin elnök Putyin miniszterelnöknek különleges felhatalmazást is adott a terroristák elleni harcban. Az erőszak-szervezetek feletti felügyelettel a Dagesztánban és Csecsenföldön folytatott erődemonstráció parancsnoklásának az élére került. A győzelme ebben a küzdelemben megerősítette a hadsereg és a belügyi szervezetek bizalmát iránta, egyidejűleg hozzájárult népszerűsége kialakulásához a társadalom valamennyi szegmensében. A kinevezése után elhangzott Putyin híressé lett ígérete a terroristák követéséről és megsemmisítéséről – ha kell a „budiban húzzuk le őket” (будем мочить даже в сортире)⁴³ – nyitánya volt népszerűvé vált retorikájának. A társadalom viszonyulása a 2. csecsen háborúhoz a korábbiakhoz képest jelentősen megváltozott. A terroristák elleni megsemmisítő harcot szinte egyhangúan támogatták az emberek. Az oroszországiak 1999-ben már „szomjasták” a banditák feletti győzelmet. A közhangulat fordulata azt tükrözte, hogy a társadalom elhitte: a csecsen problémát erővel lehet megoldani, és

harcosok vezetőivel. Az év végére visszafoglalták a csecsen síkvidéket, és kezdetét vette Groznij ostroma, amely 2000 februárjában győztesen ért véget.

⁴² Davosban a 2000-es Világ gazdasági Fórumon tette fel először a híressé vált kérdést - „Who is Mr. Putin?” - a Philadelphia Enquirer újságírója az oroszországi delegációnak, amelyre válaszként a résztvevők körében kitért a nevetés. Később tanulmányok, könyvek sora bizonyította, hogy megtanulták Oroszország meghatározó vezetőjének a nevét. Lásd: Ху из мистер Путин? [http://politike.ru/dictionary/865/word/hu-iz-\(s?\)-mister-putin](http://politike.ru/dictionary/865/word/hu-iz-(s?)-mister-putin)

⁴³<https://www.youtube.com/watch?v=40nDTTiqg48>

„vaskéz” az egész országban is rendet lehet csinálni. Ráadásul a kommunikációs orgánusok – az ORT és a Berezovszkij érdekeltségébe tartozó „Rosszija” tévécsatorna, stb. – az új kormányfőben láttatták az „erős kezet”, aki képes rendet tenni az országban. Putyin az emberek szemében a megoldás letéteményesévé vált. Ahhoz, hogy az 1999. december 19-i választásokat követően a Dumában is biztosítva legyen a potenciális új vezető támogatottsága, létrehozták az „Egység” (Единство) pártot, amelynek az oroszok kedvence, az erőt sugárzó medve lett a jelképe.⁴⁴ A parlamenti többséget ugyan ismét a kommunisták szereztek meg, de alig maradt el tőlük a „Medve”, és a későbbiekben a (KPRF) „Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja” is hallgatólagosan felsorakozott Putyin mögé. Az új miniszterelnököknek abban is szerencsésen alakultak a lehetőségei, hogy az olaj-árak lendületesen elindultak a drágulás irányába, és az oroszországi kitermelés is túllépett az 1998-as válságon. Az ország erejének visszatértét – és a szovjetuniós nosztalgia kielégítését – érzékelték a társadalom abban is, hogy 1999. december 8-án aláírták az Oroszország és Belarusz Szövetségi Államának létrehozásáról szóló megegyezést.⁴⁵

A politikai osztály döntéshozói a kulisszák mögött elérkezettnek látták a körülményeket a – világ és Oroszország

⁴⁴A soros parlamenti választásokon 1999. december 19-én, baloldalon a Kommunista Párttal és a „patriótákkal”, ill. jobboldalon, a liberálisokkal szemben indultak a „középpártok”, amelyekben a Primakov, Luzskov korábbi pártjai mellett már bejutott a parlamentbe az Egység-párt is. A bejutási küszöböt elért pártok: КПРФ — 24,29%; «Единство» («Медведь») — 23,32%; «Отечество — вся Россия» — 13,33%; «Союз правых сил» — 8,52%; Блок Жириновского (ЛДПР) — 5,98%; «Яблоко» — 5,93%. Az elemzők az Egység sikerét elsősorban Putyin személyes népszerűségének tulajdonították, annál is inkább, mert a Sojgu vezetője közvetlenül a választások előtt jött létre. Lásd: Василий Авченко: Выборы в Государственную Думу. Глава II. Эффективность политических манипуляций на практических примерах. § 2. Выборы в Государственную Думу 1999 года как манипулятивный полигон: «медведи» учатся летать. <http://psyfactor.org/polman4.htm>

⁴⁵ Договор о создании Союзного государства. <http://www.soyuz.by/about/docs/dogovor5/> Документы Союзного государства. <http://www.soyuz.by/about/docs/>

számára is váratlan, és akkor még következményei minden részletében kiszámíthatatlan – lépés megtételére.⁴⁶ „Két-három héttel az újév előtt magához hivatott az irodájába Borisz Nyikolajevics és azt mondta: eldöntöttem, hogy elmegyek – emlékezik meg erről Vlagyimir Putyin –, ily módon rám maradt az elnök megbízatásának ellátása.”⁴⁷

Formálisan a látványos bejelentésre 1999. december 31-én került sor. Az év, az évszázad és az évezred utolsó napján, a népet köszöntő szokásos tévébeszédében Jelcin a következőképpen szólt az oroszországiakhoz és a világhoz: „Drága Barátaim! Drágáim! Ma utoljára fordulok Önökhöz újévi üdvözlettel. De, ez még nem minden. Ma utoljára fordulok Önökhöz Oroszország elnökeként. ... Eldöntöttem ... nyugalomba vonulok ... a kitűzött időnél korábban megyek el. ... Az új évezredbe Oroszországnak új politikusokkal, új arcokkal, új okos, erős, energikus személyiségekkel kell belépnie. ... Az országnak megvan az erős embere, aki méltó az elnökségre, és akihez ma gyakorlatilag valamennyi oroszországi ember a jövőjére vonatkozó reményeit fűzi.” Ezeket a drámai közléseket követően bocsánatot kért a honfitársaitól azért, mert nem tudták megvalósítani az álmaikat, s azért, mert a jövő gyönyörű reményei helyett nehézségeket kellett

⁴⁶Az elnöki poszt átadásáról írta később Jelcin az „Elnöki maraton” című visszemlékezésében: „Át akartam adni neki a »Monomah sapkát«. ...a politikai örökségem: ... bármi történne is, tartsa meg az országban a demokratikus szabadságot és a normális piacgazdaságot. ... de hiszek abban, hogy Putyin nem hagyja veszni Oroszország fő orientációját – az unikális szerepét a világban és ezzel együtt a teljes integrációját a világ közösségébe”. Majd értékelve az utód alkalmasságát kifejtette: „Intuitívan éreztem Putyin hatalmi képességét és erejét, a lépésem perspektivakusságát... és még a társadalomban kialakult légkört. A társadalom felkészült arra, hogy új figurát fogadjon el, elég határozottat, erélyeset.” Ugyanakkor érzékeltette, hogy a döntésének vannak kockázatai is, hiszen a „politikai establishment teljes ingerültsége ellenére, az embereknek el kell fogadniuk Putyint. ...igen, ez nagyon kockázatos ... olyan tett, amelynek nincs szilárdsági tartaléka...” Борис Ельцин: Президентский марафон. Размышления, воспоминания, впечатления. М., АСТ, 2000. <http://www.lib.ru/MEMUARY/ELCIN/marafon.txt#26>

⁴⁷Idézi: <http://putin.kremlin.ru/bio>

elszenvedniük. Végül bejelentette, hogy „összhangban az alkotmánnyal, Oroszország elnöke felhatalmazásainak az ellátásával megbízom Vlagyimir Putyin miniszterelnököt. ... Ennek megfelelően ő lesz a megbízott államfő három hónapig”.⁴⁸

Még akkor éjjel Oroszország megbízott elnöke, Vlagyimir Putyin is köszöntötte az oroszországi népeket. Elmondta, hogy Oroszország első elnökének, Borisz Jelcinnek a szokásos újévi üdvözlését készült meghallgatni, de az élet másként hozta, s most három hónapig mindent megtesz, hogy a hazája érdekében teljesítse a megbízatását. A legfontosabbnak azt tartotta kiemelni, hogy „nincs és nem is lesz hatalmi vákuum”. Arról biztosította honfitársait, hogy az „alkotmányos rendet, a törvényességet, a szabadság civilizációs normáit, az ország biztonságát és védelmét mindenképpen, ha kell a hadsereg, határőrség és rendvédelem erejével is” megőrzik.⁴⁹

A hatalom önkéntes átadásának azonban voltak feltételei is.⁵⁰ Ezek közül a meghatározónak tekinthetjük a leköszönő elnöknek és családjának mentelmét garantáló megegyezést és biztosítékokat. Közvetlenül a hatalomváltás bejelentését követően Vlagyimir Putyin rendeletet írt alá „A felhatalmazásai megvalósításait abbahagyó elnöknek és családjá tagjainak biztosított garanciákról”, amely két évre szólt, s a lejártá előtt – 2001. február 12-

⁴⁸ Текст новогоднего обращения Бориса Ельцина. <http://www.bbc.com/russian/address.htm>. Новогоднее обращение президента РФ Б.Н.Ельцина 2000. <https://www.youtube.com/watch?v=2tVRJGZ5AXM>

⁴⁹ Новогоднее обращение Путина, 1999/2000 год. <https://www.youtube.com/watch?v=i4LLxY4RPwk>

⁵⁰ Jelcin az emlékiratnak tekinthető Elnöki maraton című könyvében külön fejezetet – Elnöki garanciák – szentel a hatalomátadás feltételeinek. Jellemző módon, vitába száll azokkal az „információkkal”, amelyeket Gorbacsov eltávolításának körülményeiről terjesztenek. Lásd: Борис Ельцин: Президентский марафон. Размышления, воспоминания, впечатления. М., АСТ, 2000. <http://www.lib.ru/MEMUARY/ELCIN/marafon.txt#26>

én – törvénné „transzformálták”.⁵¹ A rendelet nem csupán Jelcinre, hanem minden későbbi elnökre is érvényes lett, miután az aktuális személy megváltik majd a tisztségétől. Mivel a társadalomnak elege volt már Jelcintől és főként a „Családból”, a mentelmi jogokról szóló rendelkezés ellenszenvet váltott ki. A közvélemény úgy értékelte, hogy Putyin „futni hagyta” a Szovjetunió rombadöntéséért felelősöket. Mintha mentőövet dobott volna nekik, azért cserébe, hogy átadták a hatalmat, és „megígérték”, úgy távoznak, hogy nem is igyekeznek többet a hatalomba visszatérni. E közvélekedést erősítette az a tény, hogy szinte a hatalomváltással egyidejűleg írta alá a mentelmi rendeletet a megbízott elnök.

Állást foglalni ebben a kérdésben nem igazán célszerű, mert az indulatok mellett a hasznosság – és kinek a haszna? – elve is szerepet játszott. Minden összefüggést pedig kilátástalan mérlegre tenni. Jelcin véleményére azonban érdemes figyelni. Azt írja visszaemlékezésében: „A tézist az alkuról nem fogom kommentálni a teljes abszurditása okán ... csak a mélységesen naiv ember, a politikából semmit sem értő hiheti azt, hogy rendeletek vagy törvények garantálhatnak bármit is az ország valamikori vezető-

⁵¹ Федеральный закон от 12 февраля 2001 г. N 12-ФЗ "О гарантиях Президенту Российской Федерации, прекратившему исполнение своих полномочий, и членам его семьи" (с изменениями и дополнениями). <http://constitution.garant.ru/act/president/182948/> Ezt a rendeletet, majd törvényt minden oldalról bírálták. A társadalom ebben látta a kiegyezést a politikai osztálynak a különböző szegmensei között a „hatalom minden áron történő megtartásáról”. Különösen a „családra” vonatkozó elemei váltottak ki ellenszenvet, mert ezek biztosították a támogatói kör „szabadrablásának” sérthetlenségét. Részletesebben lásd: Иван Родин: Путин уменьшил неприкосновенность Ельцина. http://www.ng.ru/politics/2000-09-16/1_putin.html. Юрий Скуратов: Указ о неприкосновенности президента незаконен. <http://www.novayagazeta.ru/society/11762.html>. Неприкосновенность Ельцина под вопросом. <http://www.km.ru/glavnoe/2000/03/17/arkhiv/neprikosnovennost-eltsina-pod-voprosom>. Сколько стоит билет во власть или указ Путина о Гарантиях Ельцину. <http://www.politforums.net/politclub/1222285414.html>. Правовой иммунитет: теоретические и практические аспекты. <https://www.lawmix.ru/comm/5413>

jének”. Minden szavával egyetértve emeljük ki a gondolat folytatását is: „ha a társadalom kóros vagy dühödt állapotba kerül, akkor feltétlenül megtalálja a felelőst a bajaiért, és akkor Jelcint minden halálos bűnnel megvádolják. Ha az ország demokratikusan fejlődik, civilizáltan – és én biztos vagyok benne, hogy úgy is lesz – akkor maga az egészséges társadalom lesz a fő garancia a nyugalomba vonult elnök számára.”⁵²

A három hónapos megbízott elnöki időszak – főként, ha valóban kizárt a hatalmi vákuum keletkezése – nagyon sűrűnek bizonyulhat. Tudva ezt, Vlagyimir Putyin az első munkanapon összehívta az ország Biztonsági Tanácsát, és megtárgyalták a felkészülést az elnökválasztásra. Megszületett a döntés is az időpontról: 2000. március 26-án járulhatnak majd az oroszországiak az urnákhoz, hogy szavazzanak a Jelcin utáni időszak államfőjéről. A rövid kampány alatt biztosítania kellett az ország hazai és nemzetközi kötelezettségeinek maradéktalan teljesítését, az állami intézmények működőképességét, és közben a konkrét politikai döntésekkel és azok kommunikációjával – a demokratikus választási rendszer konkurencia-küzdelseinek tiszteletben tartásával – elnyerni a választásra jogosultak bizalmát. A körülmények értékelésekor figyelembe kell venni azt is, hogy a megbízatásával nem minden párt, politikai erő azonosult, az örökölt jelcini környezet tagjainak feltétlen lojalitására sem számíthatott. Egyszerre kellett országot építeni – méghozzá külföldi érdekeket is korlátozó, lényegi rendszer-korrekcióval – és megvívni a politikai harcot az új alapelvek és módszerek elfogadtatásáért, s mindehhez olyan csapatot gyűjteni, amelyik

⁵²Борис Ельцин: Президентский марафон. Размышления, воспоминания, впечатления. М., АСТ, 2000. <http://www.lib.ru/MEMUARY/ELCIN/marafon.txt#26>. Megjegyzendő, hogy az Elnöki Adminisztráció vezetője, A. Volosin tájékoztatta volt előljáróját, hogy a hivatal jogászai ragaszkodtak a mentelmi rendelet megszületéséhez. Lásd: <http://www.ru-90.ru/chronicle/1999>

szakmailag a legjobb, a világról és a tennivalókról nézeteiben hasonló felfogású és Putyin elnöki aspirációjával megkérdőjelezhetetlenül azonosul.

A választási kampány idején jelent meg az első értékelhető „ars poetica” jellegű könyv, amelyben Putyin kifejtette nézeteit jövőbeli tevékenységével kapcsolatban. Az Első személytől. Beszélgetések Vlagyimir Putyinnal egyik interjújában Putyin a politikai alapállásáról azt mondta: „számomra a legfőbb feladat, hogy a nép jobban éljen. A politikai platformot pedig majd kidolgozzuk hozzá”.⁵³ Ezt azért fontos kiemelni, mert pontosan tükrözte az adott körülményeket. Nem kész stratégiával és programmal érkezett, hanem a felfogása volt világos az állapotokról: az oroszországi emberek nem élhetnek az addigi változtatások nyomán kialakult nyomorban. Ehhez a célhoz kellett a megoldásokat megtalálni. Az elemzők többsége szerint Putyin választási kampánya nem konkrét ígéretekre épült (felemelik a béreket, csökkentik az adókat stb.), hanem azokra a követelésekre, amelyek megértek a társadalomban a radikális változtatásokat illetően. Ilyen volt pl. az addig alkalmazott „reformok” átértékelése, a nemzeti öntudat helyreállítása, a káosz felszámolása, amely a szabadság helyett kialakult „szabadosságból” eredt, stb. Ráértett a társadalom várakozására: határozott, „hajlíthatatlan” vezető személyiséget akartak elnöknek, aki „kemény kézzel” rendet teremt, olyat, amelyet képtelenek voltak kiállítani a „puhány demokraták”. Ez a felfogás a társadalom nagyon széles köreiben népszerűséget biztosított a jövőbeli elnöknek.

Putyin hazai népszerűségének növekedéséhez nagymértékben

⁵³ Н.Геворкян, Н.Тимакова, А.Колесников: От первого лица. Разговоры с Владимиром Путиным. http://modernlib.ru/books/gevorkyan_n/ot_pervogo_lica_razgovori_s_vladimirom_putinim/read_1/

hozzájárult kemény fellépése a terrorista banditákkal szemben Dagesztánban és Csecsenföldön. Az oroszországiak meghatározó többsége a januári és februári hadászati lag professzionális és politikailag tudatos harci cselekményeket nem csak győztes „csatákként” fogta fel, hanem bizonyos mértékű „bosszúnak” is a békés lakosság ellen elkövetett erőszakért, robbantásokért, terrorért.

Meg kell jegyezni, hogy a 2. csecsen háborút a nemzetközi politika másként ítélte meg, és a közvéleményt is a hivatalos orosz szerepvállalás ellen hangolta. A részletezéstől eltekintve, azt kell itt figyelembe venni, hogy Putyin színrelépése és politikai credója számos ponton ellentétes volt a korábbi orosz politika által favorizált külföldi (elsősorban amerikai!) elképzelésekkel és érdekekkel. Az emberi jogok megsértésének vádja képezte a külföldről folytatott „csecsen-kampány” lényegét, s ebből sokféle – főként információs harci – nyúlvány nehezítette a globális kapcsolatok normalizálását.⁵⁴

Ugyanakkor, Putyinnak nem csupán hatékony hadműveletet sikerült Dagesztánban megvalósítania, hanem ezzel véget vetett a Szovjetunió szétszedése után a hadseregben kialakult depresszióknak is. Az új főparancsnok a katonák elé ambiciózus célt állított: Csecsenföldet hozzák vissza a föderációs centrum felügyelete alá. Ennek eredményeként rövid idő alatt a hadsereg visszafoglalta a Csecsen Köztársaság területének nyolcvan százalékát.⁵⁵ Putyin képes volt elfogadtatni az oroszországi társadalommal, hogy az

⁵⁴Eklatáns példa a nemzetközi információs háború bizonyítására az akkortájt nagy port felvert Andrej Babickij – a Szabad Európa Rádió riportere – csecsen riportjainak ügye. Lásd: "Это – концлагерь",- утверждает Бабицкий. https://www.bbc.com/russian/0301_6.shtml. A magyar sajtó is foglalkozott vele. A Magyar Nemzetben jelent meg pl. „Hol volt, hol nem volt” címmel, összegzés 2000. március 2-án arról, hogy a másik oldal hogyan látja a csecsen helyzetet. <https://mno.hu/migr/hol-volt-hol-nem-volt-866314> (Sajnos a Magyar Nemzet c. lap archivuma azóta megszűnt!)

⁵⁵ Idézi: <http://www.ru-90.ru/chronicle/2000>

állam a csecsen nép érdekei szerint tette mindazt, ami után megszabadultak a „bűnös vahhabita rendszertől és a külföldről támogatott terroristáktól”.⁵⁶ Mindent összevetve, a választást megelőzően a hangulat az országban az új elnök javára erősödött. A véleménykutatások azt mutatták, hogy a többség (55%) egyetértett a csecsen háború végigvitelével, a „banditák leverésével”.⁵⁷ Putyin a tömegek szemében „Oroszország hatalmasságának helyreállítását” szimbolizálta.

A 2000. március 26-án lebonyolított elnökválasztáson magas részvétel (68,7%) mellett, a tizenegy mérhető jelölt közül, Vlagyimir Putyinra adta a voksát a megjelentek 52,94 százaléka, míg a kommunista Zjuganov 29,2 százalékot, a liberális Javlinszkij pedig 5,3 százalékot kapott.⁵⁸ A hazai közvélemény – már a szavazás első fordulójában – impozáns támogatással kiállt Oroszország immár legálisan megválasztott, s minden összetevőjében legitim államfője mellett.⁵⁹

Ugyanakkor a nyugati politikusok és a multinacionális tőke képviselői kissé fanyalogva, kivárással figyelték az oroszországi

⁵⁶ Lásd: Владимир Путин в 1999–2000 годах. http://newsruss.ru/doc/index.php/Владимир_Путин_в_1999—2000_годах

⁵⁷ A terrorizmus elleni küzdelem azonban ezzel még nem ért véget. Ugyan a 2000 évek elején a csecsen területeken alapvetően rendeződtek a viszonyok, Ahmet Kadürov mufti, elnökként, majd az ellene elkövetett merényletet követően, halála után a fia, Ramzan elnöksége óta felszámolták a helyi terrorista szervezeteket, de a nemzetközi terroristák szinte egész Oroszországban kegyetlen merényleteket követtek el: Moszkvában, Beszlámban, másutt. Lásd: Самые крупные теракты в России. Досье. <https://tass.ru/proisshestiya/659987>

⁵⁸ Lásd: <http://www.ru-90.ru/chronicle/2000>

⁵⁹ A helyzet pikantériája, hogy a rendszer-korrekciót is valószínűsítő új elnök személye, valamint a korábbi választásokon tapasztalt csalások miatt, a hatalomból kiszorultak és a „jogvédők” skrupulózus vizsgálatokat folytattak minden szubjektumban a választások tisztaságáról. Összefoglaló elemzés arról számolt be, hogy „talán” Dagesztánban és Szaratov megyében követhettek el beavatkozásokat a szavazatok számlálásánál. Le is vonták a következtetést, mely szerint „valószínűleg” ezért sikertelen lehetett az első forduló. A Központi Választási Bizottság azonban – számtalan megfigyelő részvételével – egyértelműen sikeresnek és demokratikusnak, tisztának minősítette az elnökválasztást. История досрочных выборов президента РФ в 2000 году. ТАСС: <http://tass.ru/info/1854245>. Президентские выборы 2000 года – Антиккомпромат http://www.anticomproamat.org/putin/ne_tsar.html

eseményeket. Tudomásul vették, hogy a megválasztott oroszországi elnök Vlagyimir Putyin személyében Jelcintől eltérő karakterű, de igyekeztek nem is sejtetni, hogy mit várnak tőle, s milyen fogadtatásra számíthat. Madeleine Albright, az USA akkori külügyminisztere pl. újságírói kérdésre értésre adta, hogy „Washingtonban nem az szerint ítélik meg Putyint, hogy mit mond, hanem hogy mit tesz.”⁶⁰ Mindemellett természetesnek tűnt, hogy a Nyugat igyekezett mielőbb kontaktust teremteni az új vezetéssel, és számos országból már bejelentkeztek a korábbinál is „gyümölcsözőbb együttműködés” megvalósítására. Jellemző az is, ahogyan a tőzsdék viselkedtek. A japán befektetési alap, a Nomura vezető elemzője, Sonia-Gibbs szerint a tőzsdék „beárazták” ezt a győzelmet, és azt várják az új elnöktől, hogy „olyan törvények szülessenek, amelyek garantálják a megszerzett tulajdonok és a beáramló nyugati tőke jogi védelmét”. Minden jel arra mutatott, hogy ha az új kormányzat gazdasági lépései igazolják a pénzügyérek várakozásait, akkor az Oroszországban már megjelent külföldi befektetők még aktívabbak lehetnek.⁶¹

Ezekhez a véleményekhez azt is hozzá kell tenni, hogy Putyin akkor lett Oroszország elnöke, amikor, 1991 óta először, jelentősen – 3,2 százalékkal – kezdett növekedni a gazdaság teljesítménye. Az értéktőzsdén pedig szerény feltőkésítéssel, a megelőző három évhez viszonyítva maximális eredményt produkáltak. S

⁶⁰ Не по словам, а по делам. BBC. Лондон, 27 марта. http://www.bbc.com/russian/elections2000/e0327_2.stm . A későbbiekben – mikor már beletörődtek, hogy Putyin lesz sokáig az oroszországi „kollegájuk” – számos elemzés, tanulmány, könyv stb. készült róla. Pl. Интервью Путина Ларри Кингу в Нью Йорке 08.09.2000г. https://www.youtube.com/watch?v=nF_bM-d1Ing . "Я, Путин" Документальный фильм немецкого телевидения. <https://www.youtube.com/watch?v=rtaj96l4P9Q>. Ангус Роксборо. Железный Путин. Взгляд с Запада. 2012.

Allen C. Lynch, Vladimir Putin and Russian Statecraft, Potomac, 2011. Masha Gessen: The Man Without a Face: The Unlikely Rise of Vladimir Putin. Riverhead, 2012. Рар Александр: Владимир Путин. "Немец" в Кремле. М., Олма Пресс, 2002.

⁶¹На бирже этой победы ожидали. http://www.bbc.com/russian/0327_3.shtml

talán a legfontosabb, hogy azokban a napokban ülésezett Bécsben az OPEC, a Kőolajexportáló Országok Szervezetének közgyűlése, ahol döntést hoztak a kitermelés kvótájának a visszatartásáról, s ezzel Oroszország bevételei az olaj-exportból a korábbiakhoz viszonyítottan kb. háromszoros szintre emelkedtek.⁶² Mintegy a „fogadtatás” konklúziójaként kellett akkor számolni az oroszországi hiteltartozásokkal kapcsolatos tárgyalások sikerességével. Az érdekeltek – főként a G-8-ak és a Párizsi Club – olyan „káderváltozásokat” vártak, amelyek előrevetítik a politikai stabilitást és a gazdaság strukturális reformjait.

A követendő politikát illetően – legalábbis a retorika szintjén – a hazai és a nemzetközi várakozásokat Vlagyimir Putyin Oroszország elnökekénti beiktatásán elégítette ki. A rendkívül látványos bevonulással megrendezett május 7-i eskütételen elmondott beszédében⁶³ lehangsúlyozottabban a „patriotizmust”, az ország egységének a megőrzését és az államiság megerősítését emelte ki. „Értem én, hogy hatalmas felelősséget vállaltam magamra – mondta – és tudom, hogy Oroszországban az államfő az az ember, aki mindenért felel, mindenért, ami az országban történik.” Majd utalt elődjének, Borisz Jelcinnek az útravalóként szolgáló szavaira: „Vigyázzunk Oroszországra!” Ez az „én kötelességem, aminek mindent alárendelek, s amit meg fogok követelni munkatársaimtól, mindenkitől, aki az ország szolgálatában áll”. Az egységes ország élén a néppel közös munkálkodása céljaként a „szabad, virágzó, gazdag, erős civilizált Oroszország elérését”

⁶²Динамика цен на нефть с 1990 г. ДосьеТАСС: <http://tass.ru/ekonomika/1572991>
A helyzet fonáksága, hogy a későbbiekben a putyini sikerek „irigylői” éppen azt vetik a szemére, hogy az olaj árának a növekedése tette csak lehetővé a kilábalást a válságból. Lásd pl. Про нефть и достижения Владимира Путина. <http://newsland.com/user/4296710030/content/pro-neft-i-dostizheniia-vladimira-putina/4304675>

⁶³Инаугурационная речь Владимира Путина 7 мая 2000 года. http://www.mn.ru/blogs/blog_reference/80928. Инаугурация В.В. Путина 2000.05.07. <https://www.youtube.com/watch?v=g0Jp0KHTVN8>

tűzte ki, „olyan országot, amelyre büszkék polgárai és tisztelik a világban”. Ezek a gondolatok és célok formálódtak azután programmá és konkrét cselekvéssé a következő években.

2. A PUTYIN-KORSZAK: SZOCIÁLISAN KORRIGÁLT PATRIÓTA KAPITALIZMUS

Az már az elnökválasztás kampányából és az eredményéből világosan látszott, hogy egyrészt a jelicini érának, a „neoliberális kapitalizmus” rendszerének korrekciója zajlik; másodsor pedig, ebben az átalakításban nemzeti jelleggel, „oroszmódra” és érdekeknek megfelelően formálódnak majd a folyamatok. Azt is megértették az Oroszország iránt érdeklődők, hogy nincs visszaút sem az „Unióba”, sem a szovjet szocialista rendszerbe. Putyin elnöki hatalmával a „nemzeti kapitalizmus” társadalmi-gazdasági formációjának a konszolidálását kívánja megvalósítani, amelyben a „kapitalizmus” fogalma nem más, mint a „történelmi kontinuitás megőrizhető eredményeinek ötvözése a szociális piacgazdasággal”.

Az orosz módra előállított és működtetett szociális piacgazdaság rendszere – Vlagyimir Putyinnal az élén – korszakossá vált. A „Primakov-kanyarral” indulva, 2000-től a korrekció három fejlődési szakaszon keresztül kristályosodott ki. Az elsőt – amely 2008-ig tartott – a „korrekció elfogadtatásáért és stratégiai vázának felállításáért” vívott harcként jellemezhetjük. A második, az új rendszer „szakítószilárdságának” próbájaként a „hamis elnök”, vagyis a Medvegyev államfő – Putyin miniszterelnök „tandem” időszaka. S a még nem kellő szilárdság miatti, 2012-es elnöki „visszacseré” óta tart a „régijelölő” harmadik periódusa.

2.1. HARC AZ ÚJ STRATÉGIA ELFOGADTATÁSÁÉRT

A rendszer-korrekcióért a küzdelem a 2000. májusi elnöki beiktatással vette kezdetét. Mint már jeleztük, az új elnök nem kész

stratégiával és programmal érkezett, hanem a változtatás követelménye és célja volt számára világos, és ebből adódtak a feladatok.

A jelcini korszak végjátékában a hatalom elveszítette a politikai legitimitását, s ennek következtében folyamatos krízis-állapotba kerültek az állami intézmények, funkcionális káosz alakult ki és megszűnt a szolgálati szubordináció közöttük. Putyin elnökként kénytelen volt elsőként az államot megerősíteni, az állami intézményeknek a helyreállításával és irányíthatóságukkal foglalkozni. A teljesség igénye nélkül – a részletesebb kifejtés a későbbi fejezetekben történik –, a föderatív államiság, a hatalom egységes működése, valamint az ország érdekeinek érvényesítése a világban szolgált a célok megvalósításának feltételeként, vagyis megoldandó feladataként.

Az egységes államiság erősítését célozta az ország föderációs berendezkedésének és irányításának megreformálásáról hozott, 2000. május 13-i döntés. Ennek értelmében hét föderációs körzetre osztották az ország területét, és kineveztek az élükre az elnök képviselőjére felhatalmazott „koordinátorokat”, megbízottakat. Putyin magyarázata szerint ez a lépés Oroszország esetleges „szétesése” veszélyének a kiküszöbölésére irányult.⁶⁴ „Biztosítani kellett – fogalmazta meg az elnök – a föderális hatalmi centrum hatékonyságát és döntései végrehajtása ellenőrzésének a javítását.” Az országban uralkodó állapotokból ítélve, az elnök szükségesnek látta a központ és a régiók közötti együttműködés rendbetételét.

⁶⁴ A területi elhelyezkedés alapján kialakított (Központi, Észak-Nyugati, Déli, Volgamenti, Urali, Szibériai, Távolkeleti, majd 2010-ben ez utóbbiból kivált Észak-Kaukázusi) körzetek élére közvetlenül Putyin felügyelete alá tartozó megbízottak kerültek, akik a körzetben is a föderációs szubjektumok első embereivel tartották a kapcsolatot, s készítették beszámolóikat a körzet állapotáról. Lásd: Указом Президента в России созданы федеральные округа и институт полномочных представителей Президента РФ в них. <http://www.calend.ru/event/6089/>

Természetesen, az egységes állam működésének a koordinált irányítására és a megvalósítás visszajelzésekkel erősített ellenőrzésére akkor van szükség, ha az ország egészére rendelkezik célokkal, stratégiákkal és fejlődési programokkal. Az új hatalom felcserélte a szovjet szocialista rendszert leváltó „Gajdar-programot” a megfelelő szociális korrekciót biztosító „Gref-programra”. A kormány 2000. június 8-án fogadta el, a German Gref vezetésével, a Stratégiai Tanulmányok Központja által kidolgozott két alapvető programot: az „Oroszországi Föderáció társadalmi-gazdasági politikájának alapvető irányai hosszútávú perspektívára”; valamint az „Elsődleges tennivalók terve a 2000–2001 évekre” címekekkel.⁶⁵

Az egységes és erős, a polgárai által tisztelt, szeretett, megbecsült államnak fontosak a hozzá kötődést megjelenítő szimbólumok is. Az új Oroszország államiságának ezek a jelzései azonban még nem alakultak ki, illetve a róluk folytatott viták a szinte kibékíthetetlen ideológiai szembenállásokat tükrözték. A közhangulatot mérgezték nem várt események is, mint pl. a Kurszk atomtengeralattjáró tragikus balesete.⁶⁶ Ugyanakkor az emberek igénye már türelmetlenségekben, érzelmi kitörésekben is megnyilvánult.⁶⁷ A putyini konszolidáció szándékának egyik bizonyítékaként

⁶⁵ A legfontosabb döntések az adókat, a föld használatot, a nyugdíjakat és a bankrendszert érintették, amelyek elősegítik a gazdaság dinamikájának gyorsulását. Lásd: Gref.txt – программа, без которой нам не жить. <http://www.itogi.ru/archive/2000/27/117627.html> Программу Гайдара сменила программа Грефа. http://old.lgz.ru/archives/html_arch/lg272000/polit/art3.htm Анализ взглядов на экономическую программу Г.О.Грефа в центральной печати. <http://www.terminomika.ru/data/library/colleagues/gref.html>

⁶⁶ 2000 augusztusában a Kurszk atomtengeralattjáró rakéta terében robbanás következett be, és a mélyben 118 tengerész hősi halált halt. A mentési munkák nem jártak sikerrel. Lásd: Что на самом деле произошло с подводной лодкой «Курск» https://news.rambler.ru/other/37666327/?utm_content=rnews&utm_medium=read_more&utm_source=copylink

⁶⁷ Gondoljunk pl. arra, hogy az 1992-es Olimpián a volt Szovjetunió sportolói FÁK néven, a nemzetközi olimpiai szervezet zászlaja és himnusza használatával léptek fel. Felejthetetlen számomra a belorusz tornász Serbo sírása, amikor az aranyérméhez nem

értékelhető, hogy 2000. december 25-én alkotmányba rögzítetten megszülettek a hazát jelképező szimbólumokról a vitákban kikristályosodott döntések. Az újévet már a „trikolor” – fehér-kék-vörös lobogó – és a cári „kétfejű sas” címere alatt, az Alekszandrov komponálta szovjet himnusz dallamát megtartva, ám új – ismét Szergej Mihalkov által átírt – szövegű, Oroszországot életető himnuszt hallgatva ünnepelhették.⁶⁸

A hatalom egységének és működése hatékonyságának az adott időben és körülmények között két alapvető feltételén kellett változtatni: először az elnök közvetlen és a kormányzat személyi állományában szükséges minőségi cseréket végrehajtani; másodszor a hatalom működésére befolyással bíró, vagy magukat ilyeneknek beállító körökben „rendet tenni”. A putyini államszervezés első időszakában a káderek mozgásainak rendkívül sokrétű tényanyagát elemezve vontta le Olga Kristanovszkaja – *Az oroszországi elit anatómiája* című monográfiájában⁶⁹ – azt a megszívlelendő következtetést, hogy az elnök, a „villámgyors csúcsrajutásának köszönhetően káderdeficittel küszködött”. Azok a barátai, ismerősei, akikre bizalommal támaszkodhatott volna, nagyon lemaradtak tőle karrier-építésükben. Ezért „bizonyos módon vákuumban érezhette magát, amikor egyik posztról a másikba áthelyezgetve az embereit, nem sikerült őket olyan szintre emelni,

kapta meg a szovjet himnuszt és zászlót! Majd az 1996-os Olimpián, Atlantában már oroszországiaként szerepelve a valamikori cári himnuszt hallgathatták.

⁶⁸ Putyin megtalálta az utat a nosztalgiazőkhöz is, amikor a kontinuitást felvállalva megőrzött elemeket a korábbi orosz, ill. szovjet időszak szimbólumaiból. Az említettekén túl még a hadsereg is megkapta a honvédő háború győztes zászlainak használatát, a Kreml megőrizte a vörös csillagot. Az ellentétes érzelmű viták sokáig nem csitultak, de végül is egyfajta történelmi kompromisszum jött létre, a nemzeti egység pedig azóta erősödik. Символы России, флаг, герб, гимн, штандарт президента. <http://www.kostyor.ru/history/symbols.html> Наша гордость – герб, флаг, гимн. <http://gfg.unbi74.ru/>

⁶⁹ Ольга Крыштановская: *Анатомия российской элиты*. Захаров. М. 2005, Политические реформы В.Путина, 236 l.-tól. http://krotov.info/libr_min/11_k/ri/shtanov_04.htm és későbbi kiadásban 3.5 Отставки при Владимире Путине. <http://vrn-politstudies.nethouse.ru/static/doc/0000/0000/0134/134217.swusdllkv.pdf>

hogy időnként ne maradjon szinte támogatás nélkül”. Kristanovszkaja hangsúlyozta, hogy „ez a körülmény hagyott nyomot az általa indított reformokon, mert kénytelen volt támaszt keresni a funkcióban lévő káderek között, még akkor is, ha nem feleltek meg a követelményeinek. Ebből adódott, hogy a putyini időszak első éveiben senkit nem bocsátottak el”. Az első jelentős változásra a kormány összetételében 2001 márciusában került sor.⁷⁰ A védelmi miniszteri poszton Szergejev marsallt Szergej Ivanov váltotta. Az új káderek azonban folyamatosan felkapaszkodtak a hatalmi szerelvényre. A megfigyelők – jó vagy kevésbé egyetértő szándékkal – úgy ítélték meg, hogy „pityeriekkel” és „szilovikkal” töltötte fel Putyin a hatalmi pozíciókat.⁷¹

Természetesen, a kádermozgások mögött érzékelhető a társadalmi-gazdasági rendszer korrekciója is, hiszen az csak az elit jelentős cseréjével valósulhatott meg. A 80-as évek végétől uralkodó jelcini liberálisokat, majd a „Család” csapatát kiszorították a primakov-i patrioták, később pedig a putyinista-

⁷⁰ Az oroszországi kormányban lényegi személyi változás Sztjepasin miniszterelnöksége óta nem történt. A rövid időszakban, amikor Putyin töltötte be a kormányfői posztot, mindenki maradt a helyén. A megbízott elnök nem nevezett ki maga helyett miniszterelnököt, hanem a helyettese – Mihail Kaszjanov – vitte az ügyeket, s a kormány összetétele sem módosult. Az elnökválasztást követően, 2000. május 17-én kapott miniszterelnöki kinevezést az addigi ügyvivő, s közel négy évig – a soron következő elnökválasztás előttig, 2004. február 24-ig – Mihail Kaszjanov vezette az oroszországi kormányt. <http://ria.ru/spravka/20071217/92850042.html#ixzz47UfPduCx>

⁷¹ Értsd: „pityeri” – vagyis Putyin szentpétervári egyetemista társai, sport barátai, üzleti és politikusi kapcsolatai; a „sziloviki” – vagyis az erőszak-szervezetekből (KGB, hadsereg stb.) kikerült korábbi ismerősei. Lásd: Правящая элита в России при президентстве Путина. [https://ru.wikipedia.org/wiki/ Андрей Громов: Перестановка в Кремле. Вместо семейного силовика назначен питерский юрист.](https://ru.wikipedia.org/wiki/Андрей_Громов:Перестановка_в_Кремле._Вместо_семейного_силовика_назначен_питерский_юрист) [http://www.globalrus.ru/print_this/135916/ Михаил Делягин: «Семью» сменила «бригада».](http://www.globalrus.ru/print_this/135916/) [http://www.newsinfo.ru/articles/2005-01-17/item/526472/ Ян Бреммер, Сэмюэл Чэрап \("The Washington Quarterly", США\): "Силовики" в путинской России: кто они такие, и чего хотят.](http://www.newsinfo.ru/articles/2005-01-17/item/526472/) www.inosmi.ru és [http://ladno.ru/opinion/6121.html Владимир Филин: Борьба за власть в Кремле: либералы, силовики и революционные левые – 2005.08.13.](http://ladno.ru/opinion/6121.html) [http://www.pravda.info/politics/3481.html Nemes Gábor: Putyin Oroszországa](http://www.pravda.info/politics/3481.html) <http://www.mozgovilag.hu/nemes-gabor-putyin-oroszorszaga/>

pityeri-szilovikok. A „minőségre” vonatkozó megjelölések is változtak közben: a „közgazdász-liberálisokat” felváltották a szóhasználatban a „pityeri csekisták”, majd a „Család” eltüntetését követően a teljes elit-kör elnevezésében maradtak a „liberálisok”, a „technokraták, vagy pityeri jogászok” és a „szilovikok”.

A másik oldala a hatalom működésének: a befolyással rendelkezők „szelektálása”. Ebben a körben is gyors „rendteremtés” következett be. Putyin még 2000 júliusában „kiegyezett” az oligarchákkal, amelynek ideológiai alapja a „gazdasági stabilitás biztosítása” volt, valamint a „nemzeti öntudatra építés a nyugati elköteleződés helyett”. Az elemzők megegyeznek abban, hogy „nem hivatalos kiegyezés” történt: a Kreml magára vállalta a magántulajdon tiszteletben tartását, ennek fejében az oligarcháknak támogatniuk kell a hatalom politikai kurzusát.⁷² Ez a megfogalmazás egyszerűnek tűnik, de nagyon súlyos tartalommal bír. Egyrészt sejteti, hogy nem egyenlő felek egyeztek meg, és az oligarchák tulajdonába jutott értékek magánjelleget joga elismerése a hatalomhoz való viszonyuktól függ. Másrészt gazdasági tevékenységük gyakorlatában idomulniuk kell az elfogadott politikai kurzushoz. Harmadrészt, a közvetlen részvételük a hatalom befolyásolásában tőlük függetlenné válik, mert annak szükségességét a hatalom dönti el. A későbbi történések arra utalnak, hogy aki nem vette komolyan a „megállapodást”, az alábecsülte az oroszországi rendszerben bekövetkezett változások minőségét, s főként az azokat megtestesítő elnök erejét és elszántságát. Érdeemes felidézni Putyin véleményét erről a körről még miniszterelnöksége idejéből: „Az oligarchák közül senkivel nem

⁷² Путин В. В.: Встреча с Олигархами и Семибанкирщиной. <https://www.youtube.com/watch?v=IVaJmD373C4> Михаил Бергер. Встреча Путина с олигархами. <http://echo.msk.ru/programs/comment/30928/> Путин попросил олигархов "не пенять на зеркало". <https://lenta.ru/russia/2000/07/28/business/>

veszekedtem” – válaszolta egy újságírói kérdésre.⁷³ Ettől azért már eltávolodott a későbbiekben. Nem részletezve az egyes személyekkel kapcsolatos történéseket, azt tudni kell, hogy először Berezovszkijt, majd Guszinszkijt szorította ki a politikai és a media „bizniszből”. A harmadik a sorban – s a legnagyobb vesztes – Hodorkovszkij lett, aki nem értette meg a rendszerkorrekció lényegét: vége a szabadrablásnak és a kokettálásnak a külfölddel, a hazai kibontakozás a cél és abból lehet neki is növekedni. Mihail Hodorkovszkij szembefordult az új hatalommal és annak amerikai érdekkötődésű liberális ellenzékét kezdte támogatni. Ez pedig a megállapodás felrúgását jelentette, amelynek következtében Putyin is megmutatta az erejét.⁷⁴

Az oroszországi hatalom és a gazdaság főszereplői részvételével lezajlott minden későbbi történés ebben a megegyezésben gyökerezik. Nyugodtan kijelenthető, hogy pozitív eredménnyel járult hozzá a Putyin elnök fémjelezte új Oroszország stabilizációjához. Az oligarchák eltávolítása a politikai hatalomból, a gazdasági és a politikai hatalom összefonódásának, egymás felcserélésének, konvertálhatóságának a megakadályozása, a korrupció elleni harc és a tisztességes, szociálisan érzékeny piacgazdaság stratégiai céljainak elfogadtatása múlt ezen a találkozón.

Az oroszországi kapitalizmus rendszerének „korrekciójában” az állam szerepének – a neoliberais washingtoni konszenzuson

⁷³ Idézi: Первый президентский срок Владимира Путина. <http://newsruss.ru/doc/index.php> Путин, Владимир. Президент Российской Федерации. <https://lenta.ru/lib/14160711/full/>

⁷⁴Berezovszkij magától távozott külföldre, Guszinszkij rövid vizsgálati fogságot követően látta be, hogy nincs jövője a korrigált rendszerben. Hodorkovszkij az adózási rend be nem tartásáért bíróság elé került, s az akkor a tulajdonában lévő Jukosz olajvállalat részvényeit is elveszítette. Az ügyről részletesen lásd: Главный враг российской власти: история Михаила Ходорковского. РБК: <http://www.rbc.ru/politics/20/12/2013/896017.shtml>. ЮКОС. <http://www.ngfr.ru/library.html?yukos>

túllépő – átértelmezése mellett, másként kapott hangsúlyt Oroszország érdekeinek az érvényesítése a világban.⁷⁵ A váltást a „primakovi kanyar” indította el, de a megvalósításához szükségessé vált az erős hazai háttér megteremtése. Vlagyimir Putyin elnöki munkásságának alapvető célja és tartalma pontosan ezt jelentette meg: államiságában a föderalizmus sokféleségét egységben tartó, az ország természeti és humán erőforrásait a gazdaság fellendítésére, modernizálására mozgósító, szociálisan elkötelezett, rugalmas piaci mechanizmus hatékony rendszerét kikristályosító Oroszország, amely képes a globálisan integrálódó világban kölcsönös nyitottságban, egyenrangú és egyenjogú nagyhatalmi tényezőként biztonsági és kezdeményező funkciót betölteni. Ez a „patrióta” felfogás az ország további fejlődésének lényegéről és irányultságáról alapjaiban kérdőjelezte meg az oroszokról a poszthidegháborús évtizedben már kialakult nyugati nézeteket.

A „patrióta gazdaságpolitika” nem idegen más nagyhatalmaktól sem.⁷⁶ Oroszországban az alkalmazását elsősorban a Nyugat viselkedése váltotta ki. Nem értették meg a nagyhatalmak gazdasági, politikai vezetői, hogy nem lehet – nem is érdemes – egyoldalú előnyökkel „lerabolni” az átalakulás stádiumában lévő or-

⁷⁵ Az Oroszország külpolitikai koncepcióját tartalmazó dokumentumot Putyin elnök 2000. június 28-án írta alá. A fő prioritásairól lásd: Россия в системе международных отношений. 2. Концепция внешней политики Российской Федерации. http://nicbar.ru/foreign_policy_Russia_01.htm

⁷⁶ A számos gazdaságpolitikai irányzat közül a „patrióta” csupán azon országokban tud hatékony lenni, amelyek képesek az „önellátásra”. Oroszország ilyen állam, ellentétben pl. Magyarországgal. Ennek a tételnek a bizonyosságára szolgál az Oroszországi Föderációval szembeni szankciók sikertelensége, és az „import-helyettesítés” sikere. Kína fejlődését és az USA-nak szánt Trump-modellt is ide lehet sorolni. A szakmai érvelést lásd: Роман Голов: Патриотическая экономика как прямой ответ России на вызовы новой эпохи. <http://argumenti.ru/economics/2015/07/407691>. György László: A kínai gazdaságfejlesztő modell. http://www.konfuciuszintezet.hu/letoltesek/pdf/Gyorgy_Laszlo_A_kinai_gazdasagfejleszto_mode II_ELTE2010.pdf Gazdaságpolitika fogalma, szerepe (a versenyről, a gazdaságpolitikai célokról, a szociális hálóról, az állam szerepéről). [file:///C:/Users/User/Downloads/2014_Gazdpol_szigorlat_tetelek%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/2014_Gazdpol_szigorlat_tetelek%20(1).pdf)

szágot, mert az lezárhatja a piacait. A patrióta – és hangsúlyozot-
tan nem nacionalista – politikai kurzus megerősödésének
hátterében a belső erőviszonyok változása játszotta a nagyobb
szerepet. A Szovjetunió iránti nosztalgia felerősítette a félelmet,
hogy az Oroszországi Föderáció is hasonló sorsra jut. A Putyint
hatalomra segítő elit a gazdasági patriotizmusra, mint az egység
megőrzésének zálogára tekintett. Az összefogás, az ország egysé-
gének az erősítése lett az új kurzus ideológiai bázisa. Ebben két
tényező került előtérbe: a „győzelem” és a „hit”. Putyin már a
kezdetektől támaszkodott a Nagy Honvédő Háborúban győztes
nép összetartó erejére. Másrészt pedig a pravoszláv egyház
vezérelte patriotizmus lett az Oroszországi Föderáció hegemon
ideológiája. Azzal együtt, hogy az elnök nemcsak szavakban
hangsúlyozta a sok nemzetiség és a konfessziók nemzetalkotó
szerepét, hanem a gyakorlatban is ennek megfelelően tett értük és
támaszkodott rájuk, el tudta fogadtatni az ország egységének
szimbólumaként a pravoszláv egyházat.⁷⁷

Mindemellett – miközben Oroszországban formálódtak és
stabilizálódtak az erőviszonyok – azért a globális folyamatok is
modifikálódtak. Új személyiségek jelentek meg és adtak új tónust
a nemzetközi kapcsolatoknak. Németország élén a német újra-
egyesítés harcosát, a kereszténydemokrata Helmut Kohlt, a szoci-

⁷⁷ Valójában a pravoszláv hit, mint az oroszországi népek lelki erejének forrása, és az egyház, amely a történelmi idők óta gondozza, fenntartja ezt a hitet, már a jelicini időben piederstálra került. Moszkvában poraiból felépítették az 1931. december 5-én lerombolt Megváltó Krisztus Székesegyházat (amelyet eredetileg a Napóleon felett aratott győztes Honvédő Háború tiszteletére emeltek), és az egyház jelentős kiváltságokban részesült. A pravoszláv egyház erejének növekedése a 2009-ben pátriárkává lett Kirillel teljesedett ki. Lásd: Федеральный закон от 26 сентября 1997 г. N 125-ФЗ "О свободе совести и о религиозных объединениях" (с изменениями и дополнениями). <http://base.garant.ru/171640/>. Павел Святенков: Цели пастыря. Патриарх Кирилл попытается стать Путиным для церкви. <http://www.chaskor.ru/p.php?id=2981>. Владимир Путин: «Голос Церкви должен звучать в полную силу». <http://simvol-veri.ru/xp/vladimir-putin-golos-cerkvi-doljen-zvuchat-v-polnuyu-silu.html>

áldemokrata Gerhard Schröder váltotta, aki már az egységes, az Európai Uniót meghatározó Németországot jelenítette meg az Oroszországhoz fűződő külpolitikájában. Az USA-ban, a demokraták képviselőjében még Clinton volt az ország elnöke, de a második ciklusának szinte minden idejét a „Monica-botrány” kötötte le, s már a „kapuban állt” a konzervatív Bush-dinasztiának a következő nemzedéke.⁷⁸ Folytathatnánk a sort hasonló és konstruktívabb típusú változásokkal a nemzetközi légkörben, de a lényegen nem változtatna: a világ addigra kialakította külpolitikai prioritásait, és abban Oroszország nem nagyhatalomként szerepelt. Az új évezred kezdetén továbbra is felvevő piacnak és nyersanyag-kitermelő bázisnak tekintették, és ennek megfelelően kerültek előtérbe a geopolitikai érdekek.⁷⁹ Ugyan nem maradtak el az országok vezetőinek találkozói – sor került pl. Clinton látogatására 2000-ben Moszkvában, s beszédet is mondott a parlamentben; találkoztak Putyinnal a G-8-ak összejövetelén is –, de a megítélés szemléletében lényegi változás nem történt.

Bekövetkezett azonban a „poszthidegháborús” időszak nemzetközi politikai fordulópontja: 2001. szeptember 11.⁸⁰ A világot

⁷⁸Российская внешняя политика перед вызовами XXI века. 2. Мир вокруг России. <http://www.ieras.ru/journal/journal2.2000/7.htm>. Itt kell megjegyezni, hogy a Clinton-kormányzat idején zajlottak azok a nagy horderejű gazdasági beavatkozások az oroszországi privatizációba, amelyeket a Putyin-adminisztráció leállított, és ezért vált szinte kibékíthetlenné az ellentét a demokrata párti érdekkörök és a putyini rendszer között. Lásd pl. Хохлов О.А.: Приватизация России. Отдельное издание . Фонда защиты Отечества 2005. Хохлов О.А. Национализации альтернативы нет. <http://nationalization.ru/Privatisators/chubais.htm>. Innen ered a hírhedt Magnitszkij-ügy, amelyből származnak az Oroszországgal szembeni első poszthidegháborús szankciók. Lásd: Магнитский, Сергей: Консультант инвестиционного фонда Hermitage Capital Management, погибший в 2009 году в СИЗО "Магросская тишина". <https://lenta.ru/lib/14202380/>

⁷⁹Az USA kizárólagos globális vezető szerepét és Oroszországgal szembeni geopolitikai érdekeinek az érvényesítését a legpregnansabban Zbigniew Brzezinski fogalmazta meg az 1997-ben megjelent stratégiai jelentőségű könyvében. Magyarul: A nagy saktábla – Amerika világhéghőisége és geostratégiai feladatai. Bp., Európa.1999.

⁸⁰A 2001. szeptember 11. terrortámadásról készült jelentés. <http://www.gpoaccess.gov/serialset/creports/911.html>. A szeptember 11-i események háttere. <http://users.atw.hu/magtar/cikkek/tmsz/szept11.htm>. Kemény László: Fordulatot érlel a világpolitika. In.: Folytatásos jövő. PEM 2007, 69–71.

sokkolták a New York-i és washingtoni terrorista merényletek. Ezzel a nappal visszavonhatatlanul véget ért az egyes országok történelme, és elkezdődött az interdependencia közepette kibontakozó globális jövője. Az Egyesült Államok számára is kiderült, hogy nem sebezhetetlen, s egyedül nem képes szembeszállni a globális terrorizmussal. Ebben a mindenki számára tragikus helyzetben Putyin megtalálta a megfelelő hangot.⁸¹ Az orosz nép szolidaritásáról biztosítva Amerikát, és felajánlva az együttműködést a terrorizmus ellen, katalizátor-szerepet játszott abban, hogy az USA és Oroszország együtt, partnerként lépjenek fel a terrorizmus ellen. Az orosz elnök azt hangsúlyozta, hogy fel kell ismerni: a fő törésvonalak nem országaik között húzódnak, s el kell kerülni az egymás közötti hatalmi konfrontációt. Ha partnerekként együtt lépnek fel, akkor képesek lesznek eredményesen szembeszállni a már globálisan felfogott világot egészében sújtó terrorizmussal, és felelni tudnak más univerzális kihívásokra is.

Az USA-t ért tragédia megmutatta, hogy pusztítást nemcsak országok és háborús szövetségeik tudnak egymásnak okozni, hanem nemzetközileg szerveződő terrorista csoportok is, amelyeknek nincs állami struktúrájuk és állami felelősségük. Ezt belátva elkezdődhetett egy lényegileg új gondolkodásmódra, új elvekre épülő világrendszer kiépítése. Ebbe az is beletartozott, hogy Oroszország megkerülhetetlen nemzetközi tényezővé vált. Az USA akkori vezetői igyekeztek megfejteni a Putyin-rejtélyt, sorra találkoztak az új orosz elnökkel, és jelentős megállapodásokra is jutottak.⁸² A putyini rendszer-korrekció nemzetközi

⁸¹В.Путин. Телеобращение. 11.09.01. <https://www.youtube.com/watch?v=LiyTeFyDrIg>

⁸²George W. Bush a családi ranchán látta vendégül Putyint. Lásd: Владимир Путин прибыл на ранчо Джорджа Буша Прэри Чэпл близ Кроуфорда <http://kremlin.ru/events/president/news/41513>. Elhangzott a híressé vált mondat

feltételei megteremtésének kezdeti szakaszát pedig lezárta a NATO és Oroszország 2002. május 28-i római együttműködési megállapodása.⁸³ Kiemelkedően fontos tényezőként ítéltető továbbá az is, hogy Oroszország nyitott keleti szomszédai irányába. Kínával jószomszédi, barátsági és együttműködési megállapodást írt alá 2001. július 16-án Moszkvában a két elnök, Vlagyimir Putyin és Csiang Cö-min.⁸⁴

Putyin igyekezett az Oroszország számára konjunkturális nemzetközi helyzetet kihasználni a globális világrendbe integrálódás szándékának elfogadtatására. A krónikások feljegyezték, hogy az elnökségének nyolc éve alatt 192 külföldi – hivatalos állami, illetve munkajellegű – látogatást tett, amelynek során 74 országban járt, köztük az USA-ban hatszor és Kínában hétszer. Különösen aktívnak bizonyult a kontaktus az Európai Unióval, hiszen 17 legfelsőbb szintű találkozót tartottak. Jelen volt háromszor is az ENSZ Közgyűlésének vitájában. A G-8 csúcstalálkozóját 2006-ban Szentpétervárott rendezték, ami Oroszország integrációs törekvéseinek elismerését jelentette.⁸⁵ A nemzetközi kapcsolatok kérdéseiben Putyin elnök 1409 alkalommal nyilvánult meg.⁸⁶ A legemlékezetesebb szereplése a tradicionális biztonságpolitikai

Bushtól: „A szemébe néztem és a lelkébe láttam”. «Я заглянул ему в глаза и увидел его душу». <https://www.kommersant.ru/doc/1202710>. Putyin és Bush megállapodást írtak alá a stratégiai nukleáris erők kölcsönös csökkentéséről (START) Moszkvában. 2002. május 26-án. Владимир Путин и Джордж Буш подписали договор по СНП. <https://lenta.ru/news/2002/05/24/bush2/>

⁸³ NATO – RUSSIA councilrome summit 2002. <http://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>

⁸⁴ Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой. http://www.mid.ru/ru/maps/cn/-/asset_publisher/WhKWb5DVBqKA/content/id/576870

⁸⁵ Отсутствие прорывов. Итоги саммита G8 в Санкт-Петербурге. <https://lenta.ru/articles/2006/07/18/day3/>. Érdemes megemlíteni, hogy Javlinszkij – a putyini rendszer ellenzékeként – cikksorozatban értékelt a G-8 jelentőségét Oroszország és a Nyugat viszonyában. Григорий Явлинский: Саммит Большой Восьмерки в Петербурге. <http://www.yavlinsky.ru/tochka-zreniya/2006/summit-g8-spb>

⁸⁶ Lásd: 8 лет правления Путина: Хроника президентства. <http://www.nakanune.ru/news/2008/05/07/2117887>

konferencián volt. Oroszországra ugyanis – azt követően, hogy Putyin 2007. február 10-én Münchenben a Nyugat értésére adta: hazája nem tekinti magát legyőzöttnek, és visszaszerezve nagyhatalmi erejét, egyenrangú és egyenjogú szereplőként vesz részt a világ sorsának befolyásolásában – olyan külső nyomás nehezedett, amilyent legutoljára Gorbacsov érzékelhetett.⁸⁷ A jelentős különbség azonban az volt, hogy a 80-as évek végén az olaj ára minimálisra csökkent, a putyini időszakban pedig túllépte a száz dollárt.

A Putyin-korszak első szakaszának számos olyan eseményét lehetne még megemlíteni, amelyek rendszerszervező tényezőkként hatottak az ország fejlődésére. Ilyennek lehet megnevezni az éves „elnöki üzenetet” a képviseleti demokrácia intézményein keresztül az ország lakosságának. Hasonlóképpen beivódtak a demokratikus viszonyok struktúráiba az évenkénti „egyenes vonal (прямая линия)” nevű közvetlen beszélgetések – a tömegkommunikáció segítségével – az oroszországi népekkel, továbbá a többezres sajtókonferenciák. Mindezek és a nemzetközi viszonyokban, a hazai gazdasági, szociális, kulturális és egyéb ügyekben megvalósított rendezettség sikerre vitte az eredeti célt – a szociális piacgazdaság orosz módra történt korrekciója vázának a felállítását.

Ugyanakkor az oroszországi kapitalizmus rendszerében meggyökeresedett „korrekció” hazai támogatása, illetve külföldi fogadtatása között rendkívül nagy volt az eltérés. Az alkotmányos rend szerinti parlamenti és elnökválasztáson múlt az, hogy melyik

⁸⁷A müncheni beszédről és hatásairól részletesebben lásd: Выступление В. Путина на Мюнхенской конференции (2007 г.). <https://www.youtube.com/watch?v=PкyJYKVYIWo> Речь В. Путина в Мюнхене: что это было? <http://www.geopolitika.lt/?artc=147>.

kerekedik felül: a globális geopolitikai érdekek képesek-e rákényszeríteni az akaratukat az oroszországi szavazópolgárokra,⁸⁸ vagy a „patrióta” ideológiai töltetű, „szociálisan korrigált kapitalizmus” képviselőit fogadja el továbbra is a társadalom?!

Ez a kérdés Jelcin lemondása és Putyin színrelépése napjától szünet nélkül jelen volt az oroszországi közéletben. Azt követően, hogy 2000-től a kialakult rendszeren lényegi korrekciót hajtottak végre, már bizalmi feszültséget is okozott és várakozással teli találgatásokat váltott ki a különböző választások megméretésein és főként a nemzetközi kapcsolatokban. Az illetően feszült várakozást először a 2003. december 7-i parlamenti választásokon lehetett tapasztalni. Ekkorra beérett Putyin erőteljes országegyesítő, legitim államfői tevékenysége.⁸⁹ A választás különösebb megráz-

⁸⁸Ebben az időben terjedtek futótűzként a posztszovjet térség országaiban a „színes forradalmak”, amelyek mögött mindenütt fellelhető volt a nyugati támogatás. Először Grúzia (2003), majd 2005-ben Üzbegisztán és Kirgízia, 2006-ban Belorusszia, 2008-ban Örményország stb. A legnagyobb „falatként” Ukrajna került előtérbe a 2004-ben lezajlott első „Majdan” és az „Itt az Idő” (Попа) mozgalom hatalmat döntő szerepe miatt. A „franchise” szisztéma szerint mindenütt a választásokhoz kapcsolódtak a zavargások, a valószínűsített „csalásokra” reflektálva. Oroszországgal is próbálkoztak, de ott már felkészült ellenállásba ütköztek. Részletesebben lásd: Цветные революции. http://ruxpert.ru/Цветные_революции#. Доклад Фалина-Евстафьева – дешевый шантаж Запада, заведомо обреченный на неудачу. <http://forum-msk.org/material/politic/14376.html>. Андрей Пионтковский. Грязь в шёлковых чулках. http://www.yabloko.ru/Publ/2006/2006_09/060930_yavl_piont.html

⁸⁹ Первые шаги Путина. <http://mgo-rksmb.narod.ru/edu9hist55.html>
Nem véletlen a választási megfigyelők részvételének a korlátozása. Ebben az időben már a rendszer konszolidálódott, de a nemzetközi bizalmatlanság fokozódott vele szemben. Az előző választásokon a törvényhozásból kiesett – főként amerikai támogatást élvező – politikai erők igyekeztek eleve megkérdőjelezni a választások tisztaságát. Az eredményeket látva, az EBESZ és az Európa Parlament megfigyelői – a hazai „rendszeren kívüli ellenzék” támogatásával – élesen bírálták a választások lebonyolításának körülményeit. Elvitatták a demokratikus jellegét, nem tekintették szabadnak, átláthatónak, csalások tömkelegét vetették a hatalom szemére, a végeredményt pedig hamisítottnak minősítették. Ezzel előre kalkulált a KVB és szembeállította velük a FÁK országokból, s az Oroszországgal szövetséges más térségekből jelenlévő megfigyelők véleményét, mely szerint a választások becsületesek, szabadak és demokratikusak voltak. Az ellentétes megfigyelői nyilatkozatokat is közölve, a KVB a választások lezárásaként közleményében demokratikus körülmények között lezajlott eredményes választásoknak értékelte. Bővebben lásd: Выборы в Госдуму не соответствовали критериям Европы – наблюдатели ОБСЕ и ПАСЕ. <http://izvestia.ru/news/413796>. МИД РФ назвал безосновательной критику ПАСЕ и ОБСЕ по поводу выборов. <http://izvestia.ru/news/413796#ixzz4JqLWLSE4>

kódhatások nélkül zajlott le. A törvényhozó hatalom összetétele pedig egyértelműen tükrözte az új kurzus támogatottságát. A vegyes jellegű választási rendszerben az ötszázalékos küszöböt négy pártlista lépte át. Az Egységes Oroszország megszerezte a mandátumok felét; második lett a kommunista párt (KPRF); bejutott még az LDPR és a Haza, valamint egyéni mandátumot szerzett a Néppárt. Kiestek a Dumából a korábbi hatalmi pártok, az SZPSZ és a Jabloko.⁹⁰ Az új összetételű Dumát követően, Vlagyimir Putyin legitim elnöksége minden különleges erőfeszítés nélkül megerősítést nyert a 2004-es választáson.⁹¹ Folytatódott a sor 2007-ben a Duma újráválasztásával.⁹² A szavazás eredményeként az Állami Duma összetételében mindössze két változás történt. Ismét négy párt jutott be, de a kommunisták és a Zsirinovszkij féle „liberálisok” mellett, a Haza párt helyére, a belőle és más szociális ügyeket képviselő kisebb pártokból létrejött, „Igazságos Oroszország” (Справедливая Россия) párt került; az Egységes Orosz-

⁹⁰ Итоги выборов депутатов Государственной Думы РФ 7 декабря 2003 года. <http://www.indem.ru/idd2000/anal/Rim431.htm>

⁹¹ Президентские выборы-2004: итоги и уроки. <http://www.partinform.ru/articles/prez2004.htm>. Итоги президентских выборов 14 марта 2004 года. http://www.indem.ru/idd2000/anal/EI_Rim_0411.htm

⁹² Kiseb változtatásokkal a jogi környezet az előzőekhez hasonló feltételeket teremtett. Változásként elvetették a leadott voksok érvényességi korlátozását; csak önálló pártlistákra szavazhattak, ahol már hiányzott a „mindenki ellen” rovat; a bejutási küszöböt 5-ről 7%-ra emelték. Újdonságként a szavazáson csupán a résztvevő pártok megfigyelői, valamint az akkreditált külföldiek lehettek jelen. Bővebben lásd: Выборы в Госдуму не соответствовали критериям Европы – наблюдатели ОБСЕ и ПАСЕ. <http://izvestia.ru/news/413796>. МИД РФ назвал безосновательной критику ПАСЕ и ОБСЕ по поводу выборов. <http://izvestia.ru/news/413796#ixzz4JqLWLSE4>. Кулагина Е. А.: Общественная оценка работы ЦИК РФ на парламентских выборах 2007 г. <http://cyberleninka.ru/article/n/obschestvennaya-otsenka-raboty-tsik-rf-na-parlamentskih-vyborah-2007-g>. Зырянов Сергей. Выборы в Государственную Думу пятого созыва: оценки кампании. <http://cyberleninka.ru/article/n/vybory-v-gosudarstvennuyu-dumu-putyogo-sozyva-otsenki-kampanii>. Выборы – 2007: социальное самочувствие, общественно-политические ориентации и электоральные предпочтения россиян накануне избирательной кампании. Результаты 2-ого общероссийского социологического мониторинга. http://www.perspektivy.info/book/vybory--2007_socialnoje_samochuvstviye_obshhestvenno-politicheskije_orientacii_i_elektoralnyje_predpochtenija_rossijan_nakanune_izbiratelnoj_kampanii_rezultaty_2-ogo_obshherossijskogo_sociologicheskogo_monitoringa_2007-09-28.htm .

ország párt pedig alkotmányozó többségre tett szert.

Az utóbbiakat követő választás azonban már izgalomba hozta Oroszországot és a világot is. A figyelem elsősorban arra irányult, hogy a 2008-as elnökválasztásra Vlagyimir Putyin „benevez”, vagy az alkotmánynak megfelelően – miután letöltötte a második ciklusát – már új jelöltet indít a hatalmon lévő politikai osztály.⁹³ Ennek a kérdésnek a megválaszolásától függött az országban a továbbiakban zajló folyamatok megítélése és főként a valóságos tartalma. Már 2006-ban találgatni kezdték, merre lehet a kiút a rendkívül bonyolult összefüggések szövevényéből.⁹⁴ A 2007-es parlamenti választások és az Állami Duma kialakult összetétele jelezték a lehetőségét a folyamatok közben tartásának, egyben a stabilitás érdekében vállalható befolyásolás határainak. Alig telt el néhány hónap, s a 2008. március 2-i választásokra ezek figyelembe vételével kellett felkészülni. Alekszej Zugyin politológus professzor, az Oroszország Politikai Konjunktúrája Központ igazgatóhelyettese, a lényegi rendszerszervező tényezőket keres-

⁹³ Putyin a választás meghirdetésekor már bejelentette, s legalább tíz későbbi sajtóbeszélgetésen megismételte, hogy nem készül harmadik ciklusra, betartja és nem módosítja az alkotmányt. Ennek ellenére, hosszú időn keresztül az Egységes Oroszországhoz közelálló politikusok és szervezetek nyilatkozataiban hirdették, hogy szükség lenne az alkotmánymódosításra, hogy Putyint jelölthessék. Ennél több azonban nem történt. Még akkor sem, amikor Nyikita Mihalkov bejelentette, hogy a művészek és 64 ezer ember aláírásával, levélben fordultak Putyinhoz, arra kérve, maradjon még a harmadik ciklusra, ami nagy vihart kavart az orosz társadalomban. (Lásd: <https://rg.ru/2007/10/16/pismo.html>) Mironov azt kezdeményezte, hogy az államfő idő előtt vonuljon nyugdíjba, és akkor rendkívüli előrehozott választást kell tartani, és arra nem vonatkozik az alkotmány kétciklusos szabályozása. Ezt azonnal cáfolta Csurov a KVB elnöke. Sorolhatnánk még a hasonló kezdeményezéseket, de ennyi is mutatja a társadalom tanácstalanságát a Putyin után lehetséges viszonyokat illetően.

⁹⁴ A Politeia.ru internetes folyóirat 2006. november 7-i szemináriumán lényegfeltáró vita zajlott a „Politikai rezsimiek fragmentáltságának jellegzetességei a választásokat megelőző periódusban” címmel (<http://www.politeia.ru/seminai:php?2006-II-07>). Itt hangzott el az elemzés, amely rámutatott a kialakult oroszországi politikai viszonyok bonyolultságára és ebből adódó sebezhetőségeire, amelyek főként azzal függnének össze, hogy Putyin meg akar-e, és meg tud-e maradni a folyamatok irányítójaként azután is, ha nem ő lesz Oroszország elnöke. Lásd: А.Ю.Зудин: Предвыборная кампания 2007–2008 гг.: ключевая интрига и сценарии трансформации политического режима. http://ecsocman.hse.ru/data/2012/04/09/1271932229/009_Зудин_Предвыборная%20кампания%202007-2008_88-92.pdf

ve, arra a következtetésre jutott, hogy legalább hetet lehet megnevezni. A kiinduló kérdés, hogy „megtörténhet-e Putyin, mint »közember« és Putyin, mint »elnök« »azonosságának« szétválása a 2008-as választással kapcsolatban?” Egyszerűen fogalmazva: ha nem ő lenne elnöke az országnak, megmaradna-e a politikai ereje a folyamatok befolyásolására? Nem részletezve az erre adott választ – a szerző szerint – meghatározó további tényezőket,⁹⁵ csupán a gyakorlatban meghozott döntésre apellálhatunk. Az oroszországi politikai osztály mérlegelve valamennyi lehetséges variációt, „kreatív” döntést hozott. Ebből született meg a „hamis elnök” funkció, vagyis a Medvegyev államfő–Putyin kormányfő „tandem”.⁹⁶

2.2. SZAKÍTÓSZILÁRDSÁGI PRÓBA

Az oroszországi politikai osztály, mielőtt kimondhatná, hogy befejeződött a putyini korszak társadalmi rendszerének konszoli-

⁹⁵ A döntést befolyásolta, hogy „az Egységes Oroszország mennyire lesz képes hatékonyan cselekedni verseny helyzetben. Sikerülhet-e szükség szerint az Igazságos Oroszország párttal koalíciós partnerként számolni? Az ezidőben felkorbácsolt 'patrióta' érzelmeket sikerülhet-e kordában tartani, nehogy túllendüljenek a stabilitáson? Megelégszenek-e a kommunisták a 'második erő' szereppel? A hatalomból kiszorult liberálisok beérik-e a kormányzat 'tanácsadói' pozícióival; és főként Kaszjanov megmarad-e a periférián, vagy képes lesz visszatérni a központi erőterbe?” Zugyin arra a következtetésre jutott, hogy ezeket sokrétűen elemezve és mérlegelve, három forgatókönyvet lehetett feltételezni: a „politika decentralizációját”; „újfajta monocentralizációt”; „harmadik elnöki ciklust vállalni vagy elhalasztani a választást”. A.Ю.Зудин: Предвыборная кампания 2007–2008 гг.: ключевая интрига и сценарии трансформации политического режима. 90–92. http://ecsocman.hse.ru/data/2012/04/09/1271932229/009_Зудин_Предвыборная%20кампания%202007-2008_88-92.pdf

⁹⁶ Lásd:Элла Памфилова: Тандем Медведев-Путин – это не двоевластие. <http://www.dw.com/ru/элла-памфилова-тандем-медведев-путин-это-не-двоевластие/a-4248962>. Карпылатова Инна: Тандем Путин-Медведев как феномен современной российской политики. <http://cyberleninka.ru/article/n/tandem-putin-medvedev-kak-fenomen-sovremennoy-rossijskoj-politiki>. Прочих просьба не беспокоиться. Тандем "Д.Медведев-В.Путин" идет на выборы. http://ia-centr.ru/archive/comments/2012/04/09/1271932229/009_Зудин_Предвыборная%20кампания%202007-2008_88-92.pdf

dálódása, szakítószilárdsági próbára bocsátotta azt. Oroszország új elnököt kapott Dmitrij Medvegyev személyében, de az oroszországi népek elismert vezetője továbbra is Vlagyimir Putyin maradt. Ezen „innovatív-kreatív” megoldás politikai funkcionálásának a lényegét fejezi ki a „tandem-modell”, vagyis a „hamis elnök” funkció tényleges politikai érvényesülése, a végrehajtó hatalmat megtestesítő „miniszterelnök-népvezető” együttműködésével.⁹⁷

Ugyanakkor a „nyugati világ” értetlenül állt a tandemmel szemben. Egyrészt, arra számítottak, hogy a „putyinizmus”⁹⁸ a személycserével káoszba dönti az országot; másrészt, Medvegyevet liberális hajlamú vezetőnek feltételezve, igyekeztek „rávenni”, hogy valóban ilyen elnök legyen. Az USA vezető „kremlinológusai” 2010-ben a hagyományos konferenciájukon – amely a szláv, a kelet-európai és eurázsiai kutatások összegzésére hivatott – megvitatták a helyzetet. A mondanivalójuk lényegét Kathryn Stoner-Weiss, a Stratford University professzora fogalmazta meg: „Medvegyevnek a hatalomra kerülésekor 2008-ban a fő mandá-

⁹⁷ Számos kísérletet találunk a „tandem” rejtélyének a megfejtésére. Ezek az elemzések segítenek a 2000-es évek végén Oroszországban zajlott politikai játszmák, személyi átrendeződések céljának, értelmének és összefüggéseinek megértésében. A rendszer fejlődésének azonban nem ezek a „kulisszatitkok” a mozgatói, hanem azok a döntések, amelyek ebben az időszakban előre vitték az oroszországi demokrácia ügyét. Részletesebben a tandem funkcionálásáról lásd pl.: Ольга Лейченко. Тандем как особенность политического лидерства в современной России. <http://cyberleninka.ru/article/n/tandem-kak-osobennost-politicheskogo-liderstva-v-sovremennoy-rossii>. Медведев: 10 главных дел за четыре года. <https://ria.ru/politics/20120503/639962792.html>. Путин: 10 главных дел за четыре года. <https://ria.ru/politics/20120503/639977053.html>

⁹⁸ A „putyinizmus” kifejezést a nyugati politikai szakértő körök szinte a valamikori „marxizmus-leninizmus” szintű ideológiai monopólium szintjére emelve tárgyalják. A fogalomnak nem tudnak verifikálható tartalmat kimutatni, de a primitív lejárato kampányokhoz, a karakter-gyilkosságokhoz hasznosítható. Lásd pl. Walter Laqueur: Putyinizmus – Oroszország és jövője a Nyugattal. ATLANTIC PRESS. 2015. (Az eredeti: Walter Laqueur. Putinism: Russia and Its Future with the West. Macmillan, 2015.) A fogalom ruszofób hasznosítására szolgál pl. annak a Babenkónak az „újrahasznosítása”, aki a csecsen-háborúk idején szolgálta az akkori nyugati érdekeket. Lásd pl.: A magyar jobboldal kedvenc diktatúrája egyre durvábban tolja a neo-sztalinizmust. <http://444.hu/2016/09/02/a-magyar-jobboldal-kedvenc-diktaturaja-egyre-durvabban-tolja-a-neo-sztalinizmust>

tuma az volt, hogy ne távolodjon el a Putyin által kijelölt politikai kurzustól.” Ugyanakkor azt is érzékeltették, hogy tapasztalják a „repedéseket” a hatalom bástyáin. Kathryn Stoner-Weiss szerint olyan események történtek már a csere óta, amelyeket a „Medvegyev–Putyin tandem kontrollja nem ért el”.⁹⁹ A helyzet fonákságát jellemzi az is, hogy a szintén 2008-ban elnöknek megválasztott Barack Obama első moszkvai látogatásán Oroszország elnökével, Dmitrij Medvegyevvel – a két ország kapcsolatainak „átheteléséről (перезагрузка)” – folytatott tárgyalásai menetében szükségesnek tartotta – a nemzetközi protokollal ellentétesen – a találkozását Vlagyimir Putyin kormányfővel, akit Oroszország népe „erős vezetőjének” nevezett.¹⁰⁰

Államfői beiktatásán elmondott beszédében Medvegyev körvonalazta a vállalt feladatai prioritásait, amelyek középpontjába a „polgári és gazdasági szabadságjogok további fejlődését és új társadalmi lehetőségek megteremtését” állította. Annak ellenére,

⁹⁹ Idézi: Эрика Марат: Тандем Медведев–Путин с точки зрения экспертов. <http://www.golos-ameriki.ru/a/em-russia-putin-2010-11-22-109997164/190621.html> . A nyugati világban és a magyar közéletben is számos elemzés, politikai manipuláció stb. jelent meg ebben a négy évben, amelyekről bebizonyosodott, hogy célt tévesztettek. Lásd pl. Moscow Attack a Test for Putin and His Record Against Terror. <http://www.nytimes.com/2010/03/30/world/europe/30moscow.html?scp=1&sq=moscow&st=cse&r=0> A merényletekbe bukhat bele Medvegyev. http://24.hu/kulfold/2010/03/30/merenyletekbe_bukhat_bele_medvegyev. Hegyi Heni: Csak a világ változik – az orosz vezetés örök. http://lumens.blog.hu/2016/01/11/csak_a_vilag_valtozik_az_orosz_vezetes_orok; Bába Iván: A putyini Oroszország bel- és gazdaságpolitikájának kialakulása és főbb elemei. http://kki.gov.hu/download/2/3b/b0000/Kulugyi_Szemle_2009_02_A_putyini_Oroszorsz%C3%A1g_bel.pdf

¹⁰⁰ Az USA és Oroszország kapcsolatainak minőségét jellemezte ebben az időben, hogy „áthetelésre” lett szükség az amerikaiak szerint is; valamint az, hogy a reális „államfőnek” Putyint tekintették. A találkozást követően Barack Obama Moszkvában kijelentette, hogy „Oroszország volt elnöke, aki mindaddig a hatalom birtokosa az országban ... egyik lábával a kapcsolataink fejlesztésének régi útján áll, a másikkal a megújulón”. Válaszként pedig Putyin megjegyezte, hogy „van egy nem nagyon irodalmi népi mondás, mi szerint mi 'szétvetett' lábbal nem szoktunk állni. Mi biztosan állunk a lábunkon és mindig a jövőbe nézünk”. Idézi: Президент США встретился с российским премьером. BBC. Русская Служба. http://www.bbc.com/russian/russia/2009/07/090707_obama_putin_preview.shtml; Путин ответил Обаме: "Мы враскорячку стоять не умеем". http://www.bbc.com/russian/russia/2009/07/090703_putin_obama.shtml

hogy mindjárt az elnöki periódusa kezdetekor és később is jelentős kül- és biztonságpolitikai kihívásokkal kellett szembenéznie, az oroszországi politikai rendszer fejlesztésére vállalt prioritásokat jelentős mértékben teljesíteni tudta. A tandem négy éve alatt azonban a nemzetközi viszonyokban olyan események zajlottak, amelyekre – a tapasztaltak szerint – Dmitrij Medvegyev nem igazán készült fel. Néhány esetben késlekedett a döntéssel (pl. Grúzia háborús előkészületeinek észlelése és a szükséges preventív politikai lépésekkel a történetek esetleges megakadályozása stb.); az oroszországi érdekeknek nem megfelelő döntést hozott (pl. a líbiai eset, aminek következtében az ottani oroszországi nagykövet le is mondott).¹⁰¹ Ezek alatt az évek alatt az ország külkapcsolatainak, s főként kül- és biztonságpolitikai stratégiájának az ügyeivel a tandem együttesen foglalkozott – értsd: a „tartalom” Putyintól, a „megjelenítés” Medvegyevtől – s vélhetően ez a körülmény is szerepet játszott a soron következő választások utáni „visszacserében”.¹⁰²

A belpolitika és kiemelten a politikai rendszer fejlesztésének a kérdései osztatlan hatáskörrel Medvegyev elnöki fennhatósága alatt maradtak. A 2008-tól felerősödött világgazdasági és pénzügyi

¹⁰¹ Lásd az erősen vitatható elemzéseket: Медведев ввел войска в Южную Осетию после «пинка» от Путина. <https://russian.rt.com/inotv/2012-08-10/Medvedev-vvel-vojska-v-YUzhnyu>. Джон Б. Данлоп: Августовская война 08.08.08: Кто начал первым? <http://www.istpravda.com.ua/articles/2010/10/18/605/>; Медведев хотел поддержать агрессию. <http://colonelcassad.livejournal.com/332836.html>. Инго Маннтойфель: Ливийский вопрос не расколет тандем Путина и Медведева. <http://inosmi.ru/politic/20110323/167651226.html>.

¹⁰² Ugyanakkor a külpolitikában továbbra is meghatározó szerepet vállaló miniszterelnök tevékenységéhez hozzá kell tenni, hogy néhány jelentős tett a gazdaságban, a szociálpolitikában stb. szintén Putyinhoz kapcsolható. Ilyenek pl. a gáz-export logisztikai átrendezése (Északi Áramlat); a posztszovjetuniós integráció felerősítése; a világgazdasági válság begyűrűződésével szembeni lépések (tartalékalapok kialakítása); a WTO-ba belépés előkészítése; Oroszország távol-keleti és kelet-szibériai régióinak modernizációs projektjei; a nyugdíjreform előkészítése; az ország imidzsének növelése, pl. a labdarúgó világbajnokság megrendezésének elnyerésével stb. Részletesebben lásd: Путин: 10 главных дел за четыре года. <https://ria.ru/politics/20120503/639977053.html>.

válság hazai kezelésére aktív stratégiai válaszai voltak.¹⁰³ Az elnök megnövelte az oroszországi bankok hitelezését, ami jelentősen megszilárdította az ország pénzügyi rendszerét és meggátolta a lakossági pánik kialakulását. A magánvállalkozások szféráját érintették azok a reformok – néhány korábbi megszorítás visszavonása, az adózás egyszerűsítése és az adminisztrációjának debürokratizálása –, amelyek életben tartották a kisvállalkozásokat. Számos szociális reformot is kezdeményezett. Felemelték az „anyasági tőkét”, vagyis a még Putyin idején bevezetett „állami gyermektámogatás” mértékét a második és harmadik újszülött után. Ennek is köszönhetően a négy év alatt másfél millióan jutottak új lakáshoz, illetve még egy millió lakos tudta felújítani a lakáskörülményeit. Ezen kívül a nyugdíjak, a szociális segélyek, és a közszférában dolgozók fizetései két- két és félszeresükre nőttek.

A medvegyevi kurzus egyik kiemelkedő jellemzője a technikai megújulás serkentése és propagálása. Ebbe beletartozott az „orosz szilíciumvölgynek” titulált Szkolkovo-projekt, amely maguknak az innovatív gondolatoknak a megszületéséhez, az ismeretek bővítéséhez, illetve a gondolatok gyakorlati kivitelezéséhez teremtett megfelelő terepet. A komputerizáció, a világűr kutatás technológiá-

¹⁰³ Az ország állapotáról és a tennivalókról vallott nézeteit és a cselekvésre vonatkozó szemléletét Medvegyev 2009. október 9-én, a Gazeta c. újságban, Oroszország, előre, című írásában tette közzé. A számos figyelemre méltó gondolatból itt a legáltalánosabbat emelem ki: „válaszoljuk meg magunknak az egyszerű, de nagyon komoly kérdést. Kell-e nekünk az, hogy a jövőnkbe tovább cipeljük a primitív nyersanyag-gazdaságot, a krónikussá vált korrupciót, azt a ránk kozmált szokást, hogy a problémák megoldásában az államra, a külföldre, a valamilyen 'mindenekfeletti tanításra', bármire, bárkire hagyatkozunk, csak nem magunkra? És van-e Oroszországnak saját jövője ilyen terhekkal megrakottan?” A feltett kérdéseire igyekezett saját válaszait is megadni, de azt kérte az oroszországi honfitársaitól, hogy írják meg a gondolataikat, javaslataikat – s ilyen nagyságrendű vezető először ajánlotta az internetet – a kremlin@gov.ru címre. Részletesen lásd: Дмитрий Медведев: Россия, вперед! Обращение президента. https://www.gazeta.ru/comments/2009/09/10_a_3258568.shtml .

jának az iparága, a gyógyászati technológia és más modern ágazatok fejlesztésének prioritásként kezelése, a haditechnika fejlesztése szintén a 2009-től beindított modernizációs reformoknak köszönhető.¹⁰⁴

Mindemellett Medvegyev elnöki időszakának a közvélemény által is legnagyobbra értékelt teljesítménye a politikai rendszer ésszerű liberalizálásához köthető. Kezdődött az Alkotmányban átvezetett néhány egyszerűnek tűnő, de lényegi módosítással. A 2008 novemberében realizált alkotmányreform megnövelte az elnöki felhatalmazás időtartamát négy évről hat évre, az Állami Dumáét pedig öt évre. Ezt követően kezdetét vette a politikai rendszer fejlesztésének megvalósítására – állampolgárok választójogának érvényesítésére, a politikai pártokra, a választásokra, és a helyi önkormányzatok funkcionálására, illetve a bírói hatalom érdemivé tételére – vonatkozó törvények megreformálása, amelyeket a 2008. november 5-i „elnöki megbízásaiban” fogalmazott meg.¹⁰⁵

A politikai rendszert érintő reformdöntések gyakorlati próbája először 2011-ben, az esedékes Állami Duma választások során valósult meg. Erre a választásra már jóval korábban megkezdőd-

¹⁰⁴ A belpolitikában Medvegyevnek sem sikerült minden. A problémáiról maga adott számot a 2012-es leköszönő nyilatkozatában az Oroszországi Föderáció Államtanácsának ülésén (Итоги правления Дмитрия Медведева. <http://izbiraem.ru/candidature/i/6>). Jelentősen (4%-kal) nőtt a munkanélküliek aránya; a belgazdaság pénzügyi támogatásának elégtelensége miatt a válság elhúzódott; érzékenyen érintette a társadalmat a gyógyszerhiány és az ebből következő áremelkedés; az oktatási rendszerben nem megfelelően vezették be az egységes állami vizsgákat (ЕГЭ), s ebből is adódóan ezen a területen is megjelent a korrupció. Volt még néhány olyan jellemzője a medvegyevi elnökségnek, amely nem váltott ki osztatlan lelkesedést, pl. a téli-nyári óráátállítás; az időzónák egységesítésére tett kísérlet; a „milicija” átkeresztelése „policijára”; a főváros területének bővítése hozzáadva a mostaninak még kétszeresét stb. Részletes elemzését ennek a periódusnak lásd pl.: Дмитрий Медведев, «гениальная находка Путина». – Дмитрий Медведев, президент Российской Федерации. http://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2012/05/05/genialnaya_nahodka_putina_dmitrij_medvedev_prezident

¹⁰⁵ Григорий Голосов: Партийная реформа Дмитрия Медведева. <http://polit.ru/article/2012/06/21/ref/>

tek az előkészületek. Három olyan stratégiai forrást lehet megjelölni, amelyek meghatározó szerepet játszottak a 2011-es parlamenti választások előkészületeiben és kimenetelében. A legfontosabbnak tartom az előzőekben bemutatott liberalizációs törekvéseket a politikai rendszer egyes elemeinek szinkronizálására a másik figyelembe veendő tényezővel, a társadalomban bekövetkezett átrendeződésekkel. A Szovjetunió megszűnése és Oroszország újjászületése, majd a jelicini „átkos 90-es éveket” felváltó „putyini korrekció” folyamatában, a társadalmi érdekviszonyokban gyökeres átrendeződés ment végbe, amelyet ekkorra már a politikai folyamatok is a felszínre hoztak. Pártok jöttek létre és veszték a homályba, miközben újabbak léptek a helyükbe.¹⁰⁶ A soron következő választásokon olyan politikai erők ütköztek meg, amelyek mögött – Kszenyija Szobcsak találó, bár dehonesztáló kifejezésével – a „nercbundások” és a „pufajkások” szembenállása húzódott.¹⁰⁷ Harmadik helyen a külső – korántsem mindenben „baráti” – hatásokat kell figyelembe venni. A nemzetközi színtéren jelentős stratégiaváltásra került sor a Münchenben 2007-ben elhangzott Putyin-beszédet követően. Ugyan az első ciklusát töltő Obama elnök a már említett 2009-es moszkvai látogatásán a kap-

¹⁰⁶ Az országban a politikai hangulat a 2008-as világválság begyűrűzésének következtében jelentősen megváltozott. Főként a nagyvárosokban a magát „kreatív középosztálynak” nevező réteg hangadói és háttérükben a „megszorított oligarchák” megsokallták a hatalom szociális gondoskodását a „leamaradókról”, a magukról gondoskodni képtelenekekről. Már 2009-ben volt, aki javasolta a választások elhalasztását, mások az előrehozott választás mellett érveltek; Navalnij, az újsütető „népvezér”, az Egységes Oroszország elleni szavazásra hívott fel (2011.02.02); Nyemcov, a Népi Szabadság párt vezére, a választások bojkottját hirdette meg, vagy az érvénytelen szavazást, amellyel bizonyítható a politikai rendszer illegitimitása. Részletesen lásd: Оппозиция. <http://www.kasparov.ru/material.php?id=4A5E04A01BC65>. Снять запрет на регистрацию партий и обеспечить доступ к выборам всех политических сил. <http://www.novayagazeta.ru/politics/5481.html>. Оппозиция создает движение «наХ-наХ: Голосуй против всех». РБК daily (22 августа 2011).

¹⁰⁷ A Szobcsak-idézet bevallottan az 'osztály-ütközésekre' utal – a választásokat követő – ellenzéki és Putyin melletti – tüntetések kapcsán hangzott el a Szvanidze-Kurginján TV-vitában. Lásd: Исторический процесс. Судьба государственной власти. 2012.01.18. <https://www.youtube.com/watch?v=5aQNhqOfZbc#t=1920>

csolatok „áttérhelésének” szándékáról nyilatkozott, de valójában az amerikai „felsőbbrendűség” elfogadását tekintette annak alapjaként. Miután az oroszországi politikai osztály éppen ellenkezőleg, az „egyenjogúságra” helyezte a hangsúlyt, nyilvánvaló lett a várható szembenállás kiéleződése. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk, itt csupán azokat az elemeket emeljük ki, amelyek befolyásolták a következő parlamenti és a 2012-ben esedékes elnökválasztásokat is.

Ilyen tényezőnek tekinthető pl. az a stratégia, amely igyekezett a posztszovjet térséget nyugati befolyás alá vonni. Ez már korábban elkezdődött, pl. a baltikumi országok felvételével a NATO-ba és az Európai Unióba, majd a 2008-as választással kapcsolatban már említett „színes forradalmakkal” folytatódott,¹⁰⁸ és a legteljesebb kibontakozása a 2009-ben az Európai Unió által elfogadott „Keleti Partnerség” stratégiával látszott beteljesedni.¹⁰⁹ A korábbi sikertelen próbálkozások tanulságait levonva Oroszország rendszerének destabilizálására, a liberalizált párt- és választási rendszer adta lehetőségeket kihasználva, a 2011-es választást igyekeztek befolyásolni.¹¹⁰ A nyugati törekvések tényanyagát egy

¹⁰⁸ Lásd: Евгений Баранов: История возникновения и распространения цветных революций в мире. https://www.ltv.ru/news/2011/12/18/110006-istoriya_voznikno_veniya_i_rasprostraneniya_tsvetnyh_revolyutsiy_v_mire.

¹⁰⁹ A Keleti Partnerség egy, az Európai Unió által indított projekt. 2008. május 26-án, az EU Általános Ügyek és Külkapcsolatok Tanácsának ülésén mutatta be Brüsszelben, svéd segítségével, a lengyel külügyminiszter. 2009. május 7-én Prágában kötötték meg a megállapodást. A partnerség látókörébe esnek: Örményország, Azerbajdzsán, Grúzia, Moldova, Ukrajna és Fehéroroszország. Célja a mindenoldalú szorosabb együttműködés a posztszovjet térség országaival, lényegében a kivonásuk Oroszország befolyása alól. Lásd: EU pact challenges Russian influence in the east. <https://www.theguardian.com/world/2009/may/07/russia-eu-europe-partnership-deal>.

¹¹⁰ A választásokat még nem hirdette meg a hatalom, de az ellenzéki megnyilvánulások hangulatkeltéséhez kapcsolódva, az Európa Parlament már 2011. július 7-én arra hívta fel az oroszországi állami vezetőket, hogy garantálják a szabad és becsületes választásokat. Lásd: European Parliament resolution of 7 July 2011 on the preparations for the Russian State Duma elections in December 2011. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0335+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>. Az EBESZ pedig 2011. szeptember 13-án jelentkezett be, hogy az emberi jogok védelmében a választások előkészületeitől nagy erővel kívánja megfigyelni az egész választási folyamatot, mert nem látják

civil-mozgalom, az „Antimajdan” tárta fel rendkívül széles körű és cáfolhatatlanul megalapozott adatgyűjtéssel a 2015 júliusában bemutatott „Antimajdan Analítika – Az államcsíny technológiája (Антимайдан Аналитика) – Технологии госпереворота)” első jelentésében, amelynek a folytatását pedig rá két hónapra tették közzé.¹¹¹ A külső nyomásgyakorlásnak a kampány során különösebb hatását nem lehetett regisztrálni, de a szavazás eredményének kihirdetését követően a „választás elcsalásának” vádjával szervezett demonstrációk jelentős visszhangot váltottak ki az országon belül és a nemzetközi megítélésben is.¹¹²

Medvegyev elnök 2011. augusztus 29-én írta ki a parlamenti választásokat december 4-re, amelynek szervezését a Központi Választási Bizottság augusztus 31-i határozatában részletesen szabályozta, elindítva ezzel a kampányt.¹¹³ A legtürelmetlenebb ebben az ellenzéki erőket tömöríteni szándékozó „Másik Oroszország” (Другая Россия) mozgalom volt, amely már augusztus

kielégítőnek az ajánlásaik elfogadását a lebonyolítás demokratizmusának biztosításában. Lásd: Комментарий к Предвыборному оценочному отчету БДИПЧ ОБСЕ 17-22 августа 2011 года «Выборы в Государственную Думу 4 декабря 2011 года». <http://cikrf.ru/news/relevant/2011/09/29/churov.html>.

¹¹¹ Первый доклад «Антимайдан Аналитика» – «Технологии госпереворота». 10.07.2015. <https://nstarikov.ru/blog/53045>. Доклад «Антимайдан-Аналитика» — «Западные сценарии выборов». 10.09.2015. <https://nstarikov.ru/blog/55157>

¹¹² A 2011-es parlamenti választásokat követően közel 3 éven át – 2013. júliusig – zajlottak tüntetések az oroszországi nagyvárosokban, Szentpéterváron, Asztrahányban, Ufában stb., és főként Moszkvában az elhíresült Bolotnaja téren és a Szaharov sugárúton. A „becsületlen választásokat”, „milliók menete”, a „népi séta”, a „foglald el a teret” stb. elnevezés alatt több tízezer fős tüntetések, nagygyűlések szervezői a parlamentbe nem került pártok, az ún. „rendszeren kívüli ellenzék” képviselői és nyugati források által támogatott „civil szervezetek”. A résztvevők jelképe a fehér szalag volt, a jellemző jelszavaik pedig a „visszadjuk a népnek a választást”, „visszaadjuk a népnek a hatalmat”, „Oroszország – Putyin nélkül” stb. Részletesen a kronológiáját és elemzését lásd: Протестное движение в России (2011—2013). [https://ru.wikipedia.org/wiki/Протестное_движение_в_России_\(2011—2013\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Протестное_движение_в_России_(2011—2013)). Демонстрации после выборов в Москве. <http://echo.msk.ru/programs/svoiglaza/836339-echo/>

¹¹³ Lásd: О Календарном плане мероприятий по подготовке и проведению выборов депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации шестого созыва. http://cikrf.ru/law/decrees_of_cec/2011/08/31/Zp11261.html

30-tól elkezdte akciói sorozatát. „Választások ellenzék nélkül – bűntény” jelszó alatt minden kedden a moszkvai Triumfalnaja téren tiltakozó gyűléseket szerveztek.¹¹⁴ A Népi Szabadság Párt (Парнас) előre meghirdette, hogy a „választások nem lesznek tiszták és becsületesek”, a „megválasztottnak hirdetett szervek nem legitimek”, és ezért felhívta a szavazópolgárokat, hogy „tegyenek keresztet a hatalomra”, vagyis szavazzanak érvénytelenül; több ellenzéki szervezet pedig együttesen hívott fel a választás bojkottjára. Szerveződött a „Balfront” is, amely a KPRF köré tömörülésre szólította a társadalmat. Közben a kormányzó párt, az Egységes Oroszország is színre lépett: Medvegyev elnököt jelölte listavezetőnek és elfogadta azt a javaslatot, hogy a párt Putyint jelölje államfőnek a 2012-ben esedékes elnökválasztásokon.¹¹⁵

A nagyon viharos választási kampány végén kiderült, hogy a pártok közül, amelyek szerepet játszottak a kampányban, nem mindegyik indulhatott el a választásokon. A „rendszeren kívüli ellenzék” pártjai hiába folyamodtak a bejegyzésükért, nem kapták meg a jogot az induláshoz. A visszautasítás indokaiként főként a formalitások – a törvényeknek nem megfelelő működési szabályaik; a pártok elnevezésének provokatív hangzása; a feltüntetett tagság között észlelt „holt lelkek” stb. – zavarai és a kifogásoltak megszüntetésére vonatkozó akarat hiányai szerepeltek.¹¹⁶ Mind-

¹¹⁴ Задержанных на Триумфальной площади оппозиционеров могут посадить на 15 суток за установку палатки. http://www.gazeta.ru/news/lenta/2011/08/30/n_1987989.shtml. В Москве на Триумфальной в десятый раз разогнали акцию «Выборы без оппозиции – преступление». http://www.gazeta.ru/news/lenta/2011/11/15/n_2096637.shtml

¹¹⁵ Lásd: <https://inotv2.rt.com/2011-09-24/Putin-uveren-v-pobede-Edinoj>

¹¹⁶ Lásd: Минюст подтверждает, что не зарегистрировал ПАРНАС: в списках партии несовершеннолетние и умершие. https://www.gazeta.ru/news/lenta/2011/06/22/n_1893365.shtml. Минюст отказался зарегистрировать «Другую Россию». http://www.infox.ru/authority/party/2011/01/26/Minyust_otkazalsya_z.shtml. Ezeknek a pártoknak a „hova-tartozását” jellemezte, hogy értük folyamatosan és a nemzetközi közvéleményt mozgósítva léptek fel a nyugati megfigyelők, kormányok és

össze egy olyan pártnak sikerült bejegyeztetnie magát, amelyik a korábbi választáson nem vett részt, s ez az Igaz Ügy (Правое дело), vagyis a második leggazdagabb oroszországi oligarcha, Prohorov által „gründolt” párt volt.¹¹⁷ Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a Prohorov-féle politikai szervezet – amely kifejezetten a hazai oligarchák érdekeinek képviselőjében állt ki – ellentétként, a többi rendszeren kívüli politikai szervezetben a „Jelcin-árvák”, vagyis a 90-es évek kudarcaiért felelős vezetők gyülekeztek, és kampányukban nem a megbánás, illetve a javítás szándéka volt észlelhető, hanem a revans, a putyini korrekció ócsárolása, a nyugati „demokrácia-modell” követésének üdvöztetése harsogott. Az akkori eseményeket és szerepléseket visszapörgetve, valamint a választások utáni zavarkeltést is beszámítva, egyértelműen kijelenthető, hogy a később Ukrajnában megvalósított forgatókönyv szerint működve, a rendszer megdöntését célozták meg. A 2011-es választás sorsdöntő jellegének részletes elemzését itt mellőzve azt mindenképpen leszögezhetjük, hogy a putyini korrekciót követően ekkor alakultak úgy a nemzetközi és hazai körülmények, hogy az aktuális viszonyokkal egyet nem értők utolsó lehetőséget láttak a számukra kedvező „rendszerdöntő” fordulat elérésére. Meggyőző érveléssel mutatja be Roman Popkov írása – Az égő Tanácsok Házától a Bolotnaja térig – Hogyan változtatták a választások Oroszországot – ennek az évtizednyi folyamatnak a választásokon keresztül érzékelhető viharait, továbbá a Vlagyimir Putyin által megjelenített politikai osztály eltökéltségét az Oroszország számára általuk járhatónak

„emberjogi” szervezetek. Lásd, pl. Catherine Ashton. EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy and Vice President of the European Commission Speech on Preparations for the Russian State Duma elections European Parliament Strasbourg, 6 July 2011. <http://www.webcitation.org/67LpD9pYd>

¹¹⁷ Lásd: Правое дело. <http://expert.ru/dossier/story/552657/>. Михаилу Прохорову нашлось "Правое дело". <http://www.svoboda.org/a/24176420.html>

felfogott stratégiai út mellett.¹¹⁸

Végül is a 2006-ig Oroszországban működött több mint harminc pártból 2011-re hét elfogadott párt maradt. A szavazás eredményeként a korábbi parlamenti erők megszilárdították helyüket, de újabb párt nem jutott be, sőt a kedvezményekhez szükséges öt százalékot sem érték el. Az Állami Duma VI. választásának végeredményét 2011. december 9-én este hirdették ki.¹¹⁹ Vlagyimir Csurov, a Központi Választási Bizottság (KVB) elnöke közölte, hogy a szavazásra jogosultak 60,2 *százaléka* járult az urnákhoz, s így a választás érvényes. Annak ellenére, hogy számos rendellenességre, hamisításra stb. utaló beadvány elbírálása még folyamatban volt, legitimnek ítélte meg a választást a KVB. Az eredményessége pedig a pártok megfelelő támogatottságából következett: a legtöbb szavazatot az Egységes Oroszország kapta (49,3 %), s ezzel, 238 mandátummal – bár kevesebb hellyel, mint az előzőekben, mégis – abszolút többséget ért el; a második a KPRF (19,2 %), majd az Igazságos Oroszország pártja (13,25 %) és az LDPR (12 %) zárta a sort.¹²⁰

¹¹⁸ Роман Попков: От горящего Дома Советов до Болотной площади – Как парламентские выборы меняли Россию. <https://openrussia.org/post/view/17620/>. A „rendszeren belüli” és a „rendszeren kívüli” ellenzék szerepéről és egymáshoz való viszonyáról, valamint a hatalom és az ellenzék kapcsolatrendszeréről is számos értékes elemzés íródott, amelyek közül – részletes kifejtése nélkül – egyetértek a Szentpétervári Európai Egyetem politológia professzorának, Grigorij Goloszovnak a gondolataival. Lásd: Григорий Голосов: Российская оппозиция накануне выборов. <http://polit.ru/article/2011/09/05/strategy>. Ugyanakkor, érdemes látni az ellenkezőjét is, azokat az elemzéseket, amelyek bemutatják az ellenzék rendszerdöntő szerepének a szükségét. Lásd pl. a Szentpétervári Európai Egyetem másik professzorának, Dmitrij Travinnak az írását: Дмитрий Травин: Чего не надо делать на выборах. <http://solvaigsamara.livejournal.com/1662752.html>.

¹¹⁹ A jogilag érvényes végeredményt 2011. december 10-én tette közzé a Központi Választási Bizottság a Rosszjizskaja Gazeta össz-föderációs számában. Lásd: Постановление Центральной избирательной комиссии Российской Федерации от 9 декабря 2011 г. N 70/576-6 г. Москва "О результатах выборов депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации шестого созыва". <https://rg.ru/2011/12/10/duma-itogi-dok.html>

¹²⁰ A 2011-es választások minden elemének s a hozzá kapcsolódó történések, elemzések, politikai megnyilatkozások stb. részletes objektív kronológikus leírását lásd: Выборы в Государственную думу (2011). <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

Miként a választások egész folyamatának indulását bemutattva már érintettük, várható volt és be is következett a hazai és a nemzetközi politikai erők sokoldalú támadása az eredmény ellen. A rendszeren kívüli ellenzék és a nyugati közvélemény azóta is ezt a választást „elcsaltnak” hirdeti. Azt vetik a putyini adminisztráció szemére, hogy az egész folyamatot antidemokratikus módon – a pártok regisztrációjának szelektálásával, a kampányban az állami adminisztráció erőfölényével, a tömegkommunikáció kisajátításával a hatalmi párt részéről, a szavazás átláthatatlanságával, a láncszavazással, azaz a „szavazólapok tömeges bedobásával” stb. – készítették elő. Végül az eredmény legalább 15 százalékos meghamisítása az Egységes Oroszország javára arról tanúskodik, hogy jogosan tiltakoztak a tömeggyűléseken, és követelték a nem tiszta és nem becsületes választások semmissé tételét, a szavazás megismétlését nemzetközi felügyelettel.¹²¹

A három évig elhúzódó tiltakozó nagygyűlés- és tüntetéssorozat a nagyvárosokban, főként Moszkvában és Szentpéterváron, reális feszültséget okozott egész Oroszországban. Azzal együtt, hogy a választások lebonyolításának – bizonyíthatóan – voltak hiányosságai, az igazságszolgáltatás által elbírált és büntetett törvénytelenségei, a hatalom védekezését és ellentámadásait megvalósító „irányítottsága”, mégis, az előzetes objektív, független közvéle-

Выборы в Государственную думу (2011)#cite_note-92. Парламентские выборы – 2011: как голосовала страна. <http://web.archive.org/web/20111206030844/http://www.gazeta.ru/maps/elections2011/russia.shtml#0>

¹²¹ Нил Бакли / Financial Times. Шесть ошибок власти во время выборов в Госдуму. http://www.vedomosti.ru/library/articles/2011/12/09/shest_oshibok_vlasti_vo_vremya_vyborov_v_gosdumu. Russian Federation, State Duma Elections, 4 December 2011: Final Report. <http://www.osce.org/odihr/86959>. Lásd erről a már korábban feltüntetett írások, dokumentumok mellett a továbbra is ismétlődő „vádiratokat” pl. a magyar közéletben: Sz. Bíró Zoltán: Tavasz a télben: Oroszország választott. Élet és Irodalom, 2012. január 6.; Sz. Bíró Zoltán: Az orosz belpolitika represszív fordulata. Élet és Irodalom, 2013. május 10.; Sz. Bíró Zoltán: Oroszország választott. Élet és Irodalom, 2016. szeptember 23.

mény-kutatás relevánsan igazolja, hogy a társadalom döntő többsége a putyini rendszert támogatta, és a „rendszeren kívüli ellenzéknek” semmi esélye nem volt a győzelemre.¹²² Érdeemes elővenni a választások eredményét az oroszországi szubjektumokat részletezve összesítő táblázatot, és kiderül, hogy ha igaz lenne a tíz-tizenöt százalékos hozzáadott szavazatszám a hatalmi párthoz, annak elvételével is övé lett volna a győzelem, illetve néhány régióban a kommunistáké. Sehol a „liberális” ellenzéki Jabloko vagy Prohorovék.¹²³ Megjegyzem, a Golosz civil szervezet által végzett „alternatív” szavazatszámolás sem tudott kimutatni releváns különbséget a hivatalos eredményhez képest.¹²⁴ Ugyancsak megkísérelték „statisztikai analízissel” bizonyítani a szavazatszámolás eredményének „műviségét”. Bizonyos Szergej Spilkin fizikus a leadott szavazatok időszakonkénti összesítéséből készített analízis alapján összevetett grafikonok aránytalanságaiból vont le azt a következtetést, hogy hamisak a hivatalosan közölt eredmények. Ezt a statisztikus szakma cáfolta, mondván, a módszer csupán az azonos körülmények megléte esetén alkalmazható, az oroszországi régiókban azonban ez a feltétel nincs meg.¹²⁵

¹²² Хронология протестного движения в России (2011–2013). [https://ru.wikipedia.org/wiki/Хронология_протестного_движения_в_России_\(2011—2013\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Хронология_протестного_движения_в_России_(2011—2013)). Владимир Милов: Как Путин оппозицию перехитрил. <https://www.gazeta.ru/column/milov/4026641.shtml>. Борис Немцов: «Ельцин был бы на Болотной». <http://www.svoboda.org/a/24469668.html>.

¹²³ Результаты экзит-поллов. <http://echo.msk.ru/blog/echomsk/836037-echo/>. Táblázatok a Wikipediában: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Выборы_в_Государственную_думу_\(2011\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Выборы_в_Государственную_думу_(2011))

¹²⁴ Lásd: Выборы проконтролирует «общественный ЦИК». <http://www.rosbalt.ru/politrally/2012/01/31/940094.html>. Táblázatokban is megjelent, bár már csak a Wikipedia tárolja. Lásd: ruelect.com: Сбор данных по итоговому протоколу голосования на выборах в Государственную думу 2011 года.

¹²⁵ Lásd erről: Статистика исследовала выборы. https://www.gazeta.ru/science/2011/12/10_a_3922390.shtml. О фальсификации фальсификации (Псковская область). <https://eot.su/node/10490>. Azért, hogy ne kelljen erre a „hamisításra” a 2016-os választásoknál is visszatérni, most utalok a Spilkin és az őt támogató „rendszeren kívüli ellenzék” folyamatos manipulációjára. Sajnos, a magyar közvéleményt is ezzel téveszti meg Sz. Bíró írása. Lásd erről: Физик Сергей Шпилькин назвал Саратовскую область одним из регионов, где вероятно сфальсифицировали результаты выборов. <http://fn-volga.ru/news/view/id/54560>.

Nem lehetett nem reagálni a kialakult helyzetre a tandem részéről. Dmitrij Medvegyev a Föderális Gyűlés előtti éves elnöki „üzenetében” december 22-én a következőket mondta: „Meghallottam azoknak a szavait, akik a változások szükségességéről beszélnek, és meg is értem őket.” Érvelését követően pedig azt közölte, hogy „a politikai rendszer komplex reformjára tesz javaslatot”. Ezek Medvegyev elnöknek a 2011. december 22-én nyilvánosságra hozott reform-csomagjában¹²⁶ manifesztálódtak, amelyet másnap törvényjavaslatként be is nyújtott az Állami Dumának.¹²⁷

A legnagyobb kihívást a 2011-es parlamenti választásokat követően, s főként a kialakult feszült helyzetben, a felkészülés jelentette a soron következő elnökválasztásra. Ugyan az Egységes Oroszország Párt a XII. kongresszusán már állást foglalt amellett, hogy „visszafordítja” a tandemet, és ismét Vlagyimir Putyint nevezte meg elnökjelöltjének, mégis általános társadalmi vita alakult ki a „hogyan továbbról”. Érdeemesnek tartom idézni azt a helyzetet jellemző felvetést, amelyet a Jabloko párt elnöke, Javlinszkij fogalmazott meg. Szerinte, a „2012. március 4-én

Sz. Bíró Zoltán: Putyin és a véletlenek. Népszabadság. 2016. október 8. Hétféje 4. old. Опровержение популярных заблуждений на тему выборов в ГД. <http://red-army-1917.livejournal.com/19136.html>

¹²⁶Послание Президента Федеральному Собранию. <http://kremlin.ru/events/president/news/14088>

¹²⁷Ezeket a törvénytervezeteket az új összetételű Állami Duma hosszú vita eredményeként 2012. április–májusban fogadta el. Lásd: 2012. április 2-i törvény (№ 28-ФЗ) a pártok regisztrációs könnyítéseiről (45 ezer helyett 500 fő elegendő taglétszám). Российская Федерация – федеральный закон о внесении изменений в федеральный закон "о политических партиях". <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=127961#0>.

2012. május 2. törvény (№ 40-ФЗ) a választási rendszer átalakításáról, (az OF szubjektumaiban a legfelsőbb vezetői tisztségekre a közvetlen választás visszaállításáról). <http://www.consultant.ru/law/hotdocs/18400.html>. 2012. május 2. törvény (№ 41-ФЗ) a választási jelölő rendszer átalakításáról (az aláírások gyűjtése módjának rendezése és a szükséges számuk csökkentése). <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=129120#0>. Ezt a sort zárta a 2014. február 22. (№ 20-ФЗ) törvény az OF Állami Duma választásának: vegyes rendszeréről. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_159349/.

esedékes elnökválasztást követően Oroszországban fel kell készülni arra, hogy nem hat év múlva lesz a következő, hanem korábban: előrehozott választások lesznek”. Pártja föderációs tanácsának ülésén Javlinszkij feltételezte, hogy „már március 5-től az új elnökválasztásra kell készülni... a helyzet az országban olyan, hogy a hat év nagyon hosszú lenne, és senki nem bír ki 18 évet az ország élén”.¹²⁸

Az élet azonban nem igazolta a mérsékelt liberális ellenzéki vezér jóslatát, de az tény, hogy a parlamenti választások és a tiltakozási hullám következtében egyértelmű lett a „tandem” tartóhatatlansága, és szükséges Putyin visszatérése az „irányítópulthoz”. Az elnökválasztást 2012. március 4-re írta ki az arra illetékes Szövetségi Tanács,¹²⁹ vagyis mindössze három hónap állt rendelkezésre a feszült hangulat lecsendesítésére és a demokratikus normák szerinti kampány lefolytatására. Eközben két sorsdöntő kérdésre kellett választ találni:

- szükséges és megvalósítható-e a Medvegyev–Putyin „visszacsere”;¹³⁰
- a szüntelen utcai tüntetések és nagygyűlések ellenséges hangulata közepette, a „kreatív középosztály” rendszerdöntő szándéka és az ezt támogató nyugati figyelmeztetések ellenpólusaként, lehet-e mozgósítani a „putyini vonalat” győze-

¹²⁸Следующие выборы президента могут пройти раньше срока, считает Явлинский. <http://www.interfax.ru/russia/232603> .

¹²⁹Постановление Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации от 25 ноября 2011 г. N 442-СФ "О назначении выборов Президента Российской Федерации". <https://rg.ru/2011/11/26/vibory-dok.html>

¹³⁰ A kérdés nem azért merül fel, mert megszakadt volna a bizalmi viszony közöttük. Sőt, már a tandem kialakulásakor tartott konferencián a legszélesebb körből származó résztvevők megállapították, hogy közöttük sokszorosan lebiztosított, a hatalom stabilitását garantáló kapcsolat rendszer működik. A konferencia összefoglalóját lásd: Новая конфигурация власти: ресурсы стабильности, источники напряжения (29 мая 2008). <http://politeia.ru/content/seminar/novaja-konfiguracija-vlasti-resursy-stabilnosti-istochniki-naprjazhenija/>

lemre vivő politikai erőt.¹³¹

Itt kell megjegyezni azt is, hogy Oroszország gazdasági és szociális állapota – amely a putyini kurzus első szakaszának idején a 90-es évekhez képest javulva stabilizálódott – sebezhetővé vált, mert a 2008-as válság megrendítette.¹³² Ez is hozzájárult a váltáshoz.

2.3. A PUTYIN-RENDSZER KONSZOLIDÁCIÓJA

A Putyin-korszak harmadik periódusa a „visszacseréről” szóló döntéssel kezdődött. Ugyan az ország sorsát meghatározó stratégiai irányítás folyamatosan, a medvegyevi elnökség idején is Putyinnál volt, de a nyilvánosság előtt Medvegyev prezentációjával jelent meg. Az elnökválasztás előtt a dilemmát ez a „munkamegosztás” okozta. Mi az előnyösebb a hatalom működésének hatékonysága szempontjából: ha továbbra is a tandemszerű lát-

¹³¹A posztszovjet periódus politikai harcainak dinamikájáról átfogó képet nyújt Silov és Rilkina kutatása. Lásd: Динамика политической конкуренции в России в постперестроечный и постсоветский периоды. file:///C:/Users/User/Downloads/dinamika-politicheskoy-konkurentsii-v-rossii-v-postperestroechny-i-postsovetskiy-periody.pdf

¹³²A helyzet mutatószámai 2007–08-ban, a Putyin–Medvegyev váltáskor: GDP – tartósan 7% körüli a növekedés; az egy főre jutó GDP 2007-ben 13,9 ezer USD volt (51. hely a világban!); a növekedés csupán 1/3 részben az olaj, gáz, nyersanyagok termelési ágazatainak, és 2/3 részben az építkezések, közlekedés, hírközlés, kereskedelem, befektetési tevékenység eredménye; az állótöke befektetések 2007 éves növekedése 21,1%; Oroszország kifizette adósságait – a történelemben egyedülként kikerült az adósságcsapdából. A 2007. évi külföldi befektetések 2,5-szeresre növekedtek – összesen 16 mrd. USD. Az ipari termelés növekedése 2007-ben elérte a 6,3%-ot, a feldolgozó ipar teljesítménye pedig 9-10%-kal bővült; az építőipar évente 15%-kal, 2007-ben 25,5%-kal növekedett; az átadott lakások pedig 34,5%-kal. Oroszország aranyvaluta-tartalékai 2007-ben 170 milliárd USD-vel növekedtek, és elérték a 478,6 mrd. USD-t, ami Kína, Japán után 3. a világon; a stabilizációs alapon pedig 3,5 trillió rubel volt. A lakosság 30%-a élt a létminimum alatt 2000-ben, ez a mutató 2007-re 14% alá csökkent; a pénzbeli reáljövedelem 2007-ben 10,4%-kal, a reálbér 16,2, a reálnyugdíjak 3,8%-kal nőttek; csökkent a munkanélküliek aránya: 2006-ban 6,5% volt; 2008-ban 5,7%; összességében 4,3 millióra mérséklődött. Jelentős politikai feszültséget okozott, hogy nem sikerült csökkenteni az inflációt: a 2007-re tervezett 8,5% helyett, 11,9% -ot ért el.

szat-munkamegosztás marad, vagy felszámolják ezt az ambivalens állapotot és a hatalom minden attribútuma egy személyhez kötődik. S ehhez az is hozzátartozott, hogy ha változtatnak, akkor a kettőjük közül ki legyen a teljhatalom birtokosa és mi történjen a másikkal?

Még a parlamenti választás előtt az Egységes Oroszország párt eldöntötte, hogy miután a rendszer biztonságos működésének még nincsenek meg a megfelelő garanciái, arra az erőteljesebb politikára és karizmatikus elnöki szerepvállalásra van szükség, amelyet Vlagyimir Putyin jelképez. Mégis, a vita a támogatók és ellenzők körében a visszatérés helyességéről, szükségességéről és a következményeiről az elnökválasztás után is folytatódott. A vita lényege két pontban összegezhető:

- a „tandem” végül is helytállt a nehéz helyzetek – pl. a 2008-as pénzügyi világválság; Dél-Oszétia és Grúzia háborúja; az arab tavasz begyűrűző hatásai – megoldásában, s közben a politikai rendszerben a világ számára is elfogadható liberalizációs átalakulások mentek végbe, a belgazdaságot pedig stabilan lehetett tartani. A kialakult rendszer iránti bizalom erősítését esetleg jobban szolgálná a tandem további megmaradása az adott személyi összetételben;
- ugyanakkor az a feszültség, amelyben megjelent a rendszer megdöntésének a szándéka, a nemzetközi kapcsolatokban a „partnerség” eliminálódása, az országra váró kihívások prognózisa olyan dinamizmust igényelt, amelyet a 2000-es években éppen Putyin képviselt eredményesen.

A színpalak mögötti értékelés és érdekegyeztetés eredményeképpen „Medvegyev ajánlotta Putyint, Putyin pedig Medvegyevet” – ahogyan nem kis gúnnyal aposztrofálta a történeteket az

egyik ukrainai hírügynökség, hozzátéve: „Ováció!”¹³³ Az oroszországi „rendszeren kívüli ellenzék” szószólójaként az elismert író, Borisz Akunyin fogalmazta meg a választ. Az Eho Moszkvi (Эхо Москвы) rádió kérdésére: „megváltozik-e azzal valami, hogy Vlagyimir Putyin «nem a bokrok mögül, hanem nyilvánosan» irányítja majd az országot?” – azt felelte, hogy „gondolom, sok minden megváltozott. Oroszország 2011. szeptember 24-ét követően arra kárhoztatott, hogy autoriter vezérlésű országból (amilyen már tizenkét éve) életfogytig tartó személyi diktatúra rezsimének az országává váljon”, s azt is hozzátette: „ebben az a legkülönlegesebb, hogy az oroszországi néphatalom mennyire szajtátian viseltetett a történelmünk eme vízváltató eseményével szemben. De semmi baj! Időnk, a történetek felfogására, nagyon sok lesz: hosszú évek, lehet évtizedek. A vége pedig ennek a brezsnyeviségnek, attól félek, drámaiabb lesz az 1991. évinél.”¹³⁴ Különösen ez utóbbi nézetben érződik a „savanyú a szőlő” effektus, mert Akunyin – bár elkötelezetten tartozik a jelicini időszakban hatalmon volt elit köreiből - van annyira felkészült értelmiségi, hogy érzékelje: nem sikerülhet visszafordítani Oroszországot a putyini fordulat előtti állapotába.

A dilemma megoldódott, és Vlagyimir Putyin erőteljes kampányba kezdett. Az ilyenkor szokásos politikai cselekedetek és propaganda, PR-akciók közül is kiemelkedett három olyan tényező, amelyeknek döntő szerepe lett abban, hogy maga mellé állítsa a támogató szavazóbázist:

¹³³ Lásd: Медведев выдвинул Путина. А Путин — Медведева. Овация. http://www.ukrudprom.com/digest/Medvedev_vidvinul_Putina_A_Putin__Medvedeva_Ovatsiya.html

¹³⁴ Борис Акунин, 26.09.2011 12:25: Ответы на вопросы. http://ideanews.ru/news/198a9dfb4600cb108c691a2e9a880715/225600/Борис_Акунин_26_09_2011_12_25_Ответы_на_вопросы

1) Az első helyre az kívánkozik, hogy meghatározó fordulat következett be a Szovjetunió megszüntetését követő tettekben. Putyin elment a munkások közé és elnyerte a támogatásukat. Már a moszkvai „Navalnij-tüntetések” kezdetekor az aktuális hatalmi elit felismerte, hogy az oroszországi társadalmi struktúra szétzilálódott. Az „újoroszok” és a „kreatív középosztály” lényegét tekintve más berendezkedést óhajtana az országban, mint a nagyvárosoktól távoli területeken lepusztult, vegetáló nagyüzemek dolgozói, Kszenyija Szobcsak már idézett szavaival – a „vattakabátosok (pufajkások)”.¹³⁵ Egyre sokasodtak a tandemhez érkező jelzések a munkahellyel még rendelkező, de tényleges termelést felmutatni nem tudó, bért időben nem kapó és más szociális problémákkal is küszködő dolgozók tiltakozó megnyilvánulásairól. Ezekre, reakcióként, Putyin kezdeményezte a szakszer-

¹³⁵ A tüntetéseknek a leglátványosabb szervezője, Alekszej Navalnij, a „rendszeren kívüli ellenzék” egyik vezetőjévé vált a 2010-es évekre. A civil szférában tűnt fel 2004-ben, amikor megalapította és vezetője lett a „Moszkvaiak Védelmi Bizottsága” nevű szervezetnek, amely a város átépítése során tapasztalt korrupció és egyéb emberi jogi sérelmek ellen lépett fel. 2005-ben Gajdar lányával, Marijával együtt bekapcsolódott az amerikai kezdeményezésű – a posztszovjet térségben „színes forradamokat” szervező mozgalom oroszországi variációjának – az „Igen (ДА)”-nek az irányításába. (Движение Демократическая Альтернатива). <http://daproject.ru/about/>. Miután ez az akció Oroszországban sikertelen lett – fellépett vele szemben a hatalom által elismert „Mieink” (Наши) és nem hagyott terepet az ifjúság körében –, a „rendszeren kívüli ellenzék” akkori vezetői – Garri Kaszparov, Jevgenyij Albanc, Szergej Gurijev és Oleg Civinszkij – ajánlásával 2010-ben, fél éves képzésre az USA-ba került, egy egyetemi program résztvevőjeként. Hazatértét követően főként a moszkvai radikális rendszerellenes megmozdulások vezetőjeként, szónokaként szerepelt. Lásd: https://ru.wikipedia.org/wiki/Навальний,_Алексей_Анатольевич Megjegyzem, hogy Navalnij a 2011–2013 közötti tüntetések szervezése mellett „biznisszel” is foglalkozott, aminek következményeként belekeveredett egy korrupciós ügybe és el is ítélte a bíróság a „Kirovlesz-ügyben”. A bírósági döntést – nemzetközi támogatással – megtámadták, s elérték, hogy a közéletben továbbra is korlátlanul szerepelhessen. Ennek is eredményeként bejelentette, hogy elindul a 2018-ban esedékes elnökválasztásokon. (Навальний объявил об участии в президентских выборах в 2018 году. https://www.gazeta.ru/politics/news/2016/12/13/n_9447947.shtml?utm_source=push). A kampánya keretében újabb – már az ország nagy városait érintő tüntetéseket szervezett a korrupció ellen (Medvegyevet jelölte ki célpontnak!), de átütő sikert nem aratott, sőt Volgográdban és másutt is az ellentüntetők leöntötték zöld festékkel és menekülésre kényszerítették. A rendszert ellenző vezető szerepe ezek után kérdésessé vált, mert a sérülései gyógyítására – az álamfői kabinet támogatásával – külföldre távozott. Lásd: Навальный заявил, что просил Кремль помочь в получении загранпаспорта. <https://ru.delfi.lt/abroad/russia/navalnyj-zayavil-chto-prosil-kreml-pomoch-v-poluchenii-zagranpasporta.d?id=74631216>

vezetek megerősítését, a mind szélesebb körben szerveződő „civil szervezetek” bekapcsolását az összfüderációs kérdések kezelésébe. Létrejött az elnök melletti „Társadalmi Parlament” (Общественная Палата), mint tanácsadó szerv.¹³⁶ A 2008-as pénzügyi világválság következményeként azonban a munkahelyi és szociális problémák nem csitultak, s a dolgozók erőteljesebb szervezkedésbe kezdtek.¹³⁷ Különösen az Urálban, Kelet-Szibériában lévő, valamikor több tízezer főt foglalkoztató gyárak, hadiüzemek munkásai körében váltottak ki ellenszenvet az ekkor már szinte drámaivá szélesedett, ellenzéki megmozdulások Moszkvában és más nagyvárosokban. Putyin miniszterelnökként 2010. november 19-én meglátogatta a Közép-Urál ipari létesítményeit, hogy személyesen kapjon képet a helyzetről.¹³⁸ A találkozás mindkét oldalon „nyomot hagyott”. Putyin megértette, hogy kurzusa megszilárdításához azokat kell választania, akik készek támogatni az ország egységét, és ha a megerősödéshez világos programot kínál, akkor mellé állnak. Arra is rájött, hogy a győzelméhez kevés lesz az Egységes Oroszország párt ideológiailag és politikailag nem homogén tagsága, zárt szervezeti rendje. A széles körű bázis megteremtéséért a kormányfő javasolta a társadalmi szervezetek, civil mozgalmak széleskörű összefogását „Népfront Oroszországért” elnevezés keretében. Az „Összoroszországi Népfront” meg is alakult 2011 májusában. Erről

¹³⁶ A „Társadalmi Parlament” alapítása 2004-ben kezdődött, majd 2005. július 1-től már kissé „átlényegülve” az országos vezetés és a helyi önkormányzatok közötti kapcsolat transzmisszióját felvállalva, elbürokratizálódott. Lásd: Что такое Общественная палата и чем она занимается? http://www.aif.ru/dontknows/chto_takoe_obshchestvennaya_palata_i_chem_ona_zanimaetsya

¹³⁷ Az Altájban lévő, leállt nagy üzemek – főként az „Alttrak” – munkásai 2010. április 23-án összegyűltek és videóüzenetben tárták fel a követeléseiket Oroszország elnökének. http://cprf.tomsk.ru/1272343750-rabochie__alttraka__vystupili_s_video_oobraszeniem_k_prezidentu.html.

¹³⁸ Vlagyimir Putyin miniszterelnökként találkozott az Ural munkásaival. Lásd: На Среднем Урале с официальным визитом побывал премьер-министр России Владимир Путин. 19 ноября 2010. <http://www.uiec.ru/news/11/4005.html>.

Putyin, az Egységes Oroszország párt régiók közötti konferenciáján, Volgográdban adott számot. A szervezet jellegét és tevékenységének kereteit körvonalazva mondta: „A politikai erők erőfeszítései egyesítésének az ilyen formája különböző országokban különböző tömörülések – baloldaliak és jobboldaliak, vagy patrióták – által használatos, mert eszköze lehet az eszmeileg egymáshoz közeli politikai erők egyesítésének. Azt szeretném, hogy a pártunk és más pártok és társadalmi szervezetek, minden ember, aki az ország életének javára törekszik, összefogna. Ezt az egységbe állást nevezhetjük „Összoroszországi Népfrontnak”, amelynek kereteiben a pártonkívüli jelöltek bejuthatnak az Állami Dumába, az Egységes Oroszország listáján”.¹³⁹

Közben az uráli, szibériai és más régiókból a munkások is szervezkedtek. A Kommerszant jelentette be először, hogy „2007. november 15-én Tver megyében összejönnek azoknak a kezdeményező csoportoknak a képviselői, amelyek az utóbbi héten minden régióban akciókat szerveztek Putyin támogatására”.¹⁴⁰ Ez a szervezkedés akkor még azért állt ki, hogy a 2008-as elnökválasztáson továbbra is maradjon az addigi államfő. Később a mozgalom elhalkult, majd a „rendszeren kívüli ellenzék” tüntetései ellenhatásaként ismét felélénkült. A szerveződés központja ekkor már – Putyin látogatását követően – az Uralmas-

¹³⁹Lásd: Сайт ЕР: Владимир Путин: Нам крайне важно, чтобы заработал «кадровый лифт», стенограмма выступления председателя Партии на межрегиональной конференции в Волгограде, 06.06.2011. <http://www.odnako.org/blogs/vistuplenie-vladimira-putina-na-konferencii-edinoy-rossii-v-stalingrade/>. Még ugyanezen a napon, némi „kiigazítással” élt Peszkov, a miniszterelnök szóvivője: „a koalícióban résztvevőknek azonosulniuk kell az Egységes Oroszország Párt stratégiai és taktikai céljaival; flymódon a 'rendszeren kívüli ellenzék' nem léphet be a Frontba; valamint a Front pártok feletti jellegű”. Песков: В "Общероссийский народный фронт" не войдут представители несистемной оппозиции. <http://www.rosbalt.ru/russia/2011/05/06/846575.html>. Песков: "Общероссийский народный фронт" создается не на базе "Единой России". <http://www.rosbalt.ru/russia/2011/05/06/846564.html>

¹⁴⁰Idézi: Не отпущу! Создается общероссийское движение "За Путина". <http://graniru.org/Politics/Russia/President/m.129756.html>

zavod (Уралмашзавод) lett, élén Igor Holmanszkih üzemvezetővel. Emlékezetes az a Közvetlen Vonal (Прямая линия) elnevezésű, 2011. december 15-i tévéműsor, amikor Putyin beszélgetést folytatott az ország lakosságával – és többek között bejelentkezett az a munkás gárda is, akikkel, egy évvel azelőtt találkozott NyizsnyijTagilban. Az Uralmas üzemvezetője, Igor Holmanszkih a képernyőről honfitársai szemébe mondta, hogy „készek a szakikkal” Moszkvába utazni és szétkergetni az ellenzéki tüntetéseket, „ha nem képes a rendőrség, vagy ahogyan most nevezik, a policija, a munkáját végezni, akkor mi odamegyünk és kiállunk a stabilitásunkért, értelemszerűen törvényes keretek között”.¹⁴¹ A „Putyinért” (За Путина) mozgalom pedig megrendítő erejűvé vált. Egymást követően tartották a nagygyűléseket a konkrét cél érdekében. Először Lipeckben 2012. január 23-án ült össze az „elnökválasztáson Vlagyimir Putyin jelölésének támogatását kezdeményező csoport.” Az ország egyik legnagyobb gyárában – a szebb időkben hatvanezer főt foglalkoztató Novolipecki Acélműben (Новолипецкий металлургический комбинат) – összegyűltek megfogalmazták, hogy „mi mindannyian értjük, az országunk nagyon felelősségteljes periódusba lépett, március 4-én kerül sor az Oroszországi Föderáció elnökének választására. Ezen a napon mi a jövőnket és gyermekeink jövőjét is megválasztjuk. Természetesen az acélmű kollektívája sem maradhat távol ettől a

¹⁴¹Рабочие Тагила и Путин. <https://www.youtube.com/watch?v=hTNqTe28rj8>. A történet folytatása, hogy a választási győzelem után az elnök kinevezte az uráli térségbe elnöki meghatalmazottnak Igor Holmanszkiht. Lásd: Путин сделал полпредом на Урале начальника цеха, обещавшего "с мужиками" усмирить оппозицию. <http://www.newsru.com/russia/18may2012/polpred.html?l>. A szituációhoz az is hozzátartozik, hogy a különböző „kommunista” szervezetek féltékenyen szemlélték a történéseket, mert korábban remélték, hogy a munkások egyszer csak „visszatérnek” hozzájuk. Nem így történt, s ebben játszott szerepet Putyin „erős lépése”. Lásd: "Сильный ход" Владимира Путина. <http://www.rpk.len.ru/docs/2012/may22001.html>. Полпред президента Игорь Холманских угодил Владимиру Путину, но «кинул» уральских рабочих. http://rus952.blogspot.hu/2012/12/blog-post_4225.html?view=flipcard

sorsukat meghatározó döntéstől. Az országnak van nemzeti vezetője. ... annak tekintjük Vlagyimir Putyint, aki az ország és a parlament irányításával tizenkét év alatt a nulláról – amikor éhezéssel tiltakoztak a csernobiliek, és a sisakjaikkal verték az aszfaltot a bányászok –, kivezette Oroszországot.”¹⁴² Osztották ezt a véleményt az Uráli Elektrokémiai Kombinát (Уральский электрохимкомбинат) szakszervezetei is, meg a stabilan fejlődő Oroszországért fellépő Uráli Vagongyár (УВЗ), az Uráli Gépgyár és Szverdlov megye valamennyi üzemének munkásai is. A „putyini turné” minden munkás kollektívában támogatásra talált.¹⁴³ Ezen felbuzdulva, január 28-ra nagygyűlést hívtak össze Jekatyerinburg főterére, melynek jelszava volt: „nem hagyjuk a 90-es évek eseményeinek megismétlődését”. A szónokok pedig arról beszéltek, hogy a „nép fél az új forradalmaktól.”¹⁴⁴ Az uráliak nem „vicceltek”, és február 22-én elindult Moszkvába az a vonat, amely az elszánt munkásokat vitte a „nép elnökének” támogatására.¹⁴⁵

Ez az „egymásra találás” olyan hullámokat vert az oroszországi társadalomban, hogy a véleményformáló értelmiségiek, közéleti szereplők és egyéb ismert „sztárok” politikailag tudatosabb csoportjai csatlakoztak, és publikusan támogatták Putyint az államfővé választásban. Sőt, Valerij Gergiev, Vlagyimir Szpivakov, Jurij Basmét híres karmesterek, zenészek; Csulpan

¹⁴²Металлурги НЛМК поддержат Владимира Путина? <http://globalsteelservice.com/en/Archive/Publications/Zoom/25169>

¹⁴³ Профсоюз поддержал рабочих УВЗ, выступающих за стабильное развитие России. <http://xn--80acgfbsl1azdqr.xn--p1ai/news/20727-profsoyuz-uralskogo-elektrokhimkombinata-podderzhal-rabochikh-uvz--vystupayushchikh-za-stabilnoe-razvitie-rossii>. "Уралмашзавод" поддержал комитет в поддержку Путина, его рабочие тоже собираются на митинг. <http://www.nakanune.ru/news/2012/1/11/22259329/>

¹⁴⁴ В Екатеринбурге прошел митинг в поддержку Путина. <https://lenta.ru/news/2012/01/28/puting/> Трудяга Урал. https://www.youtube.com/watch?v=BmxBe_xP5KE

¹⁴⁵Lásd: Урал, вагон зовет. Спецпоезд везет в Москву агитаторов за Путина. https://www.gazeta.ru/politics/elections2011/2012/02/22_a_4009965.shtml

Hamatova, Armen Dzsigarhanján, Alisza Frejndrih, Oleg Tabakov, Jevgenyij Mironov, Fjodor Bondarcsuk vezető színészek, rendezők; Andrej Arsavin, Igor Akinfejev, Tatyjana Navka, Jevgenyij Pljusenko sportolók és sokan mások Putyin „bizalmi embereiként” járták az országot és agitáltak a megválasztásáért. A győzelem után pedig ezek a bizalmi emberek – Nyikita Mihalkov és Sztaniszlav Govoruhin kezdeményező szerepével – „spontán szerveződésként” biztosítottak támogató-védő szellemi „burkot” az elnök körül.¹⁴⁶

A munkás és értelmiségi támogató csoportok mellett a „szellemi buroknak” részeseivé váltak az egyházak is. A pravoszláv egyház, visszanyerve szabadságát, soha nem tapasztalt, korlátlan politikai-ideológiai befolyásra tett szert.¹⁴⁷ A „tandem” politikáját támogatva, a 2009-ben megválasztott új pátriárka, Kirill hirdette, hogy a 2010-2011-es nacionalista, szeparatista agresszív megmozdulások, terrortámadások megfékezésének alapja a soknemzetiségű, sokféle vallású Oroszország ideológiai pluralizmusának biztosítása. Putyinéknak sikerült elérniük, hogy a pravoszláv mellett valamennyi Oroszországban honos konfesszió – az iszlám, a zsidó, a buddhista stb. – kiállt politikájuk mellett. Az emberek „debilizálását” eredményező liberális politikával és kommunikációval szemben elsődleges feladatnak tekintették – s erre mobilizálták valamennyi hitéleti és politikai erőiket –

¹⁴⁶Доверенные лица Владимира Путина. <http://echo.msk.ru/doc/856927-/>. Почему я голосую за Путина. <https://www.youtube.com/user/vote4putin>. Встреча Владимира Путина с доверенными лицами. https://ria.ru/trend/meeting_proxies_President_Russia_09122012/. 200 слов про доверенных лиц президента. <https://ria.ru/200words/20121211/914300343.html>

¹⁴⁷A már említett visszarendeződés a templomok, kolostorok és egyéb vagyonok terén tovább folytatódott, és Medvegyev elnöksége idején – különösen a „first lady”, Sztvetlana Medvegyeva hangsúlyozott támogatásával – szinte monopolizálta a szellemi életet Lásd: Пол Гобл (Paul Goble). Первая леди России активно помогает православной церкви. <http://inosmi.ru/politic/20110510/169254405.html>

Oroszország megtartását a patrióta szellemiségben.¹⁴⁸

2) A második tényező a társadalom „ráhangolásában” a „rég-új elnökség” gondolatára: az országra váró programok meghirdetése a „hét cikkben”.¹⁴⁹ Putyin ugyanis a 2000-es első elnökké választásakor – mint már szóltunk róla – nem hirdetett programot, hanem az aktuális feladatokra koncentrált. Az elnökként legitimitását biztosító választás előtt megjelentetett *Első személytől. Beszélgetések Vlagyimir Putyinnal* című könyvinterjúiban saját politikai alapállásáról – miként már idéztük - azt mondta: „számomra a legfőbb feladat, hogy a nép jobban éljen. A politikai platformot pedig majd kidolgozzuk hozzá”. Most elérkezettnek érezte az időt arra, hogy az általa vállalt társadalmi-gazdasági rendszerre vonatkozó kérdésekben programot adjon. S hogy mennyire fontos volt ennek a program-cikksorozatnak a közzététele, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Moszkvába igyekvő uráli, szibériai munkások – a lapok beszámolóí szerint – a vonaton, az utazás hosszú ideje alatt ezeket a programpontokat vitatták.¹⁵⁰

Vlagyimir Putyin olyan alapvető kérdésekre is kitért az

¹⁴⁸ Традиционные конфессии в России. <http://rusrand.ru/analytics/traditsionnye-konfessii-v-rossii>. Роль традиционных конфессий в духовно-нравственном воспитании защитников Отечества. <http://www.dumrf.ru/islam/rites/2128>

¹⁴⁹ 2012. január 16-tól február 27-ig a vezető lapokban megjelentek Vlagyimir Putyin programjának alkotórészei: «Россия сосредотачивается – вызовы, на которые мы должны ответить» (Известия, 16.01.2012), <http://izvestia.ru/news/511884>. «Россия: национальный вопрос» (Независимая газета, 23.01.2012), http://www.ng.ru/politics/2012-01-23/1_national.html. «О наших экономических задачах» (Ведомости, 30.01.2012), http://www.vedomosti.ru/politics/articles/2012/01/30/o_nashih_ekonomicheskikh_zadachah. «Демократия и качество государства» (Коммерсантъ, 06.02.2012), <http://kommersant.ru/doc/1866753>. «Строительство справедливости. Социальная политика для России» (Комсомольская правда, 13.02.2012), <http://www.kp.ru/daily/25833/2807793/>. «Быть сильными: гарантии национальной безопасности для России» (Российская газета, 20.02.2012), <https://rg.ru/2012/02/20/putin-armiya.html>. «Россия и меняющийся мир» (Московские новости, 27.02.2012). <http://www.mn.ru/politics/78738>.

¹⁵⁰ A Roszijszkaja Gazeta tudósítója pl. azt írta: amikor megkérdeztem, mivel foglalkoztak az úton, a putyini cikkek megvitatását említették, „ha úgy gondolja, nevezze ezt utazó munkás-szemináriumnak” – idézi: Уральские рабочие поехали митинговать на спецпоезде. <https://newsland.com/user/4297729060/content/uralskie-rabochie-poekhali-mitingovat-na-spetspoezde/4301797>.

írásaiban, amelyek kapcsolódtak a rendszeren kívüli ellenzék tüntetéseinek felvetetteikhez. Ezért kikerülhetetlenné vált rájuk a reagálás szinte minden, közvéleményt befolyásoló körből, s valamennyi média részéről. A cikkeket nem a „hatalmi újságok” jelentették meg, hanem mindegyiket más, a cikk tartalmához közeli specifikummal rendelkező lap. A konkurens kiadványok nem teheték meg, hogy nem vesznek részt a program vitáiban. A választási kampánynak ezzel szerves része lett a széleskörű társadalmi programvita.¹⁵¹

Különösen kiemelkedik az elnökválasztás irányultságát és politikai hangvételét illetően az a kitétel, amely szerint „Oroszországnak összpontosítania kell az erejét, mert a kihívásoknak, amelyek válaszra várnak, csupán így tud eleget tenni”. Az Izvesztyijában, elsőként – mintegy „preambulumként” – megjelentetett cikkében Putyin körvonalazta azokat a kérdésköröket, amelyekre kiemelt figyelmet kívánt fordítani az elnökválasztási kampány programjában, és kifejtette véleményét az Oroszországban zajló folyamatokról is. Milyen feladatok várnak Oroszországra, és mit kockáztathatnak? Milyen helyet kell elfoglalni a globális politikában és gazdaságban? Az események kialakulását pusztán követni fogják, vagy maguk is részt vesznek a játékszabályok kialakításában? Milyen erőforrások eredményeként tudják biztosítani pozícióikat és stabilizálni a fenntartható fejlődésüket? Mit kell tenniük a változásokra nyitottságuk, a megérett, eredményes és kiszámítható reformok iránti készségük nyilvánvalóvá tétele érdekében? Miként tudják jobbá tenni az oroszországi emberek életét? Hogyan tudják igazságosabbá tenni

¹⁵¹Lásd: összefoglaló a lapok publikációiról a putyini program-cikkekkal kapcsolatban. Авторские статьи Путина. <http://www.iarex.ru/themes/135.html>. Обсуждение программных статей В.В. Путина. <http://klachkov.info/node/9008>

az ország társadalmi berendezkedését? A gazdasági és a szociális fejlődés milyen vektorát tekintik előnyösebbnek?

Részletesebben – bár elvontabb formában – kifejtette a nézetét a társadalomban éppen zajló „osztály-ütközésekkel” kapcsolatban is. Mindenkihez szólt a kérdése: miként tudják feloldani azt az oroszországi népek történelmében folytonosan ismétlődő problémát, hogy az elit egy része nagy ugrásra, forradalomra törekszik a következetes fejlesztések helyett, miközben a saját tapasztalatok és az egész civilizációs fejlődés az ugrásszerű megoldások veszélyeire: a voluntarizmusra és az alkotás nélküli rombolásokra figyelmeztet. Azt is érzékeltette, hogy jelentkezik ezzel ellentétes kihívás is: az elitek hajlama a tespedésre, a versenyképtelenségre, annak igényére, hogy az állam gondoskodjon róluk – és a nagyfokú korrupcióra. Bírálata a „rendszerdöntőknek” szólt, akik a számukra kedvező alkalommal élve a szemünk előtt alakultak át „önelégült bárinokká”, akik elleneznek minden változást és féltékenyen őrzik a státuszukat, privilégiumaikat. Bár a fordítottja is előfordul, amikor az „urak” válnak „rendszerdöntökké”.

Putyin hangsúlyozta, hogy „ma sokat beszélnek a politikai folyamatok megújításának különböző formáiról. De miről kívánnak megegyezni? Arról, hogy miként kell berendezni a hatalmat? Hogyan kell átadni a hatalmat a »legjobb embereknek«? Azután mi történik? Mit fogunk tenni? Az nyugtalanít – írta – hogy gyakorlatilag nincs vita a választások utáni cselekvésekről, azokról a programokról, amelyeket a politika mai alakítói megvalósításra ajánlanak”. Ilyen modernizációs projektek pedig már a gyakorlati megvalósítás stádiumában vannak. Elsődleges cél: a csúcstechnológiára épülő gazdaság, a tudományos-technikai forradalomnak megfelelő társadalmi infrastruktúra kiépítése, a tudo-

mányos központok megteremtése.¹⁵² Elkezdődött Kelet-Szibéria és a Távols-Kelet felzárkóztatása az európai országrészek szintjére, régióinak szinkronizálása az Oroszországi Föderáció egészével.¹⁵³

Ezekre az alapvető – a nemzetiségeket, a gazdaságot, a szociális ügyeket, a politikai rendszert, az oktatást, a kultúrát, a kül- és biztonságpolitikát, az országnak a világban elfoglalt helyét érintő – kérdésekre, azzal az igénnyel, hogy megválaszolja: „hol tartunk, és mire törekszünk”, ’szakpolitikai’ cikkeiben tért ki részletesen.¹⁵⁴ Arra azonban még az általános elvek között ráirányította a figyelmet, hogy Oroszország jövője a következő évtizedben az emberek szabad, önálló tevékenységi terének kiszélesedésén múlik. A 21. században nem lehetséges a jobb élet valakinek a gondoskodásából, a saját döntésekért vállalt felelősség nélkül.

3) Az elnökválasztás előkészítésének döntő elemei között harmadikként, fontosnak tartok megemlíteni egy – az előzőekben tárgyalt súlyos tartalmak mellett – látszólag formai, „politechnikai” változtatást. Az ellenzék utcai tüntetésein ostromozták a választások „átláthatatlanságát”, a szavazóhelyiségekben történtek követhetlenségét. Ennek a vádnak a feloldására rendelte el a miniszterelnök az ország valamennyi – kb. 95 ezer – szavazóközetében két-két videokamera felszerelését, és olyan hálózatba kapcsolását, hogy az általuk „látott” kép a világon mindenütt követhető le-

¹⁵² A sorból kiemelkedett már ebben az időben a Szkolovo projekt; a nanotechnológiai, robotizációs fejlesztések, a hadiipar és biztonságtechnika modernizációja. Lásd: <https://inventure.com.ua/analytics/formula/tehnologicheskaya-revoluciya-v-ssha-uzhe-net-nikakoj-konkurencii-tovarov-produktov-ili-uslug#sthash.Hb7M2XDm.YtFgVbi4.dpuf>. Промышленная революция все спешит. Экономический форум в Санкт-Петербурге увлекся инновациями за неимением лучшего. <http://kommersant.ru/doc/3017604>

¹⁵³ Ebbe a projektbe azok a fejlesztések is beletartoznak, amelyek Oroszországnak Kínához, Indiához és a többi BRIKS államhoz, a Csendes-óceán térségi országokhoz fűződő megújuló gazdasági kapcsolataiban jelentenek áttörést. Az olaj- és gázvezetékek, a közutak, vasútvonalak kiépítése nagy ütemben folyik.

¹⁵⁴ Lásd: «Россия сосредоточивается – вызовы, на которые мы должны ответить» (Известия, 16.01.2012). <http://izvestia.ru/news/511884>.

gyen.¹⁵⁵ Oroszország Központi Választási Bizottsága 2011. december 27-én közzé tett egy határozatot a „szavazóhelyiségekben az elnökválasztás video-megfigyelésére vonatkozó ideiglenes rendről”. A döntés megrázó erővel hatott az ellenzékre, mert az egyik legerősebb érvüket ütötte ki mozgósító jelszavaikból.

A közéletben azonnal újabb érvek és „elvárások” születtek a videózás „hasznosítására”, amelyek többségét a KVB azzal szerelte le, hogy felvállalta és – határozatát folyamatosan módosítva – beiktatta a megvalósítás rendszerébe.¹⁵⁶ A Rosztelekom (Ростелеком) által alig két hónap alatt telepített kb. 182 ezer komputert és az internet működéséhez szükséges berendezéseket, videokamrákat, olyan helyeken is – pl. a Kuril-szigetek halászfalvaiban vagy a csecsen hegyek szinte megközelíthetetlen erdős településein –, ahova addig az elektromos áramot is csak ideiglenesen vezették. A nemzetközi biztonságpolitikai stratégiáknak is fejtörést okozott: miként volt képes erre Oroszország? Figyelemre méltó, hogy számos amerikai és EBESZ-megfigyelő nem egyértelmű „elismeréssel” fogadta az „oroszoknak ezt az újítását”. Egyesek szerint az internetes technológiát elvileg valóban fel lehetne használni az oroszországi elnökválasztás átláthatóságának biztosítására, de – miként mások ellenvetik – a szavazókat ezek a

¹⁵⁵ A videokamerák felszereléséről, működéséről, a finanszírozás, a szavazás utáni hasznosításuk stb. kérdéseiről számos támogató és ellenző cikk, politikai állásfoglalás született. Ezeknek az összefoglalója jelent meg a Roszizszkaja Gazetában: Видеокамеры на избирательных участках. <https://rg.ru/sujet/4568/>

¹⁵⁶ Постановление ЦИК России от 27 декабря 2011 г. № 82/635-6. http://cikrf.ru/law/decrees_of_cec/2011/12/27/Zp11635.html. Miután azonban rájöttek, hogy ilyen volumenű berendezése az iskoláknak, egyéb közösségi helyeknek – hiszen a szavazókörök ezekben találhatóak – a legkisebb településeken is, hatalmas erőfeszítésbe és rengeteg pénzbe (kb. 13 milliárd rubel) kerül, ezért ki kell dolgozni valamiféle tervet a későbbi hasznosításukra is. Ezért az „ideiglenes” helyett – a választásokat követően – 2012. szeptember 26-án állandóra módosított határozatot adtak ki. Постановление ЦИК России от 26 сентября 2012 г. № 142/1076-6 "О Порядке применения средств видеонаблюдения и трансляции изображения в помещениях для голосования на выборах и референдумах, проводимых в Российской Федерации". http://cikrf.ru/law/decrees_of_cec/2012/09/26/Zp121076.html

kamerák megijesztek, a leadott voksuk ellenőrzésétől félnek majd.¹⁵⁷

A kreatív újítás, mindennel együtt – a lapok beszámolóí szerint és a politikai elemzők értékelésében is – sikeresnek bizonyult. A webvybory2012.ru internetes felület, amelyen a regisztráltak lehetőséget kaptak valamennyi szavazóközvet egésznapos megfigyelésére Oroszország egész területén, a több millió hazai és külföldi érdeklődő látogató mellett számos hackertámadást is kapott, igyekeztek megzavarni (esetleg tesztelni?) a rendszer működését.¹⁵⁸ A rendszer azonban kiállta az „átláthatóság” próbáját.

Az oroszországi elnökválasztás – a 2008-as alkotmánymódosítás alapján, először a hat évre meghosszabbított mandátummal – 2012. március 4-én zajlott le. A négy parlamenti párt által jelölt – Vlagyimir Putyin, Gennagyij Zjuganov, Vlagyimir Zsirinovszkij és Szergej Mironov – mellett jogot kapott az indulásra Mihail Prohorov, az ország – ekkor már csak – második leggazdagabb oligarchája, a feltételeket teljesítő „önjelöltként”.¹⁵⁹ A jelöltállítás, a választások feltételeinek megteremtése, a kampány, maga a szavazás és végül a leadott voksok számlálása, a bejelentett kifogások elbírálása a korábbi választásokkal megegyező módon történt. A 2011-es parlamenti választások után kialakult helyzet – a rendszeren kívüli ellenzék tüntetései, petíciói, kísérletei a választás feltételeinek, körülményeinek a befolyásolására – érzékenyen érintette a társadalom hangulatát, de lényegi problémát nem okozott. A KVB eredményösszesítéséről tartott tájékoztatásról

¹⁵⁷ В США спорят об эффективности веб-камер на избирательных участках России. <https://rg.ru/2012/03/01/kameri-site-anons.html>

¹⁵⁸ Прозрачные выборы: о мерах по обеспечению открытости голосования. <http://www.garant.ru/article/491711/>.

¹⁵⁹ Президентские выборы в России (2012). [https://ru.wikipedia.org/wiki/Президентские_выборы_в_России_\(2012\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Президентские_выборы_в_России_(2012))

március 8-án hivatalosnak minősítetten, külön lapszámban számolt be a Rosszijszkaja Gazeta. Eszerint: „az Oroszországi Föderáció elnökének megválasztása során a jogosultak 65,34 százaléka járult az urnákhoz, s közülük 63,60 százalék voksolt Vlagyimir Putyinra, így érvényes eredménnyel zárult a választás már az első fordulóban.¹⁶⁰ A hivatalos adatok alapján valamennyi szubjektumban Putyin kapta a legtöbb szavazatot, s a második helyen Zjuganov végzett (kivéve Moszkvát és Szentpétervárt, valamint a külföldön szavazókat, akik körében Prohorov lett a második).

A még március 4-én este, az ismertetett exit poll számok hallatán, a moszkvai Vörös téren és a Manyezs téren, a környező utcákban hatalmas – becslések szerint százezer fő feletti – tömeg éltette Vlagyimir Putyin győzelmét, aki maga is felszólalt, megköszönte a támogatást és ígéretet tett az ország további intenzív fejlesztésére.¹⁶¹ Másnap a rendszeren kívüli ellenzék által előre tervezett nagygyűlést tartottak – becslések szerint 10-30 ezer ember részvételével – a moszkvai Puskin téren, amelyen megjelent a kevés szavazatot kapott elnökjelölt, Prohorov is. Ez az összejövetel azonban már előrevetítette a rendszerellenes tüntetések „lecsengését”.¹⁶²

Az elnökválasztás eredményét a szavazókörökben megfigyelő-

¹⁶⁰ "Российская газета" közzé tette a KVB határozatát a választások eredményéről. https://ria.ru/vybor2012_hod_vyborov/20120308/588846014.html

¹⁶¹ Putyin beszéde a Manyezs téren 2012. március 4-én. <https://www.youtube.com/watch?v=LO5PKQxSw0A>. "Слава России!" Владимир Путин поблагодарил Манежную площадь за победу. <https://lenta.ru/articles/2012/03/05/manezhnaya/>

¹⁶² Az ellenzék Putyin ellenes nagygyűlése a Puskin téren 2012. március 5-én. <https://ria.ru/infografika/20120305/584562931.html>. Митинг «За честные выборы» 5 марта. Отношение россияне к лозунгам митинга на Пушкинской площади в Москве. <http://fom.ru/Gorodskie-proekty/10363>. A tiltakozó mozgalom kronológiája Oroszországban (2011—2013). [https://ru.wikipedia.org/wiki/Хронология_протестного_движения_в_России_\(2011—2013\)#cite_note-379](https://ru.wikipedia.org/wiki/Хронология_протестного_движения_в_России_(2011—2013)#cite_note-379). Петр Мордасов. Журналисты совсем устали от митингов. http://www.ng.ru/regions/2012-04-03/2_meetings.html

ként jelen volt civil szervezetek képviselői – pl. a Hang (Голос) szervezet – elfogadták, és Putyin győzelmét az első fordulóban, még az általuk feltárt szabálytalanságokkal együtt is, tudomásul vették.¹⁶³ A külföldi lapok egy részében megjelentek olyan értékelések, amelyek szerint a kialakult helyzet mutatja „a destabilizáció korszakának kezdetét” és „Putyin hatalmának gyengülését”. Washington hivatalos álláspontja azonban visszafogottnak mutatkozott, elismerte Putyin első forduló elnöki győzelmét, és jelentős előrelépésnek értékelte a szavazás átláthatósága érdekében tett erőfeszítéseket. Mindemellett, az ellenzéki politikusok által mondottakra hivatkozva, követelte a feltételezett hamisítások alapos kivizsgálását.¹⁶⁴

A „rég-új” elnök nem ünnepeltette magát, hanem a – hangsúlyozottan látványos – 2012. május 7-i beiktatása és eskütétele után¹⁶⁵ gyorsított tempóban „fordította vissza a tandemet”.¹⁶⁶ A győzelem napi ünnepségek másnapján rendkívüli ülésre gyűlt össze az Állami Duma, és Putyin, a megválasztott új államfő előterjesztésére megerősítette Medvegyev, volt elnököt a kormányfői székben. Az egyszerű többségi szavazáshoz bőven elég volt 294 fő, amit az Egységes Oroszország és a Liberális-demokrata pártok képviselői biztosítottak. A kommunista és az Igazságos Oroszor-

¹⁶³ Независимые наблюдатели из "Голоса" признали победу Путина. <https://lenta.ru/news/2012/03/05/indie/>

¹⁶⁴ Коронация дестабилизации. Зарубежная пресса предсказала России неясное будущее. <https://lenta.ru/articles/2012/03/05/inosmi/>. „Vlagyimir Putyin megnyerte a március 4-i csatát, de elveszítette a háborút” – kommentálta a helyzetet a The Daily Telegraph. A BBC idézte Victoria Nuland nyilatkozatát, amelyben név szerint nem említette Putyint, de gratulált az oroszországiaknak a sikeres választáshoz. Госдеп США сдержанно реагирует на победу Путина. http://www.bbc.com/russian/international/2012/03/120305_us_call_russia_elex_investigation.shtml

¹⁶⁵ Инаугурация Президента РФ Владимира Путина 7 мая 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=k7roOvdYbKc>

¹⁶⁶ Экс-президент Медведев назначен на пост премьер-министра России. <http://www.newsru.com/russia/08may2012/gdmedved.html>. Виктор Васильев. ТанDEM Путин-Медведев и смена системы власти: слова и дела. <http://www.golos-ameriki.ru/a/tandem-future-2011-06-07-123346783/236332.html>

szág párti képviselők előre jelezték, hogy ne szavazzák meg a volt elnököt kormányfőnek.¹⁶⁷

Dmitrij Medvegyev miniszterelnöki expozéjában főként gazdasági és szociális kérdésekkel – a versenyképességgel, a mezőgazdaság megerősítésével, az oktatás korszerűsítésével, a nyugdíj-reformmal – foglalkozott. Kiemelte, hogy „olyan modellt kell létrehozni, amelyben az Oroszországban folytatott üzleti tevékenység játékszabályai lehetővé teszik, hogy a nemzetközi szinten hatékonyan konkuráljunk. Ezeknek a szabályoknak a kidolgozásában pedig mindenkinek részt kell vennie.” Az új kormányfő a „mindenki” alatt a teljes politikai rendszert értette, s aláhúzta: „ezeknek az elveknek a megvalósulásához a kormánynak, az állam valamennyi hatalmi szervének, a helyi önkormányzatoknak az összehangolt tevékenységére van szükség, s akkor – remélem – lehetővé válik az általam vázoltak elérése, mert ezen mutatók alapján ítélnének majd az új kormány munkájának hatékonyságáról.”¹⁶⁸

Valóban szorgos munka kezdődött, amely a következő négy évben összességében biztosította az országban a társadalmi-gazdasági és politikai rendszer konszolidálódását. Oroszország hosszú évek gyötrelmes egyeztetései eredményeként belépett, illetve befogadást nyert a WTO-ba.¹⁶⁹ Emellett a posztszovjet szinten is jelentős lépés történt, hiszen 2015-ben létrejött az Eurázsiai

¹⁶⁷Részletesebben lásd: <http://www.newsru.com/russia/08may2012/gdmedved.html>

¹⁶⁸Idézi a Newsru.com szerkesztőségi összefoglalóban. Экс-президент Медведев назначен на пост премьер-министра России. <http://www.newsru.com/russia/08may2012/gdmedved.html>

¹⁶⁹A WTO-tagságról itt csupán annyit, hogy 18 év küzdelmének a végén került rá sor, és még így is szinte minden értékelés számot vet a feszültségeivel, a hozadékaiival. Miként az várható volt, a Nyugat az oroszországi piacra jutás teljes körű „szabaddá tételét” várta el, és nem különösebben rajongott a saját piacai megnyitásáért az oroszok előtt. Lásd pl.: Bebocsátás 18 év után: Oroszország a WTO-ban. <http://komlomedial.hu/hir.php?hir=1870>. Oroszország a WTO tagja lett: előnyök és hátrányok. http://kitekinto.hu/europa/2011/12/21/oroszorszag_a_wto_tagja lett_elnyok_es_hatran yok. Вступление в ВТО: Каковы плюсы и минусы вступления России в ВТО. <http://expert.ru/dossier/story/115600/>

Gazdasági Szövetség, amely új dimenziókba emelte Oroszország, Belarusz és Kazahsztán együttműködését, illetve a globálisan integrált világrend felé tett jelentős lépésnek bizonyult.¹⁷⁰

A 2012-vel kezdődött ciklusban, a politikai rendszer fejlődését illetően, folytatódtak az előző évben meghirdetett liberális reformok. Néhány hasonló további változtatás is említésre méltó. Így pl. ismét előtérbe került a régiók vezetőinek közvetlen választása.¹⁷¹ A legnagyobb vihart azonban a föderációs szubjektumok bővülése váltotta ki. A Krími Köztársaság és Szevasztopol belépése az Oroszországi Föderációba 87-re növelte a szubjektumok számát. Erre az eseményre az ukrajnai hatalomváltási puccsot követően a krími népszavazás eredményeként került sor, hangos nemzetközi ellenszenvet váltva ki.¹⁷²

¹⁷⁰Евразийский экономический союз (ЕАЭС). <http://www.ereport.ru/articles/ecunions/eaeu.htm>. "Договор о Евразийском экономическом союзе" (Подписан в г. Астане 29.05.2014) (ред. от 08.05.2015). <http://www.ereport.ru/articles/ecunions/eaeu.htm>

¹⁷¹Egészen 2005-ig a szubjektumok vezetőit közvetlenül választották, de a korrupció és más visszasságok miatt, ettől fogva a Föderáció elnöke nevezte ki őket. Az új törvény a helyi parlamentekre bízta, hogy a testület, vagy közvetlenül a lakosság válassza meg a régió vezetőjét. Lásd: Вступает в силу закон о порядке прямых выборов глав регионов в РФ. <https://ria.ru/politics/20120601/662008532.html>. Госдума ввела в России прямые выборы губернаторов. <https://ria.ru/politics/20120425/635209028.html>

¹⁷²Az ukrajnai események és hozzájuk kapcsolódóan a Krím-félszigetnek – a lakosság népszavazási döntése eredményeként – a visszacsatolása Oroszországhoz olyan nemzetközi feszültséget okozott, amely a világ közvéleménye számára egy új hidegháború rémét vetítette előre. A kijevi hatalomváltás – 2014. február 22–24. között – megítélése, a nyomában kialakult polgárháború a Dombasz-medencében, valamint a Krím ügye, azóta a geopolitikai érdekek ütközőzónájában van. Ez az eseménysor lett a próbája annak, hogy az USA és szövetségesei felfogásában a követelmény Oroszországnak a világrendbe integrálásához nem az egyenjogúsága, hanem a „győzteseknek” a legyőzötttel szemben diktált feltételei szerint, az alávetettsége. Miután ezt Oroszország látványosan – és a 2007-s müncheni bejelentés óta – következetesen nem fogadja el, erőpróbát alkalmaztak vele szemben. A gazdaságát, nemzetközi szereplési lehetőségeit, külkereskedelmét, sport és kulturális megnyilvánulásait stb. szankciókkal sújtották. Ugyan ezek a szankciók szinte világháborús hangulatig mérgezték el a nemzetközi viszonyokat, de mégsem érték el azt a célt, hogy a putyini rendszert megtagadja az oroszországi nép, és Oroszország behódoljon a Nyugat követeléseinek. Személyes megjegyzés: Az ukrajnai események 2009-ben kezdődött előkészületeit lehetőségem volt számos alkalommal a helyszínen megfigyelni. A „Majdan” tüntetéseknél és a hatalomváltáskor – Kozsara külügyminiszter meghívására néhány szakértő társammal együtt tanácsadó team

Az ország életét, fejlődését számos egyéb jelentős esemény is befolyásolta, éspedig:

- a természet (a hatalmas meteorit becsapódása Cseljabinszkban, az Uralban;¹⁷³ a szibériai és távol-keleti árvizek, erdőtüzek stb.);
- a nemzetközi szintéren felerősödött terrorizmus hatásai (pl. 2013-ban a Volgográdban történt robbantások; az „arab tavasz” következményei Szíriában, amelyek nyomán orosz katonai beavatkozás vált szükségessé;¹⁷⁴ válaszlépések a törökök által lelőtt Cy-24, a Sinai-félsziget felett felrobbantott A321-ért, stb.);
- békésebb nemzetközi kapcsolatokból (a nyári Universiada 2013-ban Kazanyban; a téli olimpia 2014-ben Szocsiban; ugyanitt az első oroszországi Forma-1 Nagydíj verseny) származó érdeklődés (pl. a turizmus erősödése), ill. a politikai színezetű dopping-botrány;
- a 2008-as világgazdasági és pénzügyi válság utóhatásaként jelentkező árcsökkenés a nyersolaj, földgáz és más ásványkincsek kereskedelmében;
- az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók és az azokra

létrehozására érkeztünk – szintén jelen voltam. A véleményem számos ukrainai lapban oroszul megjelent írásaimban, ill. néhány magyar felületen, előadásokban fejtettem ki. Részletesen lásd: Крым. Путь на Родину. https://russia.tv/brand/show/brand_id/59195/. Ukrajna és Oroszország konfliktusának háttere. https://www.youtube.com/watch?v=J_kpUxGhVw. Ukrajna: Szaporodnak a kezdeményezések, fogy a remény. Sikerülhet-e kijutni a zsákutcából? <http://www.168ora.hu/globusz/szaporodnak-kezdemenyezesek-fogy-remeny-138532.html>.

Дмитрий Артёмов: 25 лет фиктивной независимости Украины. Украина была умело оторвана от Союза агентами влияния США. <http://genocid.net/украина-была-умело-оторвана-от-союза-агентами-влияния-сша/>

¹⁷³Meteor robbant Oroszországban: több százán sérültek meg. http://www.atv.hu/kulfold/20130215_meteor_robbant_oroszoszagban_tobb_szaz_serult

¹⁷⁴Операция ВКС в Сирии: Россия обрела стратегию и опыт дистанционной войны. <https://ria.ru/20160930/1478181962.html>

adott válasz-szankciók, illetve az ezek káros hatásainak kivédésére indított „import-helyettesítési” intézkedések.

Mindezek együttesen a globális folyamatokba történő integrálódás szándékát – a partnerek ellenérdekeltsége következtében – újabb elszigetelődés irányába terelték.

Megállapíthatjuk, hogy 2014-től a különösen bonyolulttá vált geopolitikai érdekviszonyokból következő körülmények közepette Oroszország helytállt, és a „visszafordított tandem” beváltotta a hozzáfűzött reményeket. Az országon belüli állapotok konszolidálódtak, a politikai rendszer demokratizmusa szembetűnővé vált, és a pártok, személyek esélyei, szereplési lehetőségei, valamint a választások rendszerének reformjai a gyakorlatban igazolódtak.

Emellett azonban, szakértői vélemények szerint, az oroszországi parlamentarizmus további evolúciója elkerülhetetlen. Azok a 2011-től kezdődött és a következő években kiteljesedett jelentős, jó irányú változások, amelyek intézményesítették az oroszországi választási rendszert, még pontosításra, finomításra szorulnak. A fejlesztés főként a regionális irányokban, továbbá a pártokba szerveződött politikai érdekérvényesítés arányosabbá tételében szükséges.¹⁷⁵

Ugyancsak fontos fejlődési irány a civil társadalom szervezeteinek és azok befolyásának a megerősítése. A putyini rendszer 2011-es parlamenti, majd a 2012-es elnökválasztási győzelme belátható időre előrevetítette a kialakult patrióta szociális piacgazdaság konszolidációját. Ebben az időszakban megerősödött és

¹⁷⁵Lásd: Российский парламентаризм: эволюция неизбежна. <http://www.rbc.ru/politics/24/01/2013/5704028c9a7947fcbd444e44>. Ю.Г. Коргунюк, С.А. Шпагин: Выборы в региональные собрания 13 сентября 2015 года и изменения в партийно-политическом пространстве России. <http://politeia.ru/files/articles/rus/772.pdf> Иванченко А.В., Кынев А.В., Любарев А.Е.: Пропорциональная избирательная система в России. <http://www.vibory.ru/Publikat/PES/ch-2-3.htm>

alkotmányozó többségre tett szert a hatalmon lévő párt, az Egységes Oroszország, és mellé felsorakoztak a civil társadalom tömegszervezetei, valamint a közvetlen demokrácia intézményei-ként közben megszerveződött széles népi bázisra támaszkodó Összoroszországi népfront (Общероссийский народный фронт), illetve a Társadalmi Kamara (Общественная палата) országos vertikumban kiépült hálózatai. Mellettük a 2010-es években a legdinamikusabb civil társadalmi egységgé az Oroszország Önkénteseinek Szövetsége (Союз добровольцев России) lett. Ebbe a szövetségbe fonódtak össze a 2016-ra már 63 országos szubjektumban működő, önkéntes munkát vállaló szervezetek. Összoroszországi vezetőjük – Jana Lantratova főtitkár – pedig tagja lett az államfő mellett működő jogvédő és civil társadalom ügyeivel foglalkozó tanácsadói testületnek.¹⁷⁶ .

A putyini rendszer lehetővé tette és elő is segítette a saját kompatibilis civil társadalmának intézményesülését. Ennek a civil társadalomnak már kirajzolódik néhány specifikus jellemzője.

Legfontosabbnak tekinthető a törekvés a „népi egységre”. „Ameddig egységesek vagyunk, nem győzhetnek le!” – zeng a Salvador Allende chilei Népi Egység szervezetének himnu-

¹⁷⁶ Az „Önkéntesek (волонтер)” mozgalma Oroszországban a 2010-s években vált államilag elismert tevékenységgé. Korábban is léteztek „jótékonyági akciók”, amelyekben „önkéntesek” minden juttatás nélkül teljesítettek feladatokat, de ezek, esetiek és nem összehangolt, szervezetbe tömörített országos mozgalmat képeztek. Az első ilyen nagy horderejű „civil társadalmat” megmozgató látványos akciója az önkénteseknek a „Szocsi Olimpia” kiszolgálása lett. Annak sikerén felbuzdulva kiterjedt hálózat jött létre a legkülönbözőbb indíttatású – szociális, oktatási, környezetvédő, gyermeksegítő, veteránokat támogató, hajléktalanokat istápoló stb. – önkéntes munkát vállaló csoportokból, klubokból. Lásd: Союз добровольцев России. <http://archive.is/www.souzdobro.ru>. Волонтеры Сочи 2014. <http://www.olympic.ru/team/olympic-games/sochi-2014/sochi-volunteer/>. Единая служба координации волонтеров. Стать волонтером легко! <http://volonter.ru/>. Волонтеры Победы. Всероссийское общественное движение. <http://xn--90abhd2amfbjkkx2jfbf.xn--p1ai/>. 13 лучших волонтерских программ России на лето 2016 года. <https://lifehacker.ru/2016/04/22/volunteer-programs-russia-2016/>. Волонтеры. <http://afs.ru/volontery-afs/>.

szában.¹⁷⁷ S ez lett – tudatosan, vagy csak „áthallással” – az irányt váltott, „patrióta szociális piacgazdaságként” újjászületett Oroszország alapelve is. Az oroszországi politikai osztálynak az a része, amely ráérezett az átkos 90-es évek társadalmi megosztottságának „országvesztő” veszélyére, a kiutat az új egység megteremtésében találta meg. Olyan közös nevezőre volt szükség, amelyben a lakosság szinte minden rétegének érdekei manifesztálódhatnak, és az emberek ki is állnak érte. Ez lett a „győztes nép” ideológiája. Két történelmi eseményhez kötődhetett: az egyszerű közember Minyin és a főnemes Pozsarszkij vezette egységes nép 1612-ben kiűzte Moszkvából a lengyel betolakodókat, és ebben az egységsülésben a pravoszláv hit volt a meghatározó. A másik pedig a győzelem a Nagy Honvédő Háborúban, amikor a kommunisták vezette Szovjetunió valamennyi népe egységesen küzdött a közös hazáért. Vlagyimir Putyin élére állt ennek a gondolatnak, és így lett 2005. november 4. óta ez a nap a „Népi Egység” ünnepe (a Kazanyi Istenanya ikon pravoszláv ünnepnapján – „День Казанской иконы Божией Матери”), a lengyeleknek a Kremlből való kiűzésének évfordulóján; november 7. pedig – az 1941. november 7-én a Moszkva védelmére indulók díszszemléje emlékére - a „hadi dicsőség” (воинской славы) napja.¹⁷⁸ A „népi egység a győzelem záloga” eszmeiségét a legerőteljesebben a május 9-i Győzelem Napja testesíti meg. Különösen, amióta a civil társa-

¹⁷⁷ Dömény János. Salvador Allende chilei elnök népi egység kormányának ezer napja. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PMrSBceHPKMI:eszmelet.hu/domeny_janos-salvador-allende-chilei-elnok-nepi-egyseg-korm/+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu. Hymn of the Unidad Popular – ¡Venceremos! https://www.youtube.com/watch?v=nTfULhib_fg

¹⁷⁸ Пока мы едины. <https://ria.ru/authors/20161104/1480655334.html>. 7 ноября – День воинской славы. <http://www.pogodaspb.info/prazdniki/7-noyabrya.html>. От парада 1941-го года до парада Победы в 1945-м. <http://civ.68edu.ru/wp-content/uploads/2014/10/Информационная-справка.pdf>. «Пока едины, мы непобедимы». День народного единства в России достиг наивысшего градуса патриотичности. <http://vz.ru/society/2014/11/4/713740.html>.

dalom megalkotta a látványát is, a milliókat felvonultató „Halhatatlan Ezred” (Бессмертный полк) mozgalommal.¹⁷⁹ Szintén a „győzelem” és a „népi egység” kultuszát erősítik azok a civil szerveződések, amelyek a mindennapokban országszerte kutatják a terepen a feltáratlan háborús maradványokat, ismeretlen hősök nyughelyeit, átörökítik a következő nemzedékeknek a hagyományokat, életben tartják az ősök emlékeit, a veteránok érdemeit. Felsorolni lehetetlen minden szervezetet – pl. „Győzelem örököseinek Szövetsége” (Союз – наследники Победы), „Kutató Osztagok Szövetsége” (Союз Поисковых Отрядов) stb.–, amelyek több milliányi fiatal és veteránt tömörítenek ennek az ideológiai-politikai egységnek a megvalósulásáért.¹⁸⁰ Ezzel töltötték ki azt a vákuumot, amely abból adódik, hogy nincs modellértékű válasz a globálisan integrált világban erőltetett ideológiai dilemmára:

- politikai tekintélyuralom legyen egy olyan kapitalizmus szolgálatában, amelyben az államé marad a vezető szerep, vagy
- a lehető legdemokratikusabb kormányzás, piacgazdaság, szabad vállalkozás és a határok megnyitása a világ minden áruja és tőkéje előtt?

Másik sajátossága a „patrióta szociális piacgazdaság” civil társadalmának, hogy a politikai rendszer szerves részeként a

¹⁷⁹ «Бессмертный полк» объединяет усилия, сохраняя воинские мемориалы. <http://parad-msk.ru/bessmertnyj-polk-obedinyayet-usiliya-sohranyaya-voinskie-memorialy/>. Бессмертный Полк. Москва 9 Мая 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=SjIe-vOe5yQ>

¹⁸⁰ Lásd pl.: Мы непобедимы, пока едины. Уникальный опыт движения «Союз – наследники Победы» остается невостребованным на государственном уровне. http://www.stoletie.ru/vzglyad/my_nepobedimy_poka_jediny_256.htm. ОБД Мемориал. http://sporfg.ru/ОБД_Мемориал.

Общероссийская общественная организация ветеранов войны и военной службы. https://ru.wikipedia.org/wiki/Общероссийская_общественная_организация_ветеранов_войны_и_военной_службы

közvetlen demokrácia folyamatosan működő, kezdeményező, döntés előkészítő és ellenőrző intézményesített fórumait hozza létre. Ilyen szerepet tölt be pl. a „Társadalmi Kamara”, amely vertikális „népi ellenőri” hálózatot épített ki. Azért hívta életre 2005-ben az államfő, hogy „intézményesítetten biztosítsa a polgárok és a társadalmi szervezetek együttműködését az államhatalmi szervekkel és az önkormányzatokkal. Tartsa számon az emberek igényeit, érdekeit, jogait, segítse az ezek érvényre juttatására létrejött civil szervezetek munkáját. Legyen a végrehajtó hatalom föderációs és regionális szervei tevékenységének éber kontrollja.” Az évtizednyi gyakorlat tapasztalatai azt mutatják, hogy a funkcióját részben tudta csak ellátni, mert „elbürokratizálódott”, a tevékenységébe bekapcsolódó személyek saját egzisztenciájuk pályáivét sokszor előbbre valónak tekintették (így lettek többen parlamenti képviselők!), a velük kapcsolatba került állami szerveket mintegy saját apparátusuk részének fogták fel, így visszafogottabb lett a hatékonysága az elképzeltnél.¹⁸¹ A civil szerveződéseknek – az „ideológiai” és a „népi ellenőrzés” funkciója mellett – a harmadik elhivatottsága ebben a „patrióta szociális piacgazdaság államrendszerében” a demokrácia közvetlen elemének szervessé tétele. Azt a „rejtvényt” igyekeznek nem csupán megfejteni, hanem a gyakorlatban meg is oldani, hogy mit jelent az az alkotmányos alapelv: „a hatalom egyedüli forrása a soknemzetiségű nép”.¹⁸² Az Alkotmány főként a választások által

¹⁸¹ Részletesebben, lásd: Что такое Общественная палата и чем она занимается? http://www.aif.ru/dontknows/file/chto_takoe_obschestvennaya_palata_i_chem_ona_zanimaetsya. Федеральное казенное учреждение "Аппарат Общественной палаты Российской Федерации". <http://www.udprf.ru/perechen-organizatsii-finansiruemykh-upravleniem-delami/fgu-apparat-obshchestvennoi-palaty-rf/1244>. Список комиссий и рабочих групп общественной палаты РФ. <http://portal-nko.ru/dialog/287>

¹⁸² Részletesebben lásd: Конституция. Раздел первый. Основные положения. Глава 1. Основы конституционного строя. Статья 3. 1. „единственным источником власти в Российской Федерации является ее многонациональный

létrejövő képviseleti szerveket nevesíti, bár megemlíti a „referendumot”, vagyis a „nép közvetlen szavazását” is. A nép különböző érdekei, törekvései kifejezésére 1993 óta Oroszországban létrejött, azóta meg is gyökeresedett a többpártrendszer, és minden egyéb, ami ebből következik. Népszavazásra azonban szinte alig került sor. Közben az információs forradalom eszközei, szemlélete a korábbiaknál újabb lehetőségeket tárt fel a folyamatosabb beleszólásra, közvetlen véleménynyilvánításra és így az államirányításban történő részvételre. A pártok kibékíthetetlen és manipulált közhangulatot eredményező torzsalkodásai számos alkalommal szükségessé is tették volna a döntések feletti „népi szupervizori” elbírálást. A 2011-es parlamenti választás körüli tüntetés-cunami, a hazai és nemzetközi sajtóoffenzíva és politikai nyomásgyakorlás ellenhatásaként jelent meg először az igény az újjászületett Oroszországban a nép teljeskörű bevonására a hatalom gyakorlására vonatkozó döntésekbe. A 2012-es elnökválasztás előzményeinek és lebonyolításának elemzésekor feltártuk azt a szerepet, amelyet az „elnökellenes” átpolitizált szervezetek játszottak, illetve, ahogyan megszerveződtek a „Putyinért kiálló” munkáskollektívák civil szervezetei. Valóságos néphatalmi döntés lett az eredménye. A következménye pedig egyrészt az Összoroszországi Népfront mozgalom, valamint a civil társadalom szervezeteinek intézményesített bevonása a törvényhozói hatalom döntés-előkészületeibe, és részvételük, felhatalmazásaik kialakítása a megvalósításban.

Az Összoroszországi Népfront, 2013. június 11–12-én, az I. Kongresszusán fogadta el a hivatalos elnevezést, amely a tevékenysége kvintesszenciáját jeleníti meg: „Népfront – Oroszor-

szágért” (Народный фронт «За Россию»). Funkcióját a civil társadalom új felfogása szerint Vlagyimir Putyin – aki a „leader” ebben a szerveződésben – a következőkben határozta meg: „olyan, mindenkit átfogó mozgalom legyen, amely lehetővé teszi az ország minden állampolgára számára a saját feladatainak a kijelölését, és azok megvalósítását, azoknak a kérdéseknek az előrevitelét, amelyek néha beleveszhetnek a bürokrácia mocsarába. Az állampolgárok közvetlenül megtehetik javaslataikat, amelyek azután törvényekké és állami döntésekké válhatnak. Lehetővé kell tenni az emberek számára a társadalmi folyamatokra hatással bíró eszközök használatát. Új embereket kell előtérbe állítani, új képviselőjelölteket kell indítani a választásokon, az adott választások jellegének megfelelő embereket kell jelölni. De a legfontosabb, hogy ez a munka élénk legyen, közvetlenül az emberekkel legyen kapcsolatos, az érdekeikkel és a problémáik megoldásával.”¹⁸³ A népfront megszületése óta a soraiban tudhatja csaknem valamennyi ifjúsági, női, szakszervezeti tömegmozgalmat, társadalmi szervezetet, a nyugdíjasok szervezeteit, a szakmai érdekképviselőket, a kis- és középvállalkozók kamaráit és szinte mindenkit a civil szférából, amely egység nem a hatalommal való szembenállást tekinti céljának. Az Összoroszországi Népfront a létrejöttétől eltelt rövid idő alatt igazolta a létjogosultságát mind a népi egység, mind a társadalmi kontroll, mind a közvetlen és a képviselői demokrácia szimbiózisának megteremtésére vonatkozóan.

Ugyanakkor a „rendszeren kívüli” pártokkal együtt a rendszerellenes, átpolitizált, civilnek álcázott szervezkedéseket a hatalom igyekszik már figyelmen kívül hagyni, úgy tesz, mintha nem is

¹⁸³ История Общероссийского народного фронта. Учредительный съезд ОНФ прошел в Москве в «Манеже» 11–12 июня 2013 г. <http://onf.ru/structure/istoriya-onf/>. ОНФ получил персональное подкрепление. <http://www.kommersant.ru/doc/3126766>

lennének. Ami részben így is van, hiszen többnyire országon kívül gyülekeznek, bár a 2016-os választási fiaskót kompenzálандó ismét rendeztek „Összoroszországi Civil Fórumot” (Общероссийский гражданский форум) is.¹⁸⁴ A Kreml, vagyis a hatalom azonban ma már, a korábbiakkal szemben, nem az ellenzőihez méri magát, hanem a társadalmi-gazdasági formációval szinkronban lévő civil társadalom erősítésére törekszik.

A szociális piacgazdaság oroszországi patrióta módra történt átalakításának – miként bemutattuk – egyik lényegi eleme a civil társadalom újszerű felfogása. Ennek lényege, hogy az szerves része és nem opponense a rendszernek, főként nem ellenfele. Azt követően, hogy a 2011-es parlamenti, majd a 2012-es elnökválasztási előkészületek során megvívták a harcot a rendszeren kívüli ellenzékkel, és elnyerték a társadalom többségének bizalmát, a továbbiakban a saját civil szféra megerősítésén tevé-

¹⁸⁴ A 2016-os parlamenti választáson elszenvetett megsemmisítő vereség után éledező ellenzéki mozgalmak – Hodorkovszkij, Kaszparov, mások égise alatt – külföldön keresnek maguknak helyet. Lásd pl.: a „Nyitott Oroszország (Открытая Россия)” kezdeményezés alakuló értekezletére 2016. november 12–13-án Helsinkiben került sor. Arra készülnek, hogy „megszervezzék Oroszország polgárainak információs és jogi támogatását, ha összeütközésbe kerülnek a hatalommal és a monopóliumokkal. Az is feladata lesz a mozgalomnak, hogy megszervezze a tömegkommunikáció, a hatalmi szervek feletti társadalmi kontrollt, leleplezze a dezinformációs propagandát.” Mindez azért, hogy két éven belül megdöntsék a jelenlegi hatalmat Oroszországban. Ebből a célból kidolgozták az „Oroszország: öt lépés a jövőbe” c. programot, amelyben arra tesznek ajánlatot, hogy „miként lehetséges az áttérés a korábbi birodalomból a nemzetállamba”. Részletesebben lásd: Оппозиционное движение "Открытая Россия" готовится к смене власти в стране. <http://www.dw.com/ru/оппозиционное-движение-открытая-россия-готовится-к-смене-власти-в-стране/a-36378398>. Открытая Россия. <https://openrussia.org/>. В совет «Открытой России», помимо Ходорковского, избраны еще 10 членов движения. <http://www.vedomosti.ru/politics/news/2016/11/13/664661-v-sovet-otkrit-oi-gossii-izbrani>. Россия: пять шагов в будущее. От умирающей империи к национальному – конституционному – государству. <https://openrussia.org/post/view/19396/>. Михаил Ходорковский собрал оппозиционеров. Второй форум Бориса Немцова состоялся в Европарламенте. <http://www.vedomosti.ru/politics/galleries/2016/11/17/665231-forum-borisa-nemtsova>. Az Összoroszországi Civil Fórum 2016. novemberi főelőadója Alekszej Kudrin volt, aki a negyedik ipari forradalom kihívásaival „rémisztette” az oroszországi hatalmat. Lásd: Кудрин рассказал о вызовах «новой промышленной революции». <http://www.rbc.ru/economics/19/11/2016/583093b89a7947e787df1f57>. Кудрин: перед Россией стоят те же риски, что привели к развалу СССР. http://www.bbc.com/russian/news-38040889?ocid=socialflow_facebook

kenykedtek. Ebbe a folyamatba tartozott a soron következő Állami Duma választások előkészítése is.

A 2016-os parlamenti az első olyan választás az újjászületett Oroszországban, amelynek nem a rendszer megdöntése (visszaváltása jelicinire vagy szovjet szocialistára), illetve megtartása és megerősítése volt a tétje. Oroszország ekkor már belső viszonyaiban nyugodt körülmények között, konszolidált társadalmi-gazdasági rendszerű országgént, többpártrendszerű, demokratikus parlamenti választásra készült. Természetesen nem hagyható figyelmen kívül, hogy közben felerősödött a nemzetközi küzdőtéren a geopolitikai szembenállás. Megnehezítették az állam működtetését az ukrajnai események, majd a Krímben lezajlott népszavazást követően annak visszafogadása Oroszország részévé, s a mindezzel kapcsolatban indult szankciók, elszigetelési akciók, az energiahordozók árának zuhanása és annak következtében a rubel árfolyam drasztikus változásai.¹⁸⁵ Ugyanakkor – főként a civil társadalom érettségének köszönhetően – valóságos egység, népfrent őrizte és lendítette előre a hazai viszonyokat. A civil társadalom szervezettsége szülte „A Krím a miénk!” (Крым наш) egységfront ideológiáját, s vele az elkötelezettséget a putyini rendszer

¹⁸⁵Bár Oroszország sikeresen átvészelte a 2008-s pénzügyi világválság rá eső hatásait, mégis nehezen tud csak ismét növekedési pályára állni. Ebben akadályozzák többek között a kereskedelmi és pénzügyi szankciók, amelyeket a Krim visszacsatolásáért, az ukrajnai polgárháborúban játszott szerepéért vetettek ki rá a nyugati hatalmak. A 2015-től számított időszakban a GDP növekedés stagnált, majd alig észrevehetően indult el a növekedési pályán; a rubel árfolyama azonban nem tudja kompenzálni az utóbbi tíz év zuhanását. Oroszország külső ellenfelei és a belső „rendszeren kívüli” ellenzéke a feszült gazdasági és pénzügyi helyzetből levont következtetései a rövidtávon elkerülhetetlen bukást prognosztizálják. Lásd: Россия-2019: Впереди рецессия и крах рубля. <https://svpressa.ru/economy/article/203968/>. Экономика России: как сохранить стабильность, удвоить темпы роста и наполовину сократить бедность? 4 декабря 2018: 40-й выпуск Доклада Всемирного Банка об экономике России. <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/country/russia/publication/rev>. Прогнозы экспертов о Владимире Путине. https://newzfeed.ru/26806-cto-budet-s-putinym-v-2019-godu/?utm_source=push-notification&utm_medium=push-world&utm_campaign=push&utm_content=and

melletti kiállásra. Ez a rendszer ekkortól lett az oroszországi népek sajátja, amelyet közös, demokratikus részvételük döntéseinek eredményeként fogtak fel.¹⁸⁶

Oroszország állama immár megengedhette magának, hogy a civil társadalommal közösen szervezett, minden szempontból szabad, átlátható és tiszta választások legyenek. Kiderült, hogy ha a választások – amelyek a képviseleti demokrácia alapelemét jelentik meg – a civil társadalom „felügyeletével”, a közvetlen demokrácia érvénysülésével zajlanak le, akkor válik teljes értékűvé, egészé magá a demokrácia. A rendszer elérte azt a minőségi szintet, hogy kiforrottnak tekinthető, semmiféle mesterséges akadályra nincs szükség a választási folyamat egyik szakaszában sem. Ebből adódóan a céljai is nyíltak és rejtett szándékoktól mentesek: vagyis olyan politikai erők alkossák a törvényhozást, amelyeket a választópolgárok a legjobbnak tartanak az ország és saját érdekeik képviselésére. Legyen a választás a nép általi auditációja Oroszország állapotának, és döntés a pártoknak az ország jövőbeni fejlődésére előterjesztett program-változatairól.¹⁸⁷

Lehet, hogy a parlamenti választás, vagyis a képviseleti demokrácia ügyének összekapcsolása a civil társadalom, vagyis a közvetlen demokrácia érvénysülésével erőltetettnek tűnik. Mégis,

¹⁸⁶A Krím ügye is annyiban érdekes, hogy szervesült 86. (Szevasztopol pedig 87.) szubjektumként, s így részese lett a 2016-os választásoknak is. A népi egység megnyilvánulásra példa a Krím csatlakozásának fogadtatása. Lásd: Крым. Путь на Родину. https://russia.tv/brand/show/brand_id/59195/

¹⁸⁷Személyes megjegyzés: abból adódóan, hogy nemzetközi megfigyelőként részt vehettem a 2016-os választáson, belülről is láthattam a folyamatot. A végső értékelésben meg is fogalmaztam az alap gondolatot egy sajtótájékoztatóon, amelyet a szamarai lapok idéztek: „Oroszország most nem egyszerűen szavaz, hanem valóban választ – mondta Kemény – és az a rendszer, amely az önök országában ma létezik, megengedheti magának az áttekinthető, szabad, becsületes választásokat. Ez olyan kampány, amelyben az emberek nyugodtan, félelem nélkül mennek szavazni és valóban azt választják, amire nekik a következő években szükségük van.” Lásd: В области работает миссия международных наблюдателей. <http://samara.ru/read/97158>

ebben az esetben – a 2016-os Állami Duma képviselőinek a választásában – ez a meghatározó különlegesség. Már az előkészítés során előtérbe került a szemléleti fordulat: úgy kell a választás egész folyamatát megszervezni, hogy az a választópolgárnak jó legyen, legyen mód felkészülten dönteni, s nem pusztán elmenni (vagy nem!) szavazni.

A 2016-os választásokat megelőző hónapokban a hatalom oldaláról már minden készen állt a kettős cél teljesítésére: úgy lebonyolítani a parlamenti választást, hogy semmilyen tényleges botrány és törvénytelenység vagy hiányosság, csalási kísérlet stb. miatt megalapozott ellenzéki mozgólódás ne jöhessen létre; eközben az új Állami Duma képviselőinek összetétele a hatalom számára optimális politikai erőviszonyokat eredményezzen.¹⁸⁸

A 2016-os választások előkészületeinek meghatározó eleme lett Ella Pamfílova kinevezése a Központi Választási Bizottság élére, majd a testület személyi összetételének jelentős átformálása.¹⁸⁹

A pártok választási felkészülésében és a kampányukban találhatók azok az innovatív elemek, amelyek miatt nevezhető elsősorban a 2016-os parlamenti választás a civil társadalom által befolyásoltnak. Három ilyen tényezőt érdemes különösen kiemelni: a jelöltek kiválasztását; a pártok közötti nyilvános vita intézményesítését; a választási folyamat egészének civil ellenőrzés

¹⁸⁸ A 2016-os választások előkészítését a hazai és külföldi elemzők is „kénytelenek voltak” nem a „mennyre alapozták meg a hamisítást” nézőpontból, hanem a tényleges eredmény figyelembe vételével értékelni. „A legfontosabb – fogalmazták meg –, hogy ezen a választáson nem a tisztaságot és a becsületességet akarták bemutatni. Ennek a választásnak a célja az volt, hogy meghatározzák, miként fejlődik majd Oroszország a továbbiakban.” Lásd pl.: Выборы-2016: рутинa или перемены? <http://carnegie.ru/2016/07/15/ru-pub-64074>

¹⁸⁹ Ella Panfilova korábban harcos jogvédő, a civil társadalom egyik markáns szervezője, majd ombudsman. Lásd: Памфилова, Элла Александровна. <http://perebezhchik.ru/person/pamfilova--ella-aleksandrovna/>. Памфилова, Элла. Бывший председатель Совета по содействию развитию институтов гражданского общества и правам человека. <https://lenta.ru/lib/14193513/>

alá helyezését.

Oroszországban először fordult elő, hogy pártok késznek mutatkoztak a választási listájukra, illetve az egyéni jelöltjeikre vonatkozóan „előválasztás” keretében konzultálni a választópolgárokkal. A 2016-os parlamenti választások előtt négy párt is előválasztást alkalmazott. Pontosabban, az Egységes Oroszország alapállása lett ekkorra, hogy a képviseleti demokráciát szimbiózisban valósítja meg a közvetlen demokráciával, s ezért az Állami Duma képviselőjelöltjeit a civil társadalommal együtt választja ki. A rendszeren kívüli ellenzék pártjai – érzékelve, hogy listával külön-külön indulva és az egyéni körzetekben egymással szemben jelölteként állítva sikertelenek lesznek, mert megosztják az egyébként is kisebb létszámú támogatói bázisukat – úgy gondolták, hogy legalább az egyéni körzetekben egy-egy közös jelöltet állítanak, és azt választják ki előválasztással. Azonban képtelenek voltak megegyezni, s így pártonként próbálkoztak.¹⁹⁰

Az Egységes Oroszország pártlistájára és egyéni képviselőjelöltjei közé olyan mértékben kerültek az előválasztáson feltűnt új, többnyire nem párttag személyek, hogy végül a parlamenti frakció közel ötven százaléka kicserélődött. Bár a duma-képviselők mindegyikének előírták a megmérettetést az előválasztáson, többen mégsem vállalták, illetve alulmaradtak a civilekkel szemben.

A 2016-os választások kampányában különleges jelentőséget

¹⁹⁰ A rendszeren kívüli ellenzéki pártok előválasztásáról a sajtó eleinte nagy terjedelemben tudósított, de a folyamatos veszekedésük, és végül is az egyéni próbálkozásaik során már megszűnt irántuk az érdeklődés. Ezekről az előválasztásokról részletesebben lásd: A rendszerellenzéki párt a „Парнас” a Változás Hulláma (Волна Перемен) név alatt igyekezett lefolytatni a saját előválasztását. <https://volna.parnasparty.ru/>. A Növekedés Pártja az ifjúsági „szárnyára” bízta a jelöltállítás szervezését, a Növekedés Szószéke (Трибуна Роста) elnevezéssel. <http://dvigrosta.ru/projects/tribuna/>. Hasonlóképpen próbálkozott a Zöldek pártja is, azzal a jelszóval, hogy a „zöldek összefogása nem a hatalomért, hanem az életért harcol”. Альянс зелёных. <http://russian-greens.ru/vote/>

nyert a pártok és az egyéni mandátumokért indulók között kötelező nyilvános vita intézménye. A civil társadalom elérte, hogy mielőtt az emberek szavazni mennek, alaposan megismerkedhessenek az adott szervezet programjával, a jelöltek nézeteivel, elképzeléseivel a gazdaságról, az elosztásról, a kultúráról, az ország biztonságáról stb., valamint a személyek kiállításáról. A Központi Választási Bizottság 2016. augusztus 16-án döntött arról, hogy valamennyi országos, regionális és helyi tévének, rádióknak ingyenesen vitákat kell rendeznie a választáson indulók között. Sorsolással eldöntötték a pártlisták sorrendjét a szeptember 18-i szavazáson, s ezt a sorrendet a vitákban is be kellett tartani. A kampány idején minden nap egy-egy órással – a szereplőknek azonos részidőt biztosító, előzetes és az adás során, vagy azt követően foganatosított „cenzúra” és egyéb jellegű kontroll nélküli – vitán mutakozhattak be a pártok és jelöltjeik. A választáson indulásra jogosult pártoknak kötelezővé tették a részvételt a vitákon.¹⁹¹

A pártok televíziós vitái valóban osztársadalmi érdeklődést keltettek és jelentős mértékben befolyásolták a választópolgárok döntéseit.¹⁹² Különösen izgalmassá tették a kampányt azért is, mert a legfontosabb témákban a pártok vezetői, szakpolitikusai röviden az adott politikai szervezet program-mondanivalóját nemcsak kinyilvánították, hanem ütköztették is a többi politikai

¹⁹¹О Графике распределения эфирного времени, предоставляемого безвозмездно общероссийскими государственными организациями телерадиовещания политическим партиям, выдвинувшим зарегистрированные Центральной избирательной комиссией Российской Федерации федеральные списки кандидатов в депутаты Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации седьмого созыва. Постановление ЦИК от 17 августа 2016 года N 39/383-7. <http://docs.tehekspert.ru/document/420371462>.

¹⁹² A sajtó nehezen találta meg a „hangját” annak, hogy miként közvetítse, értékelje ezt az innovációt, s ezért keveset foglalkozott vele eleinte, de a viták menetében rátalált a kipellengérezhető elemekre, a botránykeltő megszólalásokra, sőt forrása is lett a KVB elé benyújtott panaszoknak. Összeállítást a sajtóvisszhangból lásd: Дебаты перед выборами депутатов Госдумы. Видеотрансляция. <http://news.sputnik.ru/politika/9dbb22e85db7618841f4c1109079fb770197d693>.

konkurenciával. A 14 párt megszólalásainak tartalmából, a szereplők stílusából, vitaképességéből, az eltérő program-javaslatok befogadási készségéből stb. a nézők, hallgatók döntést hozhattak a szavazatukat illetően. Kiderültek az alapvető, lényegi ellentétek, az összeegyeztethető és az együttműködést kizáró felfogások az ország állapotáról, szerepéről a világban, és a perspektíváról, a tennivalókról. Szemléltetésként néhány példa. A „Kommunista Párt. Oroszország kommunistái” a programját „Tíz sztálini csapás a kapitalizmusra” jelmonddal hirdette.¹⁹³ A „Nyugdíjasok az Igazságosságért Oroszországi Pártja” azzal állt ki, hogy a programját a nép írta, és azért, mert a nyugdíjasok 42 millióan vannak, ott kell lenniük a parlamentben, sőt, az ifjúság problémáinak megoldását is ez a párt vállalja fel.¹⁹⁴ A „Parnasz” (Nép Szabadságának Pártja) képviselte a „rendszeren kívüli ellenzékét”, és ennek megfelelően viselkedtek a szónokai. A programjuk kifejtésére szánt időt többnyire annak szajkózására használták ki, hogy „Putyinnak mennie kell”, és hogy „Oroszország csak Putyin nélkül” fejlődhet.¹⁹⁵ A többi pártnak is megadatott sajátos nézőpontjuk bemutatása, és sokáig lehetne sorolni kiábrándító szerepléseiket. Ráadásul gyakran a vitákban a személyeskedés vette át az

¹⁹³ Ez a párt nem azonos a KPRF-el, amelyik a kezdetektől parlamenti szereplő. Ez, egyike a szovjet utódpart mutációknak. Íme, maga a program és a pontonként megsemmisítő vitairat vele szemben. Lásd: Десять сталинских ударов по капитализму и американскому империализму! Текст программы и видеоролик. http://komros.info/desyat-stalinskikh-udarov/desyat-stalinskikh-udarov_8380.html és az ellentéte: Альберт Нарышкин: 10 не сталинских ударов «Коммунистов России» по экономике. <http://politruussia.com/opozitsiya/bolshe-kommunistov-khoroshikh-514/>.

¹⁹⁴ Путь дела. Программа, написанная народом. <http://ppzs.ru/2013-06-23-14-43-55/>

¹⁹⁵ A Parnasz előadói között olyan személyiségek voltak, mint pl. Kaszjanov, korábbi miniszterelnök, a párt vezetője, akinek minden szavára a vitapartnerei a múltjának a visszasságaival válaszoltak; vagy pl. Gyomuskin, aki az orosz nacionalizmus hírhedt vezére, az „Orosz Menetelés” náci jellegű tüntetés szervezője, és Dmitrij Malcev, akitől még a saját pártja is szégyenkezve határolódott el szélsőséges kirohanásai miatt. Lásd: ПАРНАС на дебатах: Главное устроить госпереворот. <http://www.politonline.ru/interpretation/22887358.html> és ПАРНАС отменил праймериз, на которых победил фашист. <http://www.politonline.ru/interpretation/22886386.html>

érvelés helyét, sokakról osztották meg a nézőkkel a múltban elkövetett, eltitkolt tetteiket, vagy egymás szavába vágva, nem hagyták kifejtetni a másik pártot becsmérelő nézeteiket. Az is előfordult, hogy bírósági üggyé fajult egy-egy tévés összeecsapás, vagy a KVB-nek adott munkát, ha kiderült a jelölt „idegen állampolgársága”, illetve a „szexuális orientáltságában feltárt bűnös hajlam” stb. Nem folytatom a részletes ismertetését ennek a civil társadalom számára orientáló eseménysornak (magam is igyekeztem a legtöbb vitát végignézni) – feltételezem, hogy ennyiből is kitetszik a választói döntés előkészítésének hasznos-sága.¹⁹⁶

A harmadik kiemelkedő tényező volt a 2016-os választási folyamatban az egész rendszer civil ellenőrzés alá helyezése. A korábbi választások tisztaságának, átláthatóságának, becsületességének megkérdőjelezéséből „visszamaradt” hatás következtében a szervezésben, a feltételek biztosításában a Központi Választási Bizottság arra koncentrált, hogy „csak ne történjen semmilyen »esemény«, rendellenesség”. Ezt a célt szolgálta a teljes nyitottság, az előkészítéshez és lebonyolításhoz tartozó dokumentációk, intézkedések nyilvános hozzáférhetősége bárki számára; a hazai és nemzetközi „megfigyelők” szabad mozgásának segítése; a választások kontrolljára szakosodott civil szervezetek (Golosz, Civil Kontroll stb.) jelzéseinek intézményesített befogadása és intézése, stb. A legjelentősebb pedig – a 2012-es elnökválasztáshoz hasonlóan – a szavazóhelyiségek felszerelése videokamerával, s ezek összekapcsolása az internettel, amelyen keresztül a világ bármely pontján megfigyelhetővé vált az oroszországi szavazás

¹⁹⁶Ezen a linken hozzá lehet férni számos videó „hagyatékhöz” ezekből a vitákból. Дебаты перед выборами депутатов Госдумы. Видеотрансляция завершена. <https://pulseoftheday.ru/article/580927>

menete.

Kijelenthető, hogy a 2016-os Duma-választás Oroszországban a civil társadalom „felügyelete” alatt zajlott. Ezt bizonyítják az imént felsoroltak. Követendő tapasztalatként kiemelkedik közülük az, hogy a sajtót „rávették” a civil szempontú tudósításra; a megfigyelők hálózattá alakítása; és az a szerep, amelyet a szavazás videoközvetítésének folyamatos elemzésében a civil „értékelő stábok” játszottak.

A 95 ezer szavazóhelyiségben természetesen előfordultak kisebb-nagyobb szabálytalanságok, kísérletek jogtalan előnyszerzésre – a tapasztalatok szerint főként az egyéni képviselőjelöltekhez kapcsolódóan –, de a szavazás során ezeket a videokamerák rögzítették és a megfigyelők, a választási bizottságok megfelelően szankcionálni tudták. Ezért is a videokamerák használata billentette át a szavazás tisztaságának megítélését egyértelműen pozitív előjelűre.¹⁹⁷

Az a stratégia, amely beemelte a „domesztikált” civil társadalmat – mint a közvetlen demokrácia letéteményesét – a törvényhozó hatalom megválasztásába, vagyis a képviseleti demokrácia működési folyamatába, sikerrel vizsgázott 2016-ban. Az értékelést végzők – a KVB, a hazai és külföldi megfigyelők – összegzéseiből ez még nem derült ki, mert a „hagyományos” szempontok szerint szemlélték az eseményeket. A fő kérdés az volt – különösen a 2011-es választások körüli zavargások miatt – hogy „tiszta, áttekinthető, vagy ismét hamisított, elcsalt, részrehajló stb. procedúra tanúi lehettünk”. A KVB szervezése kissé „görcsösre” sikerült, mert annyira akarták az új vezetők, hogy „ne történjen semmi rendellenesség”, hogy az értékelésekben megfordult a

¹⁹⁷ Выборы в Госдуму – 2016: видеонаблюдение. <http://www.m24.ru/articles/115471>

sorrend: a tartalom, vagyis „miről is döntöttek a választópolgárok” helyett előtérbe került a „hogyan zajlott le a választás folyamata”. A KVB elnöke, Ella Pamfilova a választások egész folyamatát értékelve állapította meg: „Bizonyos szabálysértések ellenére, amelyek léteznek, és amelyeket az utolsó panaszig kivizsgálunk, a választás legitim módon zajlott le.”¹⁹⁸ S, csupán ezt követően esett szó a „választás tartalmi tényezőiről”. Holott döntően a tartalmi tapasztalatai és főként azok következményei emelik ki a 2016-os választásokat a korábbiak közül. Miről is van szó?

Először is, az eredményről. A szavazásra jogosultak 47,88 százaléka (52.700.992 fő, ez mintegy tíz százalékkal kevesebb a 2011-esnél) járult az urnákhoz.¹⁹⁹ Miután a törvény nem határoz meg részvételi határt, a választás megtörténtnek minősült. Ennek ellenére kérdéseket vetett fel az a tény, hogy a nagyvárosok – főként Moszkva (35,22%) és Szentpétervár (25%) – lakosai többsé-

¹⁹⁸ Глава ЦИК: думские выборы, несмотря на ряд нарушений, прошли легитимно. <https://ria.ru/election2016/20160923/1477661284.html>. A KVB az eredményhirdetésekor jelezte, hogy 223 esetben fordult az ügyészséghez a rendellenességek kivizsgálása végett. ЦИК направил правоохранителям 223 обращения о нарушениях по выборам в Думу. https://www.gazeta.ru/politics/news/2016/10/31/n_9279371.shtml. A KVB a bejelentések 11%-át tartotta érdeminek (lásd: ЦИК РФ счел обоснованными лишь 11% поступивших в ходе кампании обращений <http://tass.ru/politika/3784205>). A 95 ezer szavazóhelyiséghez számítva ezek a „feljelentések” a 0,26%-ot sem érik el. „Botrány nem volt, vagyis »unalmasnak« jellemezhető a választás” – idézte a szamarai tapasztalatainkról egy sajtótájékoztatón elhangzott mondataimat a Társadalmi Kamara összefoglalója – hozzátéve, hogy „a nemzetközi megfigyelő ironikusan mondta”. Lásd: Международные наблюдатели: «Выборы прошли достойно». https://www.oprf.ru/ru/about/interaction/region_chambers/431/2289/newsitem/36036?PHPSESSID=oe31no7nt1h38u6d7ed64n2fq2. Mindennek ellenére a Jabloko párt a Legfelsőbb Bírósághoz fordult, hogy a „számos helyen előfordult rendellenességek miatt helyezze hatályon kívül a 2016-os дума-választások érvényességét.” A betervezett bizonyítékok alapos kivizsgálását követően a LB 2016. november 29-én elutasította a keresetet és megerősítette a KVB döntését a választás érvényességéről. A Jabloko a bírósági döntést megfellebbezte. Részletesebben lásd: Верховный Суд РФ отклонил иск "Яблока" об отмене итогов выборов. <http://tass.ru/elections2016/article/3823990/>.

¹⁹⁹A közvéleménykutatások előre jelezték, hogy várhatóan nem lesz 50% feletti a részvétel. A Levada-Center mérése szerint 20% mondta biztosra és 28% valószínűre a várható szavazását, míg a többiek különböző okokat találtak a távolmaradásuk magyarázatára. Готовность голосовать и предвыборные рейтинги. <http://www.levada.ru/2016/09/01/gotovnost-golosovat-i-predvybornye-rejtingi/>

gükben távol maradtak.²⁰⁰

A leadott szavazatok alapján továbbra is az addigi négy párt került listáról, frakcióalakításra képesen a Dumába, valamint még két párt „mutatóban”. Az új összetételű Állami Dumában annyi változás történt, hogy az Egységes Oroszország párt alkotmányozó többségre tett szert a maga 343 mandátumával (76,2%), a KPRF 42 (9,3%), az LDPR 39 (8,6%) és az „Igazságos Oroszország” 23 (5,1%) képviselője, valamint a három egyéni mandátum mellett.²⁰¹

A választási folyamat egészének a menete és végül az eredmény is az ország stabilitásáról, a rendszer konszolidáltságáról tanúskodik, s arról, hogy a nemzetközi környezetből áradó, ki-mondottan destabilizációs szándékú nyomásgyakorlás nem rendítette meg a lakosság meghatározó többségének felzárkózását az elnökhöz és az általa vezetett politikai erőhöz.²⁰²

²⁰⁰ A kampányban a „rendszeren kívüli ellenzék” bojkottot hirdetett. Ez nem sikerült. Talán Moszkvában és Szentpéterváron hatással volt a csekély részvételre, de összességében csupán a saját pártjuk gyenge szereplését alapozta meg. (ЦИК назвал окончательные итоги выборов в Госдуму по Москве. <https://lenta.ru/news/2016/09/19/golosamoskva/>). Явка на выборах в Петербурге – 25%. Итоги и комментарии единого дня голосования (онлайн). <http://novayagazeta.spb.ru/articles/10555/>). Nagyobb jelentősége volt az előválasztásoknak, valamint a nyilvános TV-vitáknak, amelyek a társadalom némely részében kiábrándultságot okoztak. Végül is a lakosság közel felének a szavazata magasan a világ vagy az európai átlag felett van. A különböző oroszországi pártok ellentétesen ítélték meg a részvételt, de a saját mozgósítási felelősségükről nem emlékeztek meg! Peszkov elnöki szóvivő szerint: „Valóban üdvözlendő lett volna a magasabb részvételi arány, de mégsem szükséges lekicsinyelni azt, amit most elértünk ezekkel a részvételi számokkal ” – mondta. Idézi: Итоги и планы на будущее: политики, ЦИК и наблюдатели оценивают выборы-2016. <https://ria.ru/election2016/20160919/1477359388.html>. Az elemzők véleménye: Эксперт: Явка на выборах в Госдуму соответствовала характеру избирательной кампании. <http://www.vz.ru/news/2016/9/22/834118.html>

²⁰¹ Részletesen valamennyi párt szereplésével a végeredményt lásd: Выборы в Госдуму — 2016. Обработано 100% протоколов (23 сентября в 11:24 мск). <https://ria.ru/infografika/20160918/1476912507.html>. Ugyanakkor megjelentek a sajtóban olyan – nem cáfolt – írások, amelyek előzetes megállapodásokról adtak információt az egyéni választó körzeteket illetően. Az RBK írta pl., hogy a „jeroszi” 18 egyéni körzetben nem jelöltek senkit, mert ezeket átadták a „parlamentari ellenzék” pártjainak, valamint a „pártonkívüli” Vlagyiszlav Reznyiknek. Lásd: Выборы без неожиданностей. РБК 19 сентября 2016 года. стр.2.

²⁰² A Levada-Center közvélemény mérései a 2016. év elején 82%-os támogatást mutattak Putyinnak, s ez nemhogy csökkent volna a választások idejére, hanem 86%-

Ugyanakkor néhány tényező arra utalt, hogy ezzel a választással lezárult egy újabb periódus Oroszország fejlődésében. Ahhoz, hogy a globális biztonsági és együttműködési világrendszerben lépést tudjanak tartani a dinamikusan fejlődő „pólus-országokkal” – Kínával, Indiával, Japánnal, az átformálódó USA-val, az Európai Unióval stb. –, szükségessé vált az oroszországi rendszer „görcsös megfelelési kényszerének” a feloldása. A képviseleti és a közvetlen demokrácia szimbiózisának gyakorlattá tétele járható útnak bizonyult, de a bürokrácia intenzívebb felszámolása még várat magára. A Dumába jelentős számban kerültek új, szakmailag felkészült, a civil társadalom „emberközelségében” edződött, fiatal képviselők. Hasonló módon kezdődött el, közvetlenül a választásokat követően, az elnöki apparátus és a kormányzat tisztségviselőinek „frissítése” is. Kiemelt figyelmet érdemel pl. a Duma elnökének személyében, valamint az államelnöki apparátus élén és miniszteri posztokon bekövetkezett változás.²⁰³

Az Egységes Oroszország párt „túlgyőzte” magát, de egyúttal

ra nőtt. Az ország fejlődésének irányát is 55% jónak tartja. Lásd: Рейтинг одобрения работы Путина поднялся до максимального за год значения. <http://www.rbc.ru/rbcfreenews/5810b2709a79474894ca5c83>. Putin elnöknek a Föderációs Gyűléshez intézett hagyományos 2016. év végi „üzenetében” is az elért egység adta mondanivalója alapmotívumát. Lásd: Послание Президента Федеральному Собранию. <http://kremlin.ru/events/president/news/53379>.

Губернаторский выбор. Владимир Путин поздравил победивших на выборах глав регионов. <https://rg.ru/2015/09/17/vstrecha-site.html>

²⁰³A Duma korábbi elnöke, Szergej Nariskin, a külföldi biztonsági szolgálat vezetője lett, és utóda a parlamenti elnöki székben az államelnöki hivatal első-vezetőhelyettese, Vjacseszlav Vologyin lett; az ő helyére került a Roszatom állami konzern elnöke (korábbi miniszterelnök!), Szergej Kirijenko; az államfői apparátust korábban vezető és a 2000 utáni politikában meghatározó szerepet játszó Szergej Ivanov helyére (aki az államfő különleges megbízottja lett a természetvédelmi, ökológiai és közlekedési kérdésekben), Anton Vajno került. A gazdaságfejlesztési miniszter pedig Makszim Oreskin lett. Ezek a látványos személycserék, de számos hasonlóra került sor, és a folyamat nem állt le. Részletesebben lásd: <http://kremlin.ru/structure/administration/members>. Сергей Иванов освобожден от должности главы администрации президента. <http://www.interfax.ru/russia/523265>. Вечно молодой. Чем известен новый министр экономического развития Максим Орешкин. <https://lenta.ru/articles/2016/11/30/oreshkinvsulyukaev/>.

ezzel lehetőséget is teremtett néhány megérett probléma megoldására. Elsődlegesen ilyen feladat az 1993-ban – erőszak árán született – Alkotmány korrekciója, az új körülményeknek és követelményeknek megfelelően. Erre vonatkozó konkrét utalás az államfőtől vagy a környezetének meghatározó személyiségeitől még nem hangzott el.²⁰⁴ Ugyanakkor számos rész kérdés napirendre tűzése mégis az alkotmányozás előkészítésére utal. Ilyennek fogható fel, hogy Putyin a szavazás lezárását és az előzetes eredményhirdetést követően azonnal értékelt, és kiemelte az alkotmányozó többség tényét, azzal kiegészítve, hogy „mindenképpen megőrizzük a többpártrendszert”, valamint „egyaránt támogatjuk a patrióta és a nem kormányzati civil társadalom fejlesztését”.²⁰⁵ Hasonlóan ilyen jelzésnek fogható fel, hogy a Duma bizottságainak a kialakításakor az alkotmányozó többséggel rendelkező Egységes Oroszország párt a 26-ból a felét átadta a többi parlamenti pártnak, mintegy gesztusként az együttműködésre a nagy feladat előtt.²⁰⁶ Az országon belüli más tényezők – pl. az üzleti világban – szintén kalkulálnak a társadalmi-politikai rendszert

²⁰⁴ A Bírák oroszországi kongresszusán, 2016. december 6-án, Putyin elnök azt hangsúlyozta, hogy a 2000-es évek elején rendkívüli erőfeszítésbe került az Alkotmány értelmezésének és a normái alkalmazásának az egységességét elérni Oroszország egész területén. „Természetesen ez nem azért történt – erősítette meg –, hogy az Alkotmányunkat hagyjuk erodálni bármely más oldalról. Bár a vállalt nemzetközi-jogi kötelezettségeinket szintén be fogjuk tartani.” Всероссийский съезд судей. <http://kremlin.ru/events/president/news/53419>.

²⁰⁵ Az Egységes Oroszország párt stábjának a győzelmet ünneplő összejövetelén Putyin tömör helyzetértékelést és perspektívát adott: „A szavazás eredménye – többek között az állampolgáraink reakciója az Oroszországra gyakorolt külső befolyásolási kísérletekre, a fenyegetésekre, a szankciókra, arra, hogy belülről tegyék bizonytalanná az országunk helyzetét. Milyen következtetéseket kell levonnunk? A belpolitikában feltétlenül meg kell hallgatnunk és meg is kell hallanunk minden politikai erőt, azokat is, amelyek nem kerültek be a parlamentbe. Tovább kell fejlesztenünk a többpártrendszert az Oroszországi Föderációban, a civil társadalom támogatását, benne a patrióta irányultságúakat és a nem kormányzati szervezeteket egyaránt”. Részletesebben lásd: Путин призвал развивать многопартийность в России. <https://regnum.ru/news/polit/2182053.html>. Школа демократии от Путина, или Откуда возьмется многопартийность в России. <https://rueconomics.ru/197112-shkola-demokratii-ot-putina-ili-otkuda-vozmetsya-mnogopartiinost-v-rossii>

²⁰⁶ Részletesen lásd: "Портфели" нового созыва. Фракции поделили комитеты. <https://rg.ru/2016/09/26/v-novyy-sostav-gosdumy-vojdut-26-komitetov.html>.

érintő, alkotmányos értékű változásokkal. „Hallani olyan hangokat – írja pl. az általában jól értesült БизнесOnline –, hogy a Kreml az egész állami mechanizmus totális átszervezésére és megtisztítására készít terveket. Az információ igazságát lehetetlen értékelni, ezt majd az idő megteszi. Ugyanakkor, ha igaz, akkor a közeljövőben gyakorlatilag új állam vár ránk, amely hasonlatos lesz a Szovjetunióhoz, valami köztes az elnöki és a parlamenti köztársasághoz képest, tervhivatallal, KGB-vel, és hivatalos ellenzékkel”.²⁰⁷ A „rendszeren kívüli ellenzék” is azonnal megtette „tétjeit” az alkotmányozó többségből létrejöheto új helyzetre vonatkozóan. Az egyik gyakran publikáló ellenzéki személyiség, Valerij Szolovej, a MGIMO-egyetem (Moszkvai Állami Nemzetközi Kapcsolatok Intézete) professzora azt prognosztizálta, hogy a „átalakulások már 2017-ben elkezdődnek”.²⁰⁸ Véleményének lényegét pedig a Hodorkovszkij által patronált „Oroszország: öt lépés a jövőbe” (Россия: пять шагов в будущее) címmel készített programmal azonosíthatjuk, amely javasolja az „utat a valamikori impériumból a nemzetállamba”.²⁰⁹ A

²⁰⁷Részletesebben, lásd: Должности президента не будет. Путин станет главой Государственного Совета. <http://m.business-gazeta.ru/article/323595>.

²⁰⁸ Viktoria Volosina elemzi a Gazeta.ru 2016. október 30-i cikkében Valerij Szolovej új könyvét - Революция! Основы революционной борьбы в современную эпоху (Forradalom! A forradalmi harc alapjai a modern korban). A szerzővel készített interjúban fogalmazódik meg, hogy a következő két évben milyen kardinális átalakítások várhatók Oroszország politikai berendezkedésében. Részletesen lásd: «Перемены начнутся в 2017 году». https://www.gazeta.ru/comments/2016/10/30_a_10293293.shtml

²⁰⁹ A „rendszer-ellenzéki” civil szervezetekkel kapcsolatban már ejtettünk szót erről az anyagról. A Nyílt Oroszország (Открытая Россия) ellenzéki civil szervezet és az általa patronált Modern Oroszország Intézet (Институт современной России) készített egy program-nyilatkozatot „Oroszország: öt lépés a jövőbe” (Россия: пять шагов в будущее) címmel, amely alternatívát igyekszik állítani az új alkotmányozó többségű Duma várható átalakítási koncepciójával szemben. A Hodorkovszkij vezette Nyílt Oroszország nevű szervezet széles körben terjeszti, vitákat szervez róla külföldön (Magyarországon is!) és odahaza is, feltételezve, hogy ellensúlyozhatja a kialakult helyzetet. Részletesen lásd: Оппозиционное движение "Открытая Россия" готовится к смене власти в стране перехода от бывшей империи к национальному государству. <http://www.dw.com/ru/оппозиционное-движение-открытая-россия-готовится-к-смене-власти-в-стране/a-36378398>. "Мистер Да":

pravoszláv egyházon belül is felerősödött olyan áramlat, amelyik változtatna az állam berendezkedésén. Vszevolod Csaplin protoierej új könyvében – Hit és élet. Azért, hogy ne legyen veszekedés a kunyhóban (Вера и жизнь. Чтобы не было сора в избе) – arról értekezik, hogy Oroszországban monarchiára lenne szükség, Putyinnal cárként.²¹⁰

Az Alkotmány ügye konkrétan nem, de látenszen mégis csak napirenden van a 2016-s parlamenti választások óta. Az 1993. októberi események, a jelcini véres erőszakkal megteremtett Alkotmány 25. évfordulója kapcsán éles társadalmi vita kerekedett az akkor történekről. Nem lehetett megkerülni, hogy érdemlegesen szóljon valaki az Alkotmány sorsáról. Valerij Zorkin, az Alkotmánybíróság elnöke írta meg a Rosszijszkaja Gazetában azt a cikket, amely azután a viták „mederbe terelésének” és egy időre történő lezárásának az alapja lett. „Az Alkotmány betűje és szelleme” (Буква и дух Конституции) címmel megjelent elemzés, értékelés és iránymutatás szinte minden irányból kiugrasztotta a „nyulat a bokorból”.²¹¹ Már az alcímében megjelölte a szerző, hogy „gondot okoznak a kardinális alkotmányos reformra felhívók”, hiszen ismételtén „Oroszország növekvő külső kihívásokkal találja magát szemben”, miközben ezekhez a „hazai szociális-gazdasági feltételek sem kedvezőek”. A főbíró intett: az Alkotmány „jogi potenciálját kell úgy fejleszteni”, hogy az erősítse az ország „kiegyensúlyozott egységét, a társadalmi egyetértést és igazságosságot”. A vita elkezdődött, de érdemi következményei

как экс-глава МИД России Козырев оказался резидентом США и сторонником санкций. <https://ruposters.ru/news/17-02-2017/mister-da-usa>

²¹⁰ Közli: Чаплин: В России можно создать монархию во главе с Путиным. http://matveychev-oleg.livejournal.com/4725288.html?utm_source=fbsharing&utm_medium=social

²¹¹ Валерий Зорькин: Буква и дух Конституции. <https://rg.ru/2018/10/09/zorkin-nedostatki-v-konstitucii-mozhno-ustranit-tochechnymi-izmeneniami.html>

még nem látszanak.²¹²

Visszatérve a 2016-os választás utáni állapotokra, amit biztosan lehetett tudni, az a 2018-ban esedékes elnökválasztás előkészítése az új helyzetben. Nyilvánvaló volt, hogy az alkotmányozó többséget elnyerő Egységes Oroszország pártnak a politikai erejével a háttérben, fel sem merülhetett, hogy nem az általa jelölt személy lesz a következő elnöke Oroszországnak. Azt azonban már szinte minden sajtótájékoztatón standard kérdésként tették fel: indul-e Vlagyimir Putyin a megmérettetésen. Semmilyen alkotmányos, törvényes akadálya nem volt a jelölésének, csupán a személyes elhatározottsága lehetett a mérvadó. Az államfő azonban akkor még nem döntött, pontosabban nem jelentette be a szándékát. Az elgondolásait ugyan megismerhettük pl. az amerikai CBS tévécsatornának még a parlamenti választást megelőzően adott interjújából. Arra a kérdésre, hogy „meddig kíván hatalmon maradni?” – a következőt válaszolta: „Milyen sokáig – két körülménytől függ. Először, feltétlenül pontosan betartom az Alkotmány által előírányzott szabályokat. De nem vagyok biztos benne, hogy köteles vagyok teljesen alkalmazkodni ezekhez a szabályokhoz. Ez már az ország, a világ konkrét helyzetétől, és saját hangulatomtól függ majd”. A válasszal kapcsolatos konklúziót pedig a riporter vonta meg: „Ha a nemzetközi küzdőtéren és a társadalmi-gazdasági szituációban az események nem kedvezően alakulnak, és a Kreml nem lesz képes megtalálni a

²¹²A teljesség igénye nélkül néhány írást az olvasó figyelmébe ajánlok: Новая Конституция: будет царь, госсовет или власть народа? Читайте больше на <https://www.pravda.ru/politics/authority/10-10-2018/1395580-0/>. Кремль готовит федеральный референдум об изменении Конституции России? <https://versia.ru/kreml-gotovit-federalnyj-referendum-ob-izmenenii-konstitucii-rossii>. Конституция РФ — менять или оставить? <http://www.rosbalt.ru/russia/2017/01/20/1584915.html> Елена Лукьянова: Большинство, говорите. Ответ председателю Конституционного суда Валерию Зорькину. <https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/10/10/78151-bolshinstvo-govorite>

hazai elit hosszú távú békéjét biztosító formulát, Putyin egészen a 2017 őszi választásokig arra törekszik majd, hogy maximálisan fenntartsa a bizonytalanságot az indulásával kapcsolatban”.²¹³ Így lesz-e, vagy másként – valóban sok tényezőtől függhetett, és csak a döntés közzétételekor tudtuk meg a valóságot.

Ugyanakkor a választás előkészítése elkezdődött. Ennek első jeleként az elnöki-adminisztráció új első vezető-helyettese, Szergej Kirijenko, 2016. november 1-én teára hívta meg a legismertebb és legbefolyásosabb „polit-technikusokat”, hogy megvitassa velük a 2018-s elnökválasztás kérdéseit. Az RBK (РосБизнесКонсалтинг) információja szerint a „politikai rendszer stabilitásának megőrzéséről” is szót váltottak.²¹⁴ Az államfő szóvivője, Dmitrij Peszkov pedig a Gazeta.ru-nak erősítette meg, hogy „ha Vlagyimir Putyin dönt a 2018-s elnökválasztáson indulásáról, akkor a kampány során a választókkal a kapcsolat-tartásban figyelmet fordítanak majd az internet hasznosítására.”²¹⁵ Valószínűsíthető volt, hogy ismét megmérettetik magukat a parlamenti ellenzék pártvezetői. A rendszeren kívüli ellenzék pedig már beindította a kampányát, mert előválasztásokon tervezte megtalálni a megfelelő megoldást. Az információk szerint az volt az alapgondolatuk: „Putyin helyett és Hodorkovszkij nélkül” (Вместо Путина и без Ходорковского).²¹⁶

A közben kialakult nemzetközi körülmények – elsősorban az

²¹³Részletesen, lásd az interjú oroszul megjelent változatát: Путин готовится к 2018 году. Перспективы участия Владимира Путина в президентских выборах 2018 года и факторы, от которых зависит его решение. <http://cprk.ru/comments/putin-gotovitsya-k-2018-godu>

²¹⁴Кириенко обсудил с политтехнологами президентскую кампанию 2018 года. <http://www.rbc.ru/politics/02/11/2016/58197f879a7947fb30361a90>.

²¹⁵Песков согласился с важностью интернета для будущих выборов президента России. https://www.gazeta.ru/politics/news/2016/11/28/n_9386447.shtml

²¹⁶Проект "Открытой России": вместо Путина и без Ходорковского. <http://www.dw.com/ru/проект-открытой-россии-вместо-путина-и-без-ходорковско-кого/a-19544927>.

USA új elnökének, Donald Trumpnak a csatasorba állása, s az ebből következő fejlemények – döntéskényszerbe hozták az oroszországi politikai osztályt, és az erőviszonyokat is figyelembe véve, szinte biztosra vehetővé vált, hogy Vlagyimir Putyin elindul azért a „leader” posztért, amelyet kiró rá a történelem. Ennek a „hangvétele” megtapasztalhattuk a Szövetségi Gyűléshez intézett, 2016-os év végi üzenetében. Kiemelte a civil társadalom jövőbeni megerősített szerepét, az önkéntesek áldozatos munkájának jelentőségét, és a fejlődés kulcsának a szociális felzárkózást, az egészségügy és elsődlegesen a technikai megújulással szervesen együtt haladó oktatás, tudáshoz jutás feltételeinek a megteremtését. A politikai rendszer megújítását pedig az alábbiakkal alapozta meg: „a választópolgárok meghatározták a választási kampány eredményét, megválasztották az ország alkotó fejlesztésének útját, bebizonyították, hogy egészséges, igazságos követelményeivel magabiztos társadalomban élünk, amelyben erősödik az immunitás a populizmussal és demagógiával szemben, és magasra értékelődik a kölcsönös támogatás, az összetartás és az egység.” A továbblépést ezen az alapon pedig, abban láttatta, hogy „természetesen nem valamilyen dogmákról, látszatról, hamis egyezségekről, s főként nem meghatározott világnézetre kényszerítésről van szó – a történelmünkben – miként jól tudják – előfordult ilyen, de mi nem készülünk visszatérni a múltba”.²¹⁷ A jövőre vonatkozó stratégiát

²¹⁷Послание Президента Федеральному Собранию. <http://kremlin.ru/events/president/news/53379>. Az „üzenetben” megfogalmazottak kibontásaként jelentek meg stratégiai doktrínák: Oroszország külpolitikájáról és információs-biztonságáról, korábban a nemzetbiztonságról stb. Átfogó stratégia a politikai rendszerről és a társadalmi-gazdasági formáció jövőjéről még várat magára. Lásd: Путин утвердил новую концепцию внешней политики России. <http://www.newsru.com/russia/01dec2016/foreignpolicy.html>.

Путин утвердил новую стратегию нацбезопасности. Главные угрозы - инспирирование "цветных революций" и "противодействие со стороны США". <http://www.newsru.com/russia/31dec2015/str.html>.

Доктрина информационной безопасности Российской Федерации. <http://www.>

pedig még alaposan át kívánta gondolni és megkonzultálni a társadalommal.

A Vlagyimir Putyin személyiségéhez köthető elnöki időszak az Oroszországi Föderációban érkezett ahhoz a választáshoz, amely a hatályos Alkotmány alapján számára az utolsó lehetőséget jelenthette a megmérettetésre. Az arra jogosult Föderációs Tanács 2017. december 15-én döntött, és kiírta az elnökválasztást 2018. március 18-ra.²¹⁸ Putyin, a törvényben előírt határidőn belül, 2017. december 6-án Nyizsnyij Novgorodban, a GAZ autógyár fennállásának 85. évfordulójára rendezett munkásgyűlésen jelentette be, hogy vállalja az elnökjelöltséget.²¹⁹ S itt van az a tényező, ami miatt a 2018-s elnökválasztás – megítélésem szerint – lezárja az oroszországi politikai rendszer jellegére és stratégiájára vonatkozó koncepciót. Az államfő a civil társadalom jelölje lesz és a nép választja meg, s ezzel kiteljesedik a gondolat a képviseleti és a közvetlen demokrácia szimbiózisára vonatkozóan.

Vlagyimir Putyin nem valamelyik párt jelöltjeként – bár az Egységes Oroszország és az Igazságos Oroszország is biztosította támogatásáról – indult el a választók voksaiért, hanem függetlenként, s ezért a törvény szerinti legalább háromszázezer aláírást kellett gyűjtenie valamennyi szubjektumból, egyenként nem több mint hétezer ötszázat. Ebben az akcióban segítettek neki a civil szervezetek, így az előírásnak megfelelően minimum ötszáz fős „kezdeményező csoportok”, az „Önkéntesek”, azok a

scrf.gov.ru/documents/6/5.html. Путин вслед за доктриной внешней политики утвердил новую доктрину информационной безопасности РФ. <http://www.newsru.com/russia/06dec2016/doktrina.html?tema>

²¹⁸A választási folyamat egészére vonatkozó információkat egységbe foglalva lásd: Президентские выборы в России (2018). [https://ru.wikipedia.org/wiki/Президентские_выборы_в_России_\(2018\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Президентские_выборы_в_России_(2018))

²¹⁹Az erről szóló tudósítást lásd: Путин объявил о намерении участвовать в выборах президента. <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2017/12/06/744380-putin-obyavil-namerenii-uchastvovat-viborah>; és <https://www.bbc.com/russian/news-42177483>

munkáskollektívák, amelyek már a 2012-s kampányban is mellé álltak, stb.²²⁰ Az aláírásgyűjtést 2018. január 22-én befejezték, miután több mint egymillió hatszázezer ember támogatását kapta meg „a civil társadalom elnökjelöltje”.²²¹

A 2018-s elnökválasztás az összes többi szervezeti és tartalmi kérdésben érdemlegesen nem különbözött az előzőtől és a parlamenti választáson érvényesített feltételektől (előzetes tévé- és sajtóviták, szavazóhelyiségek informatikai felszereltsége stb.). Végeredményként a szavazóképes lakosság 67,54 százaléka járult az urnákhoz, és az indulásra jogosult nyolc fő közül, az első fordulóban a leadott voksok 76,69 százaléka esett Vlagyimir Putyin elnökké választására.²²²

²²⁰ Az aláírásgyűjtés Putyinnak az elnökjelölti támogatására hatalmas politikai akcióvá terebélyesedett, amelyben a sajtó és az állami intézmény rendszer is valamilyen módon sajátos szerepet játszott. Lásd: В пятницу начнется сбор подписей в поддержку выдвижения Путина на выборах. https://news.rambler.ru/politics/38822992/?utm_content=rnews&utm_medium=read_more&utm_source=copylink

²²¹ <https://tass.ru/politika/4892088>

²²² Выборы-2018: результаты голосования и явку. <https://www.rbc.ru/politics/18/03/2018/5aa652d49a79470acce8c29>. ЦИК РФ утвердил итоги выборов президента. <https://tass.ru/politika/5061982>

UTÓSZÓ

Természetesen naivitás lenne nem látni, hogy sok volt még az „idegen anyag” a folyamatokban.²²³ Mégis megállapítható, hogy meghatározó elemeit, struktúráját és külső feltételeit tekintve, Oroszországban a kétezres évek alatt konszolidálódott a társadalmi-gazdasági formáció, rendszerszerűen „szociális piacgazdaságként, sajátos orosz módon”. A társadalom által elfogadott és választások során immár tizenhat éve megerősített legitimitációjú „putyini kapitalizmus” működésének a megértéséhez pedig át kell tekintenünk a rendszer fő elemeit: a politikai, ideológiai, gazdasági, szociális struktúrákat, és beágyozottságukat a globálisan integrált világba. Ehhez mintegy „sorvezetőként” szolgálnak Vlagyimir Putyinnak az összegzései az Oroszországban zajló folyamatokról, és a magának feltett kérdései, amelyekre kiemelt figyelmet kíván fordítani a további fejlesztési programjaiban. Miként már említettük, a 2012-es elnökválasztás kampányában megjelentetett hét írásában nyomon követhető az Oroszországi Föderáció új államiságának és társadalmi-gazdasági rendszerváltásának történetisége, a korrigált „putyini modell” gyakorlata, s az olyan lényegi kérdések kibontása, mint:

- Miként tudják jobbá tenni az oroszországi emberek életét? Hogyan tudják igazságosabbá tenni az ország társadalmi beren-

²²³Néhány meghatározó tény illusztrálja a 2010-es évek ambivalens helyzetét. A pozitívumokhoz tartozik, hogy az 1990-es évekhez képest a szegénység 2,5-szeresre csökkent; felszámolódtak a nagyvárosok szegény-negyedei, megszűnt a tartós munkanélküliség és a fizetések elmaradása. Az emberek 4/5-nek reáljövedelme meghaladja a SZU 1989-es szintjét; az orosz családok 80%-nak fogyasztási szintje meghaladja a szovjet éra átlagfogyasztását; háztartási technikával a családok a fejlett országok átlagának megfelelően rendelkeznek (1,5-szeres növekedés); minden második családnak van személygépkocsija (3-szoros növekedés) stb. Ugyanakkor, az orosz lakosság leggazdagabb és legszegényebb 10%-a közötti távolság 28-szoros (3-szoros a fejlett nyugati országok hasonló mutatóinak); jelentős a korrupció, a banditizmus, a bürokratikus manipulációk.

dezkedését? A gazdasági és a szociális fejlődés milyen vektorát tekintik előnyösebbnek? Az Oroszországi Föderáció mit igyekszik tenni a változásokra nyitottságának, a megérett, eredményes és kiszámítható reformok iránti készségének nyilvánvalóvá tétele érdekében?

- Milyen helyet kíván elfoglalni Oroszország a globális politikában és a világgazdaságban? Milyen feladatok várnak rá ennek során, és melyek ezek kockázatai? Az események kialakulását pusztán követni fogják, vagy maguk is részt vesznek a játékszabályok kialakításában? Milyen erőforrások eredményeként tudják biztosítani a pozícióikat, és stabilizálni a fenntartható fejlődésüket?

Az Oroszországi Föderáció szakaszhatárhoz érkezett fejlődésében. Erről tanúskodott Vlagyimir Putyinnak az országa állapotáról és a belátható feladatokról, stratégiai perspektíváról szóló, 2019. február 20-án elhangzott jelentése. Ez az éves „üzenet” az elnök alkotmányos kötelezettsége. „Sokéves közös munkánkkal elért eredményeinknek köszönhetően – határozta meg az okát a szakaszváltásnak – most már képesek vagyunk az országunkhoz mérten kolosszális pénzforrásokat koncentrálni és a fejlesztési céljainkra irányítani. Senki nem ajándékozta ezeket nekünk. Nem kölcsönbe kértük. Ezek a honfitársaink milliói, az egész ország által előállított javak. Ezeket úgy kell hasznosítanunk, hogy megszorozzuk Oroszország gazdagságát és az oroszországi családok jólétét.”²²⁴

Az újjászületett Oroszország közel három évtizedes küzdelme azért, hogy rátaláljon saját államrendszerére és fejlődési irányára, a közben lényegileg megváltozó világban, sikeresnek értékelhető.

²²⁴ Послание Президента Федеральному Собранию 20 февраля 2019 года
<http://kremlin.ru/events/president/news/59863>

Belső viszonyaiban stabilan konszolidált, külső kapcsolataiban – ugyan ellentmondásoktól terhelten – nélkülözhetetlenné vált.²²⁵

Az emberiség eközben fejlődésében átlépte a posztindusztriális civilizációba vezető küszöböt. Ahhoz, hogy Oroszország nagyságrendjének megfelelő felelősséggel és hatásfokkal rendezkedjen be a javarészt még ismeretlen körülmények között, az eddigieknél is koncentráltabb és céltudatosabb erőfeszítéseket kell mozgósítania. Putyinnak az ország állapotáról és a feladatokról szóló 2019. februári éves jelentését követően, az elnök éjszakába nyúló beszélgetést folytatott vezető újságírókkal, tévék, rádiók, lapok főszerkesztőivel. Ezen a találkozón megfogalmazták azokat a kérdéseket, amelyekkel pontosítani, értelmezni lehet a mondani-valóját. Itt hangzott el Alekszej Abakumovnak, az RBK televízió szerkesztőjének a kérdése: „Nincs-e itt az ideje valamilyen definíciót adva meghatározni, hogy merre is megy az ország, merre tartunk és mi vár ránk a közeljövő perspektívájában?” Válaszolva ugyan definíciót az elnök nem adott, de konkrétizálta a fejlődés irányát és az elérésére szánt összegeket. „Nemzeti programokat indítottunk, amelyekre hatalmas összeget terveztünk be – 26,5 trillió rubelt. A nemzet egészét érintő feladatok célirányos megvalósítására soha nem fordítottunk ennyi pénzt. Kilenc-tíz hónapig készítettük elő ezeknek a programoknak a beindítását, meghatároztuk a céljaikat, feltártuk a hozzájuk rendelt finanszírozások forrásait, kialakítottuk a megvalósításuk mechanizmusait.

²²⁵ Mi sem bizonyítja jobban az Oroszországi Föderáció államának kialakultságát, mint az a vita, amely a putyini modellről, életképességéről, példa értékéről kibontakozott a jelenlegi hatalom, és a rendszeridegen értelmiségiek körében. Lásd: Сурков: современная Россия - это органически сложившееся государство нового типа. http://www.ng.ru/ideas/2019-02-11/5_7503_surkov.html. Putyin ideológusa: Putyin olyan fontos, mint Lenin. https://index.hu/kulfold/2019/02/11/putyin_olyan_fontos_mint_lenin_rendszere_a_szazad_vegeig_elni_fog/.

Военный политолог: Запад "в шоке" от того, что недооценил возможности РФ. <https://ria.ru/20181229/1548890236.html>. Политолог предположил, как статью Суркова воспримут на Западе. <https://ria.ru/20190211/1550700176.html>

Remélem, hogy az eredmények már ez év végéig látszódnak, és a többségük pedig 2020-21-ben érik be.”²²⁶

Az ország bejárt történelmi útja, és az oroszországi népek tudása, tapasztalata, tehetsége, kreatív készsége az innovációra a biztosíték a szükséges áttörésre. Az Oroszországi Föderáció putyini korszaka olyan rendszert teremtett, amely képes lehet erre a feladatra.

Budapest, 2019. február 28.

²²⁶ Встреча с представителями российских информагентств и печатных СМИ.
<http://kremlin.ru/events/president/news/59865>

Dr. Kemény László (sz. 1943), politológus, CSc, nyugalmazott egyetemi tanár. Korábban, 1978-tól a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem tanára, jelenleg is az ELTE Ruszisztika Központjának külső előadója. 1988-tól a budapesti Politikai Főiskola általános rektorhelyettese, majd 1990-től a moszkvai Társadalomtudományi Akadémia és a kijevi Európai Integráció és Fejlesztési Intézet vendégprofesszora. 2002-től a magyar kormány politikai főtanácsadója, és 2007-től a keleti kapcsolatok fejlesztéséért felelős miniszteri megbízottja.

Tudományos kutatási területe főként a Szovjetunió, majd Oroszország és az utódállamok fejlődése; valamint a posztindusztriális fejlődés társadalmi összefüggései. Publikációi magyarul, oroszul, valamint angol és német fordításban jelentek meg. Kiemelkedik a 2017-ben megjelent monográfiája: A Szovjetunióból a 21. század Oroszországáig.

Szaklektori ajánlás:

Oroszország az utóbbi három évtizedben olyan változásokon ment keresztül, amelyekre világszerte szakértők serege kereste és keresi ma is a magyarázatot. Köztük jelen mű szerzője, Kemény László is, aki a legfrissebb tényekre és történésekre építve ismerteti az oroszországi kapitalizmus fejlődésének sajátosságait, a maga nemében egyedülálló „patrióta szociális piacgazdaság” kialakulását.

Farkas József György
Magyar Újságírók Országos Szövetsége
Aranytollas külpolitikai újságíró